
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Riba Casas, Nina; Martinez Minguez, Lurdes, dir. Vincle, calma i llibertat de moviment : El respecte pel cos de l'infant durant el canvi de bolquer. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2023. (Grau en Educació Infantil)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/298804>

under the terms of the license

Facultat de Ciències de l'Educació

Treball de Final de Grau

**Vincle, calma i llibertat de moviment:
El respecte pel cos de l'infant
durant el canvi de bolquer**

Nina Riba Casas

Grau en Educació Infantil

Tutora: Lurdes Martínez-Mínguez

Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal

Juny 2024

*A la Lurdes, la meva tutora, per l'acompanyament, el temps i per fer-me creure en mi.
Al Robert, per tot, ja ho saps, però sobretot per la calma i la paciència.
A la meva mare, per ser-hi sempre i ensenyar-me que "primer dilluns i després dimarts".
Als infants que m'han permès aprendre d'ells;
i a la Lidia i la Mar, per la seva mirada i per donar sentit a la recerca.*

Índex:

1. Justificació	6
2. Preguntes i objectius	7
3. Marc teòric	8
3.1. Factors maduratiu dels infants dels 18 als 36 mesos que condicionen el canvi de bolquer	8
3.1.1. Desenvolupament motriu	8
3.1.2. Necessitats afectivo-emocionals	9
3.1.3. Control d'esfínters	10
3.2. Factors organitzatiu que condicionen el canvi de bolquer	10
3.2.1. El valor de les cures i la vida quotidiana	10
3.2.2. L'acompanyament	11
3.3. Bones pràctiques en el canvi de bolquer	11
3.3.1. El rol de l'adult	12
3.3.2. Recursos materials i temporals	13
4. Metodologia	14
4.1. Enfocament metodològic	14
4.2. Mostra	15
4.3. Instruments de recollida de dades	16
4.3.1. L'observació	16
4.3.2. L'entrevista	17
4.4.3. Validació	18
4.4. Procés d'anàlisi	18
5. Resultats	19
5.1. Resultats de les observacions	19
5.1.1. Observacions de la pràctica	19
5.1.2. Observacions de l'espai	23
5.2. Resultats de les entrevistes	24
6. Discussió	28
7. Conclusions	30
8. Limitacions i prospectiva	33
9. Desenvolupament professional i competències	33
10. Referències bibliogràfiques	35
11. Annexos	37
11.1. Annex 1: Mostra participant	37
11.2. Annex 2: Instrument d'observació de la pràctica definitiu	38
11.3. Annex 3: Instrument d'observació de l'espai definitiu	40
11.4. Annex 4: Consentiment informat infants	41
11.5. Annex 5: Guió de l'entrevista definitiu	42
11.6. Annex 6: Consentiment informat entrevista escanejats	43
11.7. Annex 7: Composició jutges	46
11.8. Annex 8: Primer correu enviat als jutges	46
11.9. Annex 9: Segon correu enviat als jutges	47

11.10. Annex 10: Validació dels jutges	48
11.11. Annex 11: Instruments validats amb correccions	55
11.12. Annex 12: Taula procés d'anàlisi	59
11.13. Annex 13: Instruments d'observació de la pràctica	61
11.14. Annex 14: Instruments d'observació de l'espai	61
11.15. Annex 15: Imatges dels espais	62
11.16. Annex 16: Transcripció de les entrevistes	64

Índex de figures i taules:

Figures

Figura 1: Matalàs canviador tradicional	14
Figura 2: Canviador de baranes i escala	14
Figura 3: Marc d'actuació de bones pràctiques per un canvi de bolquer respectuós	33

Taules

Taula 1: Anàlisi de la informació	19
Taula 2: Temps destinat per escola i nivell	21
Taula 3: Resultats de l'observació de la pràctica	23
Taula 4: Observació de l'espai	24

Resum

Aquesta investigació pretén definir les bones pràctiques per un canvi de bolquer respectuós amb l'infant i el seu cos, per tal de crear un marc d'actuació dirigit a mestres d'Educació Infantil. Per fer-ho, s'estudia el rol de l'adult, els espais, els materials i el temps que condicionen aquesta pràctica educativa. S'ha comptat amb la participació de dos Centres d'Educació Infantil i Familiar de Sabadell, CEIF Arraona i CEIF Joaquim Blume, a través d'observacions de la pràctica i de l'espai, i de l'entrevista a les directores. Els resultats mostren la importància de posar la pràctica en valor, de l'acompanyament de l'educador/a, d'un espai que garanteixi la llibertat de moviment i d'una organització del temps que permeti viure'l amb calma.

Paraules clau: canvi de bolquer, respecte, cos, infant, Pikler.

Resumen

Esta investigación pretende definir las buenas prácticas para un cambio de pañal respetuoso con el infante y su cuerpo, para crear un marco de actuación dirigido a maestras de Educación Infantil. Para hacerlo, se estudia el rol del adulto, los espacios, los materiales y el tiempo que condicionan esta práctica educativa. Se ha contado con la participación de dos Centros de Educación Infantil y Familiar de Sabadell, CEIF Arraona y CEIF Joaquim Blume, a través de observaciones de la práctica y del espacio, y de la entrevista a las directoras. Los resultados muestran la importancia de poner la práctica en valor, del acompañamiento del educador/a, de un espacio que garantice la libertad de movimiento y de una organización del tiempo que permita vivirlo con calma.

Palabras clave: cambio de pañal, respeto, cuerpo, infante, Pikler.

Abstract

This research aims to establish good habits when performing a respectful diaper change to the baby and its body, in order to create a framework for action meant for kindergarten teachers. In order to achieve it, the role of the adult, spaces, materials and time conditioning this practice have been taken into account. Thanks to the involvement of two kindergartens in Sabadell, CEIF Arraona i CEIF Joaquim Blume, which have allowed the inspection of practices and spaces, as well as the interview to the respective headmistresses. The results prove the importance of giving the practice its proper credit. Furthermore, the accompanying from the teacher, a space guaranteeing freedom of movement and an organization of time so as to experience it calmly.

Keywords: diaper change, respect, body, toddler, Pikler.

1. Justificació

La meua motivació per aquest tema neix de dos articles que vaig llegir a l'assignatura d'Educació corporal i psicomotriu I: "La dolça violència de les pràctiques professionals" (Schuhl, 2010), i "La mà de l'educadora" (Tardos, 1991), que defensen la importància de l'acompanyament respectuós dels infants, reconeixent que les accions i gestos dels adults tenen un impacte significatiu en el seu benestar emocional i en el desenvolupament d'una relació afectiva sana entre tots dos. Així, fan una crida a un canvi conscient i reflexiu en les pràctiques quotidianes d'atenció a la petita infància.

Aquests articles van significar per mi unes ulleres imaginàries que no m'he pogut treure des de llavors. Vaig familiaritzar-me amb el concepte de la *violència subtil* i amb la *cultura de la mà*, i vaig començar a mirar la meua pràctica amb uns altres ulls.

Els adults que tenim cura de les necessitats bàsiques dels infants tenim un paper fonamental en la construcció de la seva autoimatge. Per això, cal que acompanyem a cada infant de manera respectuosa, reconeixent-lo com a ésser capaç, però també vulnerable. Tal com diu Tardos (1991): "La manera de tractar l'infant conté [...] nombroses informacions. Els moviments tendres i delicats expressen atenció i interès, mentre que els gestos bruscs són senyal de desatenció, d'indiferència o d'impaciència" (p.17).

El dia a dia a l'escola bressol gira al voltant de les activitats de vida quotidiana i la cura de les necessitats bàsiques de l'infant.

Tots els petits moments de la vida quotidiana estan plens de violències subtils a l'infant: treure-li els mocs bruscament sense avisar, rentar-li la cara amb aigua freda i sense cura, posar-li el pitet sota el plat perquè no s'embruti, posar-li el cap entre les nostres cuixes per donar-li menjar des de darrere, etc. "No és maltractament. Tampoc és abús. Són moments efímers en què el professional deixa de tenir relació amb l'infant. Breus instants en què l'adult es deixa "portar" per un judici, un apriorisme, una etiqueta, un gest brusc." (Schuhl, 2022, p. 19)

En aquesta línia, el respecte cap al cos dels infants és un tema tan ampli que per aquest treball he decidit centrar-me en el canvi de bolquer, ja que és el moment que em fa fer-me més preguntes respecte el rol de l'adult en la cura de l'infant. Per exemple, té sentit agafar-lo en braços quan ja camina, pujar-lo a una superfície còmoda –només per l'adult– i forçar-lo a romandre estirat? És una bona pràctica establir una estona per canviar el bolquer de tots els infants, en lloc de fer-ho quan cadascú ho necessita? En aquest sentit, no hauria de ser un moment de calma, i no de procurar-ho fer el més ràpid possible?

A més, es tracta d'un moment molt íntim i delicat, on l'infant està nu i la mestra toca els seus genitals. La mitjana de ràtio actual d'alumnes per mestra entre 1 i 3 anys¹ és de 16-17 alumnes per mestra; de manera que el canvi de bolquer es converteix en l'únic moment en què mestra i infant comparteixen a soles i esdevé una oportunitat per interactuar de manera individualitzada.

Exercim violència subtil sobre el cos de l'infant quan palpem els seus genitals per comprovar si el bolquer està ple, quan li obrim el pantaló per mirar si ha defecat, quan apropem el nas per olorar-lo, quan l'agafem sense avisar interrompent el seu joc, quan fem canvis de bolquer col·lectius sistemàticament, quan forcem els seus moviments per netejar-lo, quan no el mirem a la cara ni el parlem mentre l'estem canviant, etc.

D'altra banda, he decidit centrar l'estudi en la segona meitat del primer cicle d'Educació Infantil (a partir dels 18 mesos). Aquesta és una etapa on els canvis motrius en l'infant no són tan ràpids com abans però ja ha començat a conquerir certa autonomia, es desplaça autònomament i comença a comunicar-se verbalment.

¹ La ràtio actual d'alumnes a una aula d'infants d'1 a 2 anys és de 13 alumnes per mestra i de 2 a 3 anys, de 20.

Aquest Treball de Fi de Grau, doncs, sorgeix de la inquietud personal com a futura mestra d'Educació Infantil al voltant del tracte cap als infants en aquest moment tan rellevant de la vida quotidiana. Durant la meua formació, he trobat a faltar que ens proporcionessin eines tant per fer un canvi de bolquer respectuós, com per fer un bon acompanyament en el control d'esfínters.

Per tant, crec que és important abordar aquest tema per tal de crear consciència, en l'àmbit professional, de com aquesta violència subtil afecta a l'autoimatge de l'infant i pot conduir a situacions d'inseguretat emocional i conseqüències en el desenvolupament de la personalitat (Schuhl, 2022).

Així doncs, considero necessari estudiar aquest moment de la vida quotidiana a l'escola bressol, per tal que les mestres actuals es qüestionin les seves pràctiques i, encara més interessant, desenvolupar un marc d'actuació perquè les futures mestres sàpiguen identificar aquestes violències subtils i vetllin per l'acompanyament respectuós dels infants.

Per tant, el meu objectiu és dissenyar un marc d'actuació pel moment del canvi de bolquer; amb la finalitat que a partir del respecte al cos, l'infant se senti escoltat i acompanyat des de la calma, senti que es té en compte la seva voluntat i sigui conscient dels processos del seu cos. També pretén que el canvi de bolquer sigui un moment que fomenti l'autonomia, i d'aquesta manera, construeixi la seva autoestima. Finalment, en aquesta etapa plena de descobriments i de formació de la pròpia identitat, pretén treballar l'educació en el consentiment, que és la base de l'educació afectivosexual.

Per tot això, el canvi de bolquers esdevé un moment essencial en la vida dels infants, i si els ajudem a créixer segurs de si mateixos, feliços i respectuosos, construirem una societat més competent i feliç (Departament d'Ensenyament, s.d.).

2. Preguntes i objectius

Preguntes:

A l'escola bressol, es fa un canvi de bolquer on es respecta el cos de l'infant?

Com hauria de ser el paper de l'adult durant el canvi de bolquer?

Com hauria de ser l'espai on fem el canvi de bolquer?

Com hauria de ser l'organització temporal pel canvi de bolquer?

Objectiu general:

Dissenyar un marc d'actuació de bones pràctiques per un canvi de bolquer respectuós dirigit a mestres d'Educació Infantil.

Objectius específics:

1. Definir el paper de l'adult per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol.
2. Definir els recursos materials i temporals per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol.

3. Marc teòric

Un cop concretades les preguntes i els objectius que guiaran la investigació, cal fer una revisió teòrica del tema en qüestió. El marc teòric gira al voltant del canvi de bolquer en els infants d'entre 18 i 36 mesos, i està estructurat en tres punts:

- Els factors maduratius que el condicionen, on es tracta el desenvolupament motriu, les necessitats afectivo-emocionals i el control d'esfínters.
- Els factors organitzatius que el condicionen, on es reflexiona sobre el valor de les cures i la vida quotidiana a l'escola bressol, i l'acompanyament.
- Les bones pràctiques, on abordarem el paper de l'adult i els recursos materials i temporals.

A través d'aquesta revisió, es pretén proporcionar una comprensió més profunda del canvi de bolquer com a moment educatiu en el marc de l'Educació Infantil, per tal de reflexionar sobre el respecte cap al cos de l'infant durant aquest.

3.1. Factors maduratius dels infants dels 18 als 36 mesos que condicionen el canvi de bolquer

Abans d'endinsar-nos en la pràctica educativa del canvi de bolquer, és rellevant conèixer el moment maduratiu en el que es troben els infants d'aquesta etapa. D'aquesta manera, serà més fàcil entendre la importància d'aquest moment de la vida quotidiana dels infants.

Per això, cal conèixer el seu desenvolupament motriu, quines són les seves necessitats afectivo-emocionals i el procés que duen a terme per a controlar els esfínters.

3.1.1. Desenvolupament motriu

Pikler (1969) enumera les següents fases del desenvolupament motriu, que es manifesten majoritàriament de manera cronològica:

- De la posició dorsal a la de costat (i tornar a la posició inicial)
- Dóna la volta, panxa avall
- De la posició ventral a la dorsal (amb voltes alternes)
- Repta sobre el ventre
- Gateja
- S'asseu (i torna a estirar-se)
- S'agenolla dret (es manté sobre els genolls, torna a col·locar-se a quatre grapes o s'asseu)
- Es posa dret (es manté i es posa a quatre grapes o assegut un altre cop)
- Comença a caminar sense recolzar-se
- Marxa estable, que utilitza diàriament per desplaçar-se

No obstant això, a cap de les seves publicacions es referencien intervals d'edat (Falk, 1997, com es cita a Godall et al., 2023), ja que "para Pikler respetar el ritmo significa cambiar la cultura de algunos manuales sobre desarrollo de la motricidad existentes" (Godall et al., 2023, p. 18).

D'altra banda, Gassier (2005), estableix unes fites de desenvolupament motor associades als mesos d'edat. Dels 15 als 18 mesos, l'infant camina sol, puja les escales gatejant, s'agenolla sense ajuda, i pot posar-se dret sense ajuda, però el seu equilibri és insuficient i cau sovint.

Pel que fa a la motricitat fina, l'infant pot introduir "petites boles" en una ampolla, fer una torre de dos cubs i reproduir un traç fet per l'adult. Sosté la cullera (però se la posa al revés a la boca) i sap passar les pàgines d'un llibre amb il·lustracions (encara en passa més d'una a la vegada).

Més tard, l'infant puja i baixa l'escala si se l'agafa d'una mà, s'ajup per recollir un objecte, i als 18 mesos s'aixeca amb facilitat. Pot estirar/arrossegat un objecte mentre camina, corre (amb els braços i

les cames separades) i cau sovint. És a partir dels 2 anys, quan l'infant puja i baixa l'escala sol, salta sobre els dos peus, balla i trepa. Sap netejar-se i eixugar-se la cara sol, i menja sol sense embrutar-se (Gassier, 2005).

3.1.2. Necessitats afectivo-emocionals

Els nadons necessiten, de manera innata, establir vincles amb altres persones pel seu desenvolupament afectiu; per la recerca de protecció, seguretat i refugi (Torras, 2020). Durant els primers mesos, l'infant es troba en un constant conflicte entre les seves necessitats de supervivència i de desenvolupament, ja que només si la seva supervivència està garantida, podrà anar a la recerca d'experiències que li permetran desenvolupar-se (Wild, 2011). Torras (2020), cita la teoria del vincle (Bowlby, 1958), que demostra que en els primers anys de vida l'infant ha de gaudir de cures regulars, càlides, previsibles d'acord amb les seves expectatives i afectivament comunicatives per poder desenvolupar-se adequadament com a persona. A través de les rutines diàries, adquireix aquesta seguretat i estima que se li transmet quan se'n té cura (Torras, 2020).

Durant les primeres etapes del desenvolupament, l'afecció garanteix la protecció i la cura, ja que el nadó necessita a l'adult per la supervivència física i pel progrés psicològic. A més, ofereix una base segura per explorar l'entorn (Marín, s.d.). Segons la mateixa autora, trobem tres tipus d'afeccions que es poden donar en els infants:

- *Afecció segura*: les emocions flueixen, s'expressen amb llibertat i amb confiança. En absència de la mare, l'infant plora, però no perd el control. Quan torna, l'infant recupera el contacte. Els infants utilitzen els cuidadors com una base de seguretat quan estan angoixats, i tenen confiança que estaran disponibles i els ajudaran en moments difícils.
- *Afecció insegura o d'evitació*: es dona poca sortida a les emocions, l'exploració de l'infant es manifesta sense cap angoixa, encara que la mare marxi; i quan torna, l'infant la refusa i ignora. Demuestra un desinterès i una desafecció aparents davant la presència dels cuidadors durant períodes d'angoixa.
- *Afecció insegura o ambivalent*: les emocions actuen produint comportaments contraposats, que es podrien definir com un "ni amb tu, ni sense tu". Les mares no refusen l'afecció sinó que revelen comportaments imprevisibles en les seves respostes. Els infants responen a la separació amb angoixa intensa i barregen comportaments d'afecció amb expressions de protesta i resistència. Aquests infants no tenen expectatives de confiança respecte a l'accés i resposta dels seus cuidadors.

Les teories psicològiques afirmen la gran importància que té en el desenvolupament afectiu la relació de l'infant amb la mare (Marín, s.d.). En aquest sentit, Wild (2011), parla de la seguretat de base d'aquesta relació, que en canvi no està present amb altres persones, per això qualsevol brusquedat pot treure-li a l'infant la força pel seu desenvolupament individual. "Igual que las plantas, los niños necesitan un suelo fértil y un clima favorable para poder crecer y desarrollar todas las estructuras que, a su propio ritmo, producirán los frutos que corresponden a su naturaleza" (Wild, 2011, p.31).

Si intentem entendre els processos de l'infant, per exemple, quan plora, li estem donant un missatge fonamental: que no està sol davant les dificultats, que els malestars que sent poden superar-se i que té algú al costat amb un interès genuí per ajudar-lo (Amorós, 2008 com es cita a Torras, 2020).

A partir d'aquest vincle segur, l'infant pot sortir a explorar l'entorn, pot començar a obrir-se i a interessar-se pel món exterior, a explorar i experimentar, sempre que estigui tranquil en l'àmbit afectiu. Així doncs, "l'inici del desenvolupament cognitiu està estretament lligat, per tant, al desenvolupament afectiu" (Torras, 2020, p.21).

3.1.3. Control d'esfínters

El control d'esfínters no és només l'aprenentatge d'un hàbit, sinó el resultat d'un pas important en el desenvolupament mental i social de l'infant (Falk i Vincze, 2005). A més, com diu Perez (2022), la maduresa per controlar els esfínters implica també la voluntat de l'infant de fer-ho, i no la de l'adult. Es tracta d'un procés en el qual l'infant *deixa* el bolquer, i no *se li retira*, com tradicionalment s'ha fet. Implica el desig d'acceptar un comportament més difícil i l'interès d'identificar-se amb el món dels adults (Falk i Vincze, 2005).

D'altra banda, requereix una seguretat emocional per “perdre coses del seu cos” (Chokler, 2006) i per assumir el risc de no arribar a temps i embrutar-se. De fet, Falk i Vincze (2005), estableixen el concepte de “xoc de la primera caca”: l'experiència en què la primera vegada de fer-ne a l'orinal és seguida d'un lapse abans de fer-ho per segona vegada o regularment.

Falk i Vincze (2005), van realitzar un estudi sobre el control d'esfínters a l'Institut Emmi Pikler (directora i pediatra respectivament), en el qual van poder analitzar aquest procés en 218 infants i van arribar a unes conclusions que són rellevants de mencionar. En primer lloc, els infants van arribar a controlar els esfínters sense cap entrenament especial, assegant-se i aixecant-se de l'orinal quan ho desitjaven. No rebien elogis especials, expectatives ni comparacions. D'altra banda, els infants van assolir el control d'esfínters una mica més tard del que es preveu en general (entenent aquest criteri, no com a mantenir el bolquer sec, sinó que l'infant s'adoni de la necessitat i vulgui i pugui fer-ho a l'orinal). Als 2 anys, la majoria no havien fet servir l'orinal; als 3 anys, l'havien utilitzat diverses vegades i més de la meitat ja controlava els esfínters; i als 4 anys tots els infants ja els havien desenvolupat. Després, es va observar que la micció regular a l'orinal va precedir a la defecació, en tots els casos. Es va confirmar la creença que les nenes controlen els esfínters abans que els nens, però amb poca diferència. Finalment, pel que fa a la durada del procés hi ha grans diferències: entre dos i setze mesos. Sense excepció, tots els infants van adquirir el control d'esfínters després de la utilització regular de la primera persona del singular dels verbs i del “jo” en el llenguatge parlat.

Així doncs, tot i que socialment s'espera que els infants deixin el bolquer a una edat determinada (entre els dos i els tres anys) i que comencin a controlar els esfínters, és un procés que cal acompanyar des del respecte al ritme de cada infant. Quan és l'adult qui pren el control, priva a l'infant de prendre consciència dels seus signes fisiològics, desvinculant-se de les sensacions corporals i del control del seu cos (Perez, 2022).

3.2. Factors organitzatius que condicionen el canvi de bolquer

El dia a dia a l'escola bressol es construeix al voltant d'un seguit de rutines de cura de les necessitats bàsiques dels infants, fixades a l'horari, com els àpats o el son. Són moments en què ens dediquem exclusivament al cos de l'infant, que és particularment exigent en aquesta etapa (Savio, 2011); moments que haurien de servir per establir una relació de complicitat, però als quals sovint no concedim la importància que mereixen (Fabrès, 2007). A més, aquesta organització acostuma a condicionar molt l'acompanyament de les persones que tenen cura dels infants, que poden viure el dia a dia de l'escola amb angoixa.

3.2.1. El valor de les cures i la vida quotidiana

Fabrès (2007), parla d'una separació fictícia i absurda entre rutines i activitats pedagògiques. “En el dia a dia, res no és banal, res no és rutina, sinó que tot depèn del valor que s'atribueixi a cada moment de la relació amb l'infant” (p.17). Així, demana trencar amb la tendència de donar més valor a les “activitats educatives” en detriment dels moments de cures, que també considera educatius. “Totes les activitats, tots els moments, totes les relacions, totes les cures són, efectivament, educatives” (p. 17).

Aquesta tendència que desvaloritza els moments de cura, obliga a viure la quotidianitat de l'escola bressol amb rapidesa, com si es tractés d'un treball en cadena, pràcticament sense adonar-nos de l'infant que tenim davant (Fabrès, 2007). Llavors, pel seu caràcter repetitiu, els moviments de l'adult esdevenen més breus, ràpids, eficaços, i fins i tot, automàtics (Tardos, 1991). Així, correm el risc de curar sense tenir cura, amb gestos mancats d'un interès autèntic, constant, atent i compromès (Savio, 2011).

Hoyuelos (2014), parla d'aquests petits gestos i amb l'article "La pedagogia del moco" proposa humanitzar i donar-li sentit a la rutina, per convertir-la en ritual. També parla de les ràtios, que condicionen aquest tracte, però subratlla la necessitat d'acompanyar cada situació educativa amb professionalitat i respecte.

3.2.2. L'acompanyament

Mans que no es precipiten, que observen abans d'actuar, presents, precises, mans que respecten l'altre per sobre del propi impuls, que escolten i són prudents. Mans que abans de parlar deixen espai perquè el cos de l'infant ens expliqui, ens doni respostes. Mans que s'interessen per l'altre i dansen amb les necessitats de l'altre. (Tremoleda, 2019, p.19)

Les mans de l'educadora també parlen (Ferri, 2010) i la manera de tocar l'infant conté nombroses informacions (Tardos, 1991). Les mans no van soles, acompanyen el pensament, la vivència i l'emoció (Tremoleda, 2019). Tot i això, poden trair-nos moltes vegades: podem canviar el bolquer d'un nadó, amb un somriure i paraules dolces, mentre les nostres mans transmeten un contacte nerviós, ràpid i poc sensible, per tal d'acabar el més ràpid possible (Fusté, 2003). "Els moviments tendres i delicats expressen atenció i interès, mentre que els gestos bruscs són senyal de desatenció, d'indiferència o d'impaciència" (Tardos, 1991, p.17).

També cal destacar la importància dels gestos que demanen permís, que enceten un diàleg i respecten l'espai de l'altre, gestos que proposen però no es precipiten, que esperen oberts que l'infant els accepti (Tremoleda, 2019). Es tracta d'observar el que l'infant ens expressa a través del seu cos, sense envair-lo, establint un diàleg tònic de qualitat (Fusté, 2003).

D'altra banda, cal donar als infants el temps necessari per participar, respondre i actuar; un temps molt diferent del que necessitem les persones adultes (Fabrès, 2007). Cal anticipar el contacte amb la criatura, avisant-la, esperant algun signe que manifesti que se n'ha adonat, esperant que les mirades es trobin buscant la complicitat. Només llavors l'educadora podrà establir el contacte corporal, havent-li transmès l'interès a conèixer la seva voluntat (Tardos, 1991).

Finalment, hem d'impregnar les rutines (o els rituals) de l'escola bressol d'empatia i respecte (Fabrès, 2007), ja que els infants es troben en una fase decisiva per la construcció del jo; la manera en què els agafem, els toquem, els mirem, etc., donen significat a allò que senten, experimenten i comprenen d'ells mateixos. L'infant s'entén a ell mateix a través de la manera com se'l tracta (Savio, 2011).

Així mateix, aquesta atenció afavorirà les relacions estables, amb tendresa, confiança i empatia, que li permetran prendre consciència d'ell mateix, avançar en el conqueriment de la seva autonomia, construir la seva personalitat i adquirir habilitats socials (Fabrès, 2007).

Acompanyar-los, doncs, requereix una gran sensibilitat, d'entendre que el cos sempre és present: el de l'infant i el de l'adult (Fusté, 2003).

3.3. Bones pràctiques en el canvi de bolquer

Per començar, és important entendre aquest moment de la vida quotidiana com ho fa Hoyuelos (2012), com una de les tasques més difícils i complexes de la pràctica professional, un repte permanent, i no com quelcom rutinari, banal, fàcil o sense importància. No és una acció mecànica de la qual cal alliberar-se tan de pressa com sigui possible. Amb aquestes pràctiques tan recurrents, hem

acostumat l'infant a deixar-se fer passivament, oblidant-nos momentàniament que és algú viu, que hi sent, que hi veu, que té sentiments i que comprèn tot el que se li fa (Ferri, 2010).

Per arribar a definir quines són les pràctiques que fomenten el respecte cap el cos de l'infant, cal reflexionar, d'una banda, sobre com ha de ser el paper de l'adult durant aquesta pràctica i de l'altra, sobre com han de ser els recursos materials i temporals.

3.3.1. El rol de l'adult

El canvi de bolquers és un art coreogràfic que ha de respectar l'ànima infantil, la seva iniciativa, la seva participació activa i la llibertat de moviments. De fet, fet amb cura, és una font de plaer per les criatures, que se senten confiats i atentament escoltats, acollits i respectats (Hoyuelos, 2012). Per això, Perez (2017), recomana canviar-lo un cop tingui les seves necessitats bàsiques cobertes, per poder gaudir del moment relaxadament.

És bo que l'educadora demani la col·laboració de l'infant abans, després i durant el canvi (Cartró i Pañella, 2007), que s'ha d'adaptar al ritme i als inicis de moviment de l'infant, que s'ha de poder bellugar mentrestant (Ferri, 2010).

Cal posar paraules a tot allò que fem, ja que de fet, “verbalitzar el que fem a l'infant és la primera manera de no deixar que s'instal·li aquesta dolça violència” (Schuhl, 2010, p.17). Cal donar un “temps d'espera” perquè la criatura entengui el que li estem dient (Ferri, 2010).

Sagastui i Herrán (2019) van dur a terme una investigació molt valuosa que estudia la intervenció d'una educadora en una escola bressol durant el canvi de bolquer segons el model educatiu Pikler-Lóczy. Entre altres factors, van analitzar les conductes verbals que l'educadora utilitza durant el canvi, un total de trenta dues intervencions en un sol canvi: informa a l'infant que el canviarà, li proposa pujar, li pregunta com vol col·locar-se, pregunta si necessita ajuda, li anuncia que el col·locarà bé, anomena parts del seu cos, li anuncia que li taurà les peces de roba, una per una, l'informa que es posarà el guant, li pregunta si ha fet pipi o caca, l'informa que l'agafarà, li diu que el deixarà anar, l'informa si té pipi o caca i li anuncia que el netejarà, anomena les parts íntimes, anuncia que li posarà el bolquer net, descriu el bolquer, li demana que pugi les cames, compta 1, 2, 3, anomena la roba que li posa, li agraeix, l'informa que han acabat, li proposa portar-lo en braços i compta 1, 2, 3.

En relació al rol de l'adult, és important destacar l'aportació d'Ugalde (2016), que fa referència al moment d'avisar l'infant per fer el canvi. Els més petits necessiten que es faci física i verbalment: l'avis verbalment que és el seu torn, obre els braços, l'infant deixa l'objecte que té a les mans i es deixa agafar. Però, què passa quan l'infant no vol? Ugalde n'exemplifica una possible actuació:

“Sé que estás entretenido con las pelotas, pero dentro de cinco minutos viene tu papá a buscarte y quiero cambiarte el pañal y calzarte”. Se espera la respuesta del niño y si sigue sin acceder se le dice “cuando terminemos en el cambiador puedes seguir jugando con las pelotas, ¿vienes tú o te cojo?”, y si sigue sin querer, “te voy a coger para llevarte al cambiador” y se le coge en brazos. (2016, p. 107)

L'agafarem sempre de cara, perquè ell ens pugui veure, intentant que no perdi l'equilibri (Generalitat de Catalunya, s.d.). En arribar al canviador, posarem primer el còccix i li anirem deixant la columna fins a arribar al cap (Ferri, 2010). Intentarem que mantingui sempre una postura relaxada i que estigui sempre ben recolzat sobre la superfície. Per netejar-lo, intentarem no aixecar-li les cames agafant-lo pels peus. De fet, és preferible girar-lo suaument de costat per arribar a l'esquena (Perez, 2017). A més, cal treure sempre les sabates i els pantalons perquè no li quedin les cames immobilitzades (Ferri, 2010).

Schuhl (2022) ha fet un recull de les violències subtils de cada dia a les escoles bressol, que troben “el seu origen en el cor mateix d’una rutina diària aparentment pensada al voltant de l’infant” (p. 29). Pel que fa al canvi de bolquers, enumera:

- Parlar entre els adults durant el canvi
- Fer comentaris sobre la higiene de l’infant, la seva anatomia o les seves petites malalties
- Olorar els bolquers abans de canviar-los
- No parlar amb l’infant durant el canvi
- Agafar a un infant per canviar-lo sense avisar-lo
- Dir-li a un nen que és un brut, gras, lleig o que fa pudor
- No deixar-lo anar al lavabo
- Deixar a l’infant a l’orinal durant molt de temps, fins que hi hagi alguna cosa a dins
- Renyar un infant que s’ha fet caca quan l’acabes de canviar
- Parlar davant de tothom sobre un problema de l’infant que està canviant
- Canvis de bolquers col·lectius imposats.

3.3.2. Recursos materials i temporals

Per començar, és necessari que el canvi de bolquers es realitzi sempre al mateix lloc, per facilitar la identificació de l’acció, tot i que no cal que sigui només l’espai del canviador: es pot improvisar un racó al jardí, per exemple (Ferri, 2010). A més, també s’hauria de seguir sempre el mateix ordre d’accions, per tal de generar un marc segur i que l’infant pugui anticipar el que li faran (Perez, 2017).

A la unitat de programació “La vida quotidiana: el canvi de bolquers i el control d’esfínters” de la Generalitat de Catalunya (s.d.) es fa referència al material necessari per al canvi de bolquers, diferenciant-ne dues maneres: al canviador i a terra.

Pel que fa al material del primer cas, es necessita el canviador de barres de fusta (per tal que els infants es puguin moure i posar-se drets), estora antilliscant, tovallola mitjana (per posar l’infant a sobre), esponges hipoal·lèrgiques d’un sol ús, tovallolletes humides, guants de plàstic, bolquers i aigua tèbia (per mullar les esponges). A mesura que l’infant creix, millora l’equilibri i l’estabilitat, pot caminar més de pressa, pujar i baixar escales, etc., podem començar a fer el canvi a terra. La persona educadora estarà asseguda en un tamboret i, per tant, les seves mirades al mateix nivell. El material necessari per a aquest cas serà només l’estora antilliscant i la resta de materials esmentats anteriorment.

D’altra banda, pel que fa a l’organització temporal, la unitat de programació recomana respectar el temps i els interessos de cada infant, i fa una aproximació d’entre cinc i deu minuts per cada canvi.

Cartró i Pañella (2007) també fan referència al tamboret, per tal que l’educadora pugui tenir a la vista la resta dels infants mentre canvia el bolquer dedicant el temps necessari. A més, parlen de l’eliminació dels mòbils penjats i del clàssic matalasset d’escuma amb els costats arrodonits, ja que els infants s’hi enfonsen, queden encastats i amb els moviments limitats (Figura 1). Aquest es pot canviar per una estora de goma de mig centímetre de gruix (Ferri, 2010).

L’aproximació pikleriana considera que el nadó és una persona de ple dret, que ha de ser respectat i no imposar-li la passivitat o la immobilitat (Pikler-Lóczy Euskal Herriko Elkarte, s.d.). “Un bebé activo, despierto, consciente de su cuerpo y del cuidado que el adulto le brinda, es un bebé que se mueve” (p.1). Per això, en paraules de Perez (2020), el canviador de barres o baranes està pensat perquè l’infant pugui moure’s amb llibertat, decidir en quina postura es col·loca i des d’aquesta comoditat, poder col·laborar i cooperar en el canvi de bolquer. És l’adult que s’ha d’adaptar als moviments de l’infant, i no viceversa.

Per tant, el canviador Pikler (Figura 2), estableix un límit físic que permet que l’infant pugui estar present i sigui conscient del que està passant. Té una alçària suficient perquè pugui posar-se dret

sense perill, que permet aquesta postura als infants que encara necessiten un suport. A més, les barres fan que puguin pujar i baixar amb gradualitat (per al moment que saben posar-se dempeus, però després no saben tornar), i permeten la visibilitat a través d'elles (Perez, 2020).

Albera (s.d) és una empresa dedicada, entre altres coses, a fabricar mobles sota els paràmetres establerts per l'Associació Pikler d'Hongria i la Fundació Lóczy. El canviador Pikler que comercialitzen, està fet d'una base de fusta de contraplacat de pollancre, barrots i barana superior de fusta de pi massís, envernissat amb vernís ecològic a l'aigua i amb cantells arrodonits. Les mesures són: 90 x 70 x 48 cm i el preu és de 337€. També comercialitzen l'escala de fusta que s'observa a la Figura 2, que sovint tenen a les escoles bressol. Aquesta permet als infants pujar de forma autònoma i segura a la taula de canvi, i evita als adults els moviments d'ajupir-se i aixecar-se reiteradament amb el pes dels infants, prevenint lesions d'esquena (Albera, s.d.).

Figura 1

Matalàs canviador tradicional

Figura 2

Canviador de baranes i escala

4. Metodologia

Després de presentar els objectius i el marc teòric que sustenten la recerca, s'exposa a continuació l'enfocament metodològic, la mostra, els instruments de recollida de dades i el procés d'anàlisi que s'han emprat.

4.1. Enfocament metodològic

Segons Bisquerra (2004): "Hacer investigación educativa significa aplicar el proceso organizado, sistemático y empírico que sigue el método científico para comprender, conocer y explicar la realidad educativa" (p. 37). Dins l'àmbit de la investigació educativa s'identifiquen tres *paradigmes* principals, entenent-los com a punts de vista o maneres de veure, analitzar i interpretar els processos educatius (De Miguel, 1988:66, com se cita a Bisquerra, 2004):

- El paradigma positivista utilitza el mètode científic, per verificar hipòtesis a través de l'observació empírica i l'experiment, amb l'objectiu de desenvolupar lleis que expliquin els processos educatius.

² Nota. Adaptat de *Matalàs canviador costats elevats* [Fotografia], per Hermex, 2024, Hermex (<https://www.hermex.es/tienda/articulo/colchon-cambiador-rebordes-elevados-la-unidad>).

³ Nota. Adaptat de *Canvi de bolquers amb canviador de baranes* [Fotografia], 2015, Hàbits autonomia (<https://comtreballemelshabits.blogspot.com/2015/05/canvi-de-bolquers.html>).

- El paradigma sociocrític critica a l'*statu quo* per transformar possibles pràctiques educatives distorsionades, sensibilitzant a tots els agents implicats.
- Finalment, el **paradigma interpretatiu**, que és amb el qual treballarem.

Aquest paradigma percep la realitat educativa com una construcció social, fruit de les interpretacions subjectives i els significats que li atorguen les persones participants. El seu enfocament és clarament social, i posa l'èmfasi en la perspectiva dels participants durant les interaccions educatives, per tal de comprendre en profunditat els casos (Bisquerra, 2004).

D'altra banda, la investigació educativa es contempla des de dues aproximacions principals: l'enfocament quantitatiu i l'enfocament qualitatiu. El primer comprova hipòtesis mitjançant la recollida de dades numèriques i l'anàlisi estadística amb l'objectiu d'establir pautes de comportament i comprovar teories. En canvi, l'enfocament qualitatiu utilitza la recollida i anàlisi de dades per afinar les preguntes o per descobrir nous interrogants (Hernández et al., 2014). A més, utilitza el text com a material empíric, en lloc dels números com l'anterior (Flick, 2015).

En aquest cas, la metodologia del treball es basa en un **enfocament qualitatiu**, ja que parteix de la idea que les realitats que s'estudien són construccions socials, és a dir, producte de les interaccions i percepcions de les persones involucrades en aquestes realitats. Com en el present estudi, l'enfocament qualitatiu "se interesa en las perspectivas de los participantes, en las prácticas cotidianas y el conocimiento cotidiano que hace referencia a la cuestión estudiada" (Flick, 2015, p. 20). S'interessa a comprendre els fenòmens en un ambient natural i en relació amb el context dels participants (Hernández et al., 2014).

4.2. Mostra

En una investigació qualitativa, ens hem de preguntar quina és la mostra que ens interessa inicialment i on podem trobar-la. En aquest cas, les mostres són homogènies, ja que a diferència de les diverses, les unitats tenen unes mateixes característiques, perquè el seu propòsit és centrar-se en el tema per investigar i ressaltar situacions o processos (Hernández et al., 2014).

En aquest estudi hi participaran dos Centres d'Educació Infantil i Familiar de Sabadell, que van obrir les seves portes el 2007: CEIF Arraona (barri de Can Feu) i CEIF Joaquim Blume (Sant Oleguer). S'han escollit, d'una banda, per la facilitat de contacte de la investigadora i, de l'altra, perquè han dut a terme un procés de formació i canvi conscient al voltant de la pràctica educativa del canvi de bolquer.

Formen part dels sis centres d'Educació Infantil de primer cicle que treballen en xarxa, gestionats per la cooperativa d'iniciativa social GEDI. Comparteixen Projecte Educatiu i, per tant, la metodologia pedagògica, basada en la vida quotidiana: moments de cura, descans, higiene, joc, moviment lliure, moments de relació, límits i acompanyament emocional (GEDI, 2022). Al Projecte de Gestió del Servei (GEDI, 2022) es recull la rellevància que donen al canvi de bolquer.

La mostra està formada per una persona de l'equip directiu, deu infants i les educadores que realitzen els canvis de bolquer (4); de cada escola ([annex 1](#)). D'una banda, la participació d'una persona de l'equip directiu permetrà conèixer quin ha estat el procés seguit en aquest canvi, els motius que els han dut a fer-lo, els referents que els han inspirat, entre d'altres. De l'altra banda, les educadores i els infants participaran en l'estudi a partir de la pràctica quotidiana esmentada. Inicialment, s'esperava comptar amb una quantitat equilibrada d'infants de cada nivell (1-2 i 2-3), però les característiques maduratives en relació al control d'esfínters han obligat a modificar la mostra de l'estudi, amb una quantitat major d'infants d'1-2. La selecció de l'edat es fa tenint en compte els factors maduratsius que condicionen la pràctica, com el desenvolupament motriu o de la parla, ja que es considera que a partir dels 18 mesos els resultats de l'observació poden ser més significatius.

4.3. Instruments de recollida de dades

Segons Hernández et al. (2014), l'instrument principal de recollida de dades en una investigació qualitativa és el mateix investigador, el qual recull les dades mitjançant diferents instruments. Així, no només les analitza, sinó que és el medi d'obtenció de la informació.

Els mateixos autors recomanen la triangulació d'instruments, és a dir, la utilització de diferents fonts i mètodes de recollida, per tal d'aconseguir més riquesa, amplitud i profunditat de dades. Distingeixen els següents instruments de recollida de dades:

- L'observació
- Les entrevistes
- Les sessions en profunditat o grups d'enfocament
- Documents, registres, materials i artefactes
- Biografies i històries de vida.

En aquest Treball de Final de Grau, la recollida de dades de la investigació es durà a terme a través de l'observació i l'entrevista.

4.3.1 L'observació

L'observació qualitativa implica endinsar-nos profundament en situacions socials i mantenir un paper actiu, així com una reflexió permanent. Implica estar atent als detalls, successos, esdeveniments i interaccions (Hernández et al. 2014).

El paper de l'observador qualitatiu pot ser diferent segons la seva finalitat (Hernández et al., 2014):

- No participació: per exemple, quan s'observen vídeos
- Participació passiva: està present, però no interactua
- Participació moderada: participa en algunes activitats, però no a totes
- Participació activa: participa a la majoria de les activitats, però no es barreja completament amb els participants, segueix sent un observador
- Participació completa: es barreja totalment, és un participant més.

En aquest cas, l'observador tindrà una participació passiva, ja que estarà present en l'acció, però no interactuarà amb els participants.

Per tal d'aconseguir els objectius proposats, es duran a terme dos tipus d'observacions a cada escola: de la pràctica i de l'espai.

Pel que fa a la **pràctica** s'observaran 20 canvis de bolquer a diferents infants, en els que estaran implicats un infant i una educadora. Així, es podran tenir en compte les accions de l'adult, les reaccions dels infants i els condicionants de caràcter temporal i material. Aquesta observació fa referència, sobretot, a l'objectiu específic 1: "Definir el paper de l'adult per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol". Amb relació als condicionants observables durant la pràctica, també fa referència a l'objectiu específic 2: "Definir els recursos materials i temporals per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol".

Aquesta primera observació es registrarà a partir d'una escala d'estimació descriptiva ([annex 2](#)), ja que a partir de les categories establertes, es podrà graduar la informació recollida. Aquesta pauta d'observació està dissenyada segons els objectius i la teoria desenvolupada en el marc teòric, i s'ha dividit en les següents dimensions: accions de l'educador/a, accions de l'infant i aspectes temporals. Tot i que no forma part de cap objectiu de manera explícita, s'ha decidit afegir la segona dimensió "accions de l'infant", perquè s'ha considerat rellevant observar i registrar la seva actitud durant el canvi.

En referència a l'**espai**, s'analitzarà aquell o aquells que es dediquen al canvi de bolquer a cada escola. Respon a l'objectiu específic 2: "Definir els recursos materials i temporals per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol". Es farà servir una llista de control ([annex 3](#)), per tal d'assenyalar la presència o absència d'uns ítems determinats. Aquesta pauta d'observació està dissenyada segons els objectius i la teoria desenvolupada en el marc teòric.

Aspectes ètics:

Cal tenir en compte l'ètica del procés i respectar els drets del menor pel que fa a la seva participació voluntària i al dret d'informar a la seva família sobre les dades observades durant la recerca. Per això, es prepara un consentiment informat ([annex 4](#)) específic per menors. Tanmateix, ambdues direccions consideren prescindible fer-lo servir degut a l'existència d'una autorització que firmen les famílies que engloba casos com la present investigació.

D'altra banda, es té en compte el respecte i dret a participar del menor en cadascuna de les observacions, considerant l'actitud de l'infant davant la presència de la investigadora i abandonant l'espai en cas de ser necessari.

4.3.2. L'entrevista

A través de l'entrevista podrem obtenir informació d'aspectes subjectius com les creences, aptituds, opinions i valors, al voltant del tema que ens ocupa. Aquestes es classifiquen segons el seu disseny (Bisquerra, 2004):

- Estructurades: es planifiquen les preguntes en un guió preestablert, seqüenciat i dirigit, que solen ser tancades i fomenten una resposta concreta i exacta. Deixen poc marge per afegir comentaris, apreciacions o sortir del guió.
- Semiestructurades: s'acota la informació a través d'un guió amb preguntes obertes que permeten obtenir una informació més rica en matisos, construint un coneixement holístic de la realitat.
- No estructurades: es realitzen sense un guió previ, i els referents són només els àmbits informatius de la investigació. Així doncs, l'entrevista es va construint a partir de les respostes.

En aquest cas, l'entrevista serà **semiestructurada**, ja que partirà d'un guió que determina la informació a obtenir a través de preguntes obertes que permeten anar entrelaçant temes i anar construint el coneixement (Bisquerra, 2004). Així, el guió de l'entrevista ([annex 5](#)) respon als objectius específics i la teoria desenvolupada en el marc teòric. S'ha optat per unes preguntes especialment obertes, per tal de no condicionar la resposta de les persones entrevistades, que segueixen el model de Mertens (2010). Així i tot, s'esmenten uns ítems per guiar el discurs en cas de ser necessari.

Aquesta es farà a la persona encarregada de la direcció del centre, tindrà una durada aproximada de 45 minuts i serà presencial. Cal destacar que serà gravada amb àudio per la posterior transcripció.

Aspectes ètics:

Cal tenir en compte l'ètica del procés i respectar els drets de les persones entrevistades. Per això, es firma un consentiment informat abans de començar, en el qual es recullen aspectes com l'objectiu, confidencialitat, enregistraments i ús de les dades de la recerca ([annex 6](#)).

4.4.3. Validació

Abans d'utilitzar-los, els instruments de recollida de dades han passat per un procés de validació. En primer lloc, es fa una selecció acurada de l'equip de jutges, format per especialistes en el tema de la investigació ([annex 7](#)). Després, se'ls contacta via correu electrònic ([annex 8](#) i [9](#)), se'ls convida a participar en la recerca i se'ls fa arribar un document adjunt amb els instruments: la taula d'observació de la pràctica, la taula d'observació de l'espai i el guió de l'entrevista. La valoració dels instruments es fa a partir dels següents criteris (Porta, 2021):

- Univocitat: l'ítem és clar i ofereix una única interpretació (Sí: unívoc, NO: no unívoc).
- Pertinença: l'ítem és adequat amb relació a l'objecte d'estudi (Sí: pertinent, NO: no pertinent).
- Importància: l'ítem és rellevant per l'estudi en qüestió (1: gens important, 5: molt important).

També es disposa un espai per afegir comentaris qualitatius amb relació a cadascuna de les dimensions.

Després de fer el buidatge de les seves aportacions ([annex 10](#)), es fa la correcció dels instruments ([annex 11](#)) tenint en compte els criteris que s'estableixen amb la tutora del treball. Pel que fa a la univocitat i pertinença, s'acorda que s'efectuen els canvis a partir de 2 valoracions negatives. En el cas de la importància, s'acorda efectuar els canvis quan s'ha puntuat amb menys de 3. Els comentaris qualitatius es valoren conjuntament amb la tutora i s'acorda quins es tenen en compte i quins es desestimen. Vegeu annex [2](#), [3](#) i [5](#) per veure els instruments d'avaluació definitius.

4.4. Procés d'anàlisi

L'anàlisi de dades consisteix a donar sentit a la informació recollida, i per fer-ho, cal organitzar les dades de manera que siguin manejables. Aquesta fase de la investigació, doncs, consisteix a descobrir el que és realment important i donar sentit als fenòmens (Rodríguez i Valldeoriola, 2014). Per això, cal triar i organitzar la informació. En paraules de Bisquerra (2004), l'anàlisi de dades: "implica seleccionar, focalizar y abstraer los datos brutos en unidades de significado que se denominan *categorías de contenido*" (p. 358).

Per tal d'exposar els resultats, l'anàlisi de la informació obtinguda es durà a terme a partir d'una taula que recull els indicadors de les observacions i de l'entrevista. L'estructura s'ha fet a partir dels objectius específics de l'estudi, pels quals s'han establert cinc dimensions, les variables corresponents i els indicadors que en fan referència. A la Taula 1 s'exposa de manera sintètica aquesta eina d'anàlisi, per consultar la taula completa amb els indicadors, vegeu [annex 12](#).

Com s'ha comentat anteriorment, a l'hora de dissenyar les taules d'observació de la pràctica es decideix afegir la dimensió *accions de l'infant*, perquè es considera pertinent observar l'actitud de l'infant durant el canvi per tal d'analitzar el rol de l'adult. D'altra banda, arrel de les respostes de les entrevistades a una de les preguntes, pensada inicialment per introduir el tema i entrar en matèria, es decideix afegir la dimensió *concepció de la pràctica*, que fa referència al valor que se li atorga al canvi de bolquer.

Amb relació a les eines utilitzades per aquest procés d'anàlisi, cal destacar que s'ha utilitzat [Good Tape](#) per facilitar la transcripció de les entrevistes i [Canva](#) per fer el disseny del marc d'actuació final. D'altra banda, no s'ha fet servir cap programa per organitzar i analitzar la informació, aquest procés s'ha fet manualment a partir d'unes taules d'elaboració pròpia.

Taula 1
Anàlisi de la informació

Objectiu específic	Dimensió	Variable	
Definir el paper de l'adult per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol	Accions de l'adult	Anticipació del canvi	Neteja
		Anticipació i espera dels moviments	Roba
		Col·laboració	Sensació tèrmica
		Verbalització de l'acció	Atenció
		Tipus de moviments	Conversa
		Mirada	
	Concepció de la pràctica	Vida quotidiana	Relació i intimitat
		Respecte	Repte
	Accions de l'infant	Desplaçament	Afectivitat
		Col·laboració	Postura
		Expressió corporal	
Definir els recursos materials i temporals per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol	Recursos temporals	Ubicació temporal	Ritme vital
		Ritme del canvi	Temps destinat
	Recursos materials	Tipus de canviador	Material per la higiene
		Elements del canviador	Característiques

5. Resultats

En aquest apartat es descriuen els resultats obtinguts a partir dels dos instruments de recollida de dades. D'una banda, s'exposen les dades recollides amb les graelles d'**observació**, que aporten una visió general de la pràctica i els espais de la mostra participant. D'altra banda, es presenten les percepcions de les mestres, extretes a partir de les **entrevistes** realitzades, on exposen aspectes i reflexions rellevants amb relació a la pràctica educativa del canvi de bolquer.

5.1. Resultats de les observacions

A continuació, s'exposen les observacions dutes a terme a les escoles de la mostra (E1 i E2). L'objectiu és estudiar la pràctica i l'espai, motiu pel qual s'han fet servir dues graelles de registre d'informació (annex [2](#) i [3](#)).

5.1.1. Observacions de la pràctica

Pel que fa a la pràctica, s'han observat 20 canvis de bolquer, 10 a cada escola. Com s'ha comentat anteriorment, tot i que inicialment s'esperava comptar amb una quantitat equilibrada d'infants de cada nivell, finalment s'han observat 6 infants d'1-2 i 4 de 2-3, a cadascuna de les escoles; perquè molts infants de 2-3 ja controlen els esfínters i no porten bolquer (vegeu [annex 1](#) per consultar la mostra i codificació).

Cal destacar que l'observació s'ha fet des del primer contacte de l'educadora amb l'infant, fins a l'últim, ja que es contempla com a part de la pràctica educativa. A més, l'enfocament s'ha fet exclusivament en les deposicions, perquè s'ha considerat que permet analitzar i detallar un nombre major de conductes observables. Les dimensions que s'han observat i registrat són: les accions de

l'educadora, les accions de l'infant i els aspectes temporals. A més, també es registra el temps destinat, la postura, el tipus de canviador i altres observacions rellevants. A la **Taula 2** es recullen els resultats d'ambdues escoles (E1 i E2) diferenciats per nivell pel següent codi de colors: 1-2 i 2-3. Per consultar els instruments originals vegeu [annex 13](#). A continuació es fa una síntesi dels resultats més rellevants.

Accions de l'educadora

- *Anticipació al canvi*: Sempre avisa l'infant del canvi i espera la seva aprovació per agafar-lo, respectant el seu joc, menys amb 2 excepcions a l'E1, en què l'avisava, però no espera la reacció.
- *Anticipació i espera dels moviments*: En 1 cas no anticipa els seus moviments (E1). La resta ho fa: a l'E1 majoritàriament esperant la resposta de l'infant i a l'E2 sense fer-ho.
- *Col·laboració*: En 1 cas no deixa espai a la col·laboració (E1). La resta conviden a col·laborar: a l'E2 no li deixen temps per fer-ho i a l'E1 li solen deixar temps i continuen els moviments que fa l'infant.
- *Verbalització de l'acció*: En 1 cas no verbalitza res (E1). La resta verbalitzen la majoria o totes les accions.
- *Tipus de moviments*: En 1 cas fa moviments bruscos i forçats (E1). La resta majoritàriament són conscients suaus i curosos.
- *Mirada*: En 4 casos no mira l'infant (2 a E1 i 2 a E2). La resta intenta mantenir la mirada.
- *Neteja*: En tots els casos aixeca suaument les cames, menys en 2 (E2), que el gira perquè està estirat.
- *Roba*: Sempre treu sabates i pantalons, menys 1 cas que no treu res (E1).
- *Sensació tèrmica*: En general, tenen poc en compte la sensació tèrmica.
- *Atenció*: En general, estan plenament presents durant el canvi, en poques ocasions interactuen amb altres infants i en 2 (E1) presten més atenció als altres infants que al que canvien.
- *Conversa*: Generalment, només parlen amb l'infant, però en 4 casos parlen amb adults puntualment (3 a E1 i 1 a E2).

Accions de l'infant

- *Desplaçament*: Tots es desplacen autònomament, i només en 3 casos els puja l'adult perquè està alçat.
- *Col·laboració*: En general, es mostren molt o bastant col·laboradors, i en 1 cas es mostra passiu (E1).
- *Expressió corporal*: Majoritàriament, es mostren relaxats. Però a l'E1, un infant es mostra inquiet i dos es mostren passius.
- *Afectivitat*: En general, sembla que tenen una relació afectiva sana amb qui els canvia.

Aspectes temporals

- *Ubicació temporal*: En general, tots els canvis responen a una necessitat del moment, menys a l'E1, que 4 casos formen part d'un canvi col·lectiu.
- *Ritme del canvi*: A l'E1 tots els canvis a 1-2 es fan amb molta calma i tots els de 2-3 ràpid i amb pressa. A l'E2, la majoria es fan amb calma.
- *Ritme vital*: En tots els casos s'ha tingut en compte la son i la gana, menys en 4 casos al nivell 2-3 de l'E1.

Quant al temps destinat a cada canvi, s'observa que, en general, se'n destina més als infants d'1-2 anys que als de 2-3. A més, a l'E1 acostumen a fer els canvis més ràpids. De fet, si ens fixem en el canvi que més dura al nivell 2-3, és el mateix temps que el canvi més lent de l'E2. Pels canvis més ràpids destinen 3 minuts, mentre que pels més lents, 7. En definitiva, i tenint en compte ambdues

escoles, es triguen uns 5 minuts de mitjana per fer un canvi, però la tendència és de fer-ho amb 7 minuts.

Taula 2

Temps destinat per escola i nivell

Temps destinat per escola i nivell				
Nivell	1-2		2-3	
Escola	E1	E2	E1	E2
Temps destinat	3/4/5/7/7/7	4/5/5/6/7/7	3/3/3/4	4/5/5,5/6
Mitjana	5,5	5,6	3,25	5,12
	5,58		4,18	
	5,025			
Moda	7	5 i 7	3	-
	7		3	
	7			

Nota. La unitat de mesura són els minuts.

Pel que fa al *tipus de canviador*, ambdues escoles segueixen el mateix patró: els infants d'I1 es canvien al canviador Pikler, on pugen per l'escala, i els infants d'I2 es canvien a terra. Amb relació a la *postura*, tots els canvis es fan drets amb dues excepcions a l'E1: el Q que ho fa estirat al mateix canviador i l'A, una nena a qui l'educadora convida a estirar-se per poder-la netejar millor.

També s'han registrat alguns aspectes que no han quedat reflectits en les variables establertes. Per començar, la manera com l'infant baixa del canviador (en cas de ser alçat): en 2 casos la mestra pregunta què prefereix, baixar en braços o per l'escala (N i L; E1). En altres casos (A, A i P; E2), els baixa l'educadora sense preguntar. En aquesta línia, en una ocasió (A; E1), la mestra li pregunta com prefereix que la canviï, estirada o dreta. I en una altra, l'infant (M; E1) es nega a anar a canviar el bolquer i la mestra li diu: "tens caca, t'he de canviar. Vols que t'agafi a coll o vols anar caminant?". D'altra banda, trobem un cas en què la mestra li diu a l'infant (V; E2): "treu-te les sabates", i sense deixar-li temps, li treu ella. En un altre, la nena es vol posar el bolquer sola (L; E1) i l'educadora la deixa fer i l'ajuda quan ho necessita. També s'observa un infant molt conscient del moment (J; E2) que diu: "està brut, traiem els pantalons?". Mentre que B (E2) està molt dispers i l'educadora demana la seva atenció per fer-lo partícip del moment. En canvi, en un altre cas (Y; E1), l'educadora comprova si l'infant ha defecat mirant el bolquer sense avisar-lo, des de darrere i mentre ell es renta les mans, i després li canvia el bolquer sense fer-lo gens conscient del moment. Finalment, s'observa un cas (A; E2) en què l'educadora mulla la tovalloleta abans d'utilitzar-la perquè sigui més agradable al tacte, i ho verbalitza mentre ho fa.

En termes generals, doncs, l'adult acostuma a avisar a l'infant i a esperar la seva reacció, respectant el joc en el qual pot estar immers. També l'anticipa dels moviments, tot i que no sempre espera la seva resposta. Sol convidar-lo a col·laborar, però a vegades no li deixa temps per fer-ho. Verbalitza la majoria de les accions i els seus moviments són suaus i curiosos. Intenta mantenir la mirada durant tot el canvi i gira a l'infant per netejar-lo. Sempre treu les sabates i els pantalons per fer el canvi, i no té gaire en compte la sensació tèrmica. Podríem dir que sol estar plenament present i només parla amb l'infant a qui està acompanyant. Pel que fa a l'infant, es desplaça i/o puja al canviador autònomament, es mostra bastant col·laborador i relaxat. A més, fa gestos afectuosos cap a la mestra. D'altra banda, els canvis responen majoritàriament a una necessitat del moment i es fan amb molta calma. En general, es tenen en compte la son o la gana abans de fer un canvi. Pel que fa al temps, es triga una mitjana de 5,02 minuts en fer un canvi de bolquer, però el més comú és trigar-ne 7. Gairebé tots els infants es canvien drets: a l'estança d'1 a 2 anys al canviador Pikler (amb escala) i a l'estança dels 2 als 3 anys a terra.

Taula 3: Resultats de l'observació de la pràctica

Accions de l'educador/a				E1	E2
Anticipació al canvi	1	Agafa l'infant sense avisar-lo interrompent el que està fent	-	-	-
	2	Avisa l'infant del canvi i l'agafa sense esperar la seva reacció	1	1	-
	3	Avisa l'infant del canvi i espera la seva aprovació per agafar-lo, respectant el seu joc	5	3	6
Anticipació i espera dels moviments	1	Realitza tots els moviments sense anticipar-los	-	1	-
	2	Anticipa els moviments, però no espera l'aprovació de l'infant	-	2	4
	3	Anticipa tots els moviments i espera la resposta de l'infant	6	1	2
Col·laboració	1	No deixa espai a la col·laboració de l'infant	-	1	-
	2	Convida l'infant a col·laborar, però no li deixa temps a fer-ho	-	2	4
	3	Convida l'infant a col·laborar, li deixa temps i continua els seus moviments	6	1	2
Verbalització de l'acció	1	No verbalitza cap acció	-	1	-
	2	Verbalitza la majoria de les accions que fa	4	2	3
	3	Verbalitza tot el que fa, sobretot amb relació al cos de l'infant	2	1	3
Tipus de moviments	1	Realitza moviments bruscos i força els de l'infant	-	1	-
	2	Realitza moviments suaus, però automàtics	-	3	3
	3	Realitza moviments conscients, suaus i curosos	6	-	3
Mirada	1	No mira l'infant	-	2	1
	2	Intenta mantenir la mirada de l'infant durant el canvi	6	2	5
	3	Manté la mirada de l'infant durant tot el canvi	-	-	-
Neteja	1	Per netejar-lo, aixeca les cames amb brusquedat	-	-	-
	2	Per netejar-lo, aixeca suaument les cames	6	4	4
	3	Si està estirat, gira l'infant per netejar la part posterior	-	-	2
Roba	1	El canvia amb els pantalons i les sabates posades	-	1	-
	2	Treu les sabates, però no els pantalons	-	-	-
	3	Treu les sabates i els pantalons	6	3	6
Sensació tèrmica	1	No té gens en compte la sensació tèrmica durant el canvi	-	1	-
	2	Té poc en compte la sensació tèrmica durant el canvi	5	3	3
	3	Fa accions que demostren que té en compte la sensació tèrmica durant el canvi	1	-	3
Atenció	1	Posa més atenció en la resta d'infants que no en l'infant a qui canvia	-	2	-
	2	Està present durant el canvi, però interactua amb algun altre infant mentrestant	-	2	1
	3	Està plenament present en el canvi de bolquer	6	-	5
Conversa	1	Parla amb altres adults durant tot el canvi	-	-	-
	2	Parla amb altres adults puntualment	-	3	1
	3	Durant el canvi només parla amb l'infant	6	1	5
Accions de l'infant					
Desplaçament	1	És desplaçat fins al canviador per l'adult	-	-	-
	2	Es desplaça sol fins a la zona del canviador i, si està alçat, l'adult el puja	2	-	1
	3	Es desplaça sol fins a la zona del canviador i, si està alçat, hi puja autònomament	4	4	5

Col·laboració	1	Es mostra passiu	-	1	-	-
	2	Es mostra bastant col·laborador	2	3	5	2
	3	Es mostra molt col·laborador	4	-	1	2
Expressió corporal	1	Es mostra inquiet	-	1	-	-
	2	Es mostra passiu	-	2	-	-
	3	Es mostra relaxat	6	1	6	4
Afectivitat	1	Mostra incomoditat amb relació a l'educadora	-	-	-	-
	2	No mostra relació afectiva amb l'educadora	-	1	-	-
	3	Fa gestos que demostren una relació afectiva sana	6	3	6	4
Aspectes temporals						
Ubicació temporal	1	Forma part d'un canvi de bolquer col·lectiu	1	3	-	-
	2	No forma part d'un canvi col·lectiu, però tampoc respon a una necessitat del moment	-	-	-	-
	3	Respon a una necessitat del moment	5	1	6	4
Ritme del canvi	1	El canvi es fa amb molta pressa per acabar ràpidament	-	1	-	-
	2	El canvi es fa a un ritme ràpid	-	3	1	1
	3	El canvi es fa amb molta calma, dedicant el temps necessari	6	-	5	3
Ritme vital	1	No s'han tingut en compte aspectes com la son o la gana abans del canvi	-	-	-	-
	2	S'han obviat aspectes com la son o la gana abans del canvi	-	4	-	-
	3	S'han tingut en compte aspectes com la son o la gana abans del canvi	6	-	6	4

Nota. 1-2 / 2-3

Altres observacions	E1		E2	
	1-2	2-3	1-2	2-3
Temps destinat	7 5 3 4 7 7	3 3 3 4	7 6 4 5 5 7	6 5,5 5 4
Postura	Dret 6	Dret 4	Dret 4,5 Estirat 1,5	Dret 4
Tipus canviador	Pikler + escala 6	Terra 4	Pikler + escala 6	Terra 4
Altres	L: ella se'l vol posar sola (bolquer), mestra l'ajuda. Vols escales o braços? "braços"(baixar) M: "anem a canviar M", "no", "tens caca, t'he de canviar, caminant o a coll?". "des de fora pot semblar col·lectiu però és pq els coneixes i saps quan tenen la necessitat" A: canvia body moll. Deixa triar si de peu o estirada. N: "vols baixar en braços o escala?", "escala". educadora tanca la porta.		A: "t'estiro per treure la caca" (vulva) Q: derivat CDIAP (estirat) P: el baixa ella B: demana atenció per fer-lo conscient del moment A: puja ell, baixa educadora. Tanca la porta A: baixa educadora, nena fa senyal	
	A: Posa aigua a la tovalloleta "pq no faci mal" (irritat). Absent: derivada CDIAP: sospita TEA Y: mira si té pipi/caca mentre ell es renta les mans, des de darrere, sense verbalitzar-ho. No el fa conscient del canvi R: "canviador Pikler s'hauria de treure roba però no es fa per temps"		A: "vine a canviar que crec que tens caca" J: infant molt conscient. "està brut", "traïem els pantalons?". S'agafa a un penjador V: "treu-te les sabates", o li treu l'educadora	

5.1.2. Observacions de l'espai

Taula 4

Observació de l'espai

Nivell 1-2			Nivell 2-3		
Tipus canviador: Pikler+escala , Pikler+escala			Tipus de canviador: Terra , Terra		
Ítems	Sí	No	Ítems	Sí	No
Matalasset		x x	Matalasset		x x
Matalasset amb costats arrodonits		x x	Matalasset amb costats arrodonits		x x
Estora antilliscant	x x		Estora antilliscant		x x
Pica a la vora	x x		Pica a la vora	x x	
Tovallolletes	x x		Tovallolletes	x x	
Esponges hipoal·lergèniques		x x	Esponges hipoal·lergèniques		x x
Gases		x x	Gases		x x
Guants	x x		Guants	x x	
Escala	x x		Escala		x x
Elements per distreure l'infant		x x	Elements per distreure l'infant		x x
És l'únic espai	x x		És l'únic espai	x x	
Altres observacions: Xarxa antilliscant IKEA (per catifes) Mesures: 60x80x52cm Catifa estil cuina terra (com terra hidràulic) Mesures: 70x90x48cm			Altres observacions: Mirada no mateixa alçada No hi ha res específic Zona que infants saben però no hi ha res Cadira fusta x adult Cadira petita amb rodes Penjadors de fusta on s'agafen Res a terra		

Nota. **E1**, **E2**

En ambdós centres infantils i familiars trobem dos tipus d'espai, diferenciats segons l'edat (Taula 4, [annex 14](#) i [15](#)). En primer lloc, l'espai dedicat al canvi de bolquer pels infants d'entre un i dos anys està format pel canviador de baranes, col·locat a sobre una superfície a uns 90 cm de terra. Es tracta d'una estructura de fusta formada per una base i tres parets de baranes verticals. La superfície de les baranes té una mida que permet un als infants agafar-se amb facilitat. Tant en una escola com a l'altra, es complementa amb una escala extraïble, que es guarda a l'armari que queda just sota del canviador. A l'E1, el canviador està envoltat de finestrals, de manera que han col·locat una tela per preservar la intimitat de l'infant. A l'E2, en canvi, hi ha una paret que tapa la visibilitat.

Pel que fa a l'element que posen sobre el canviador, les dues escoles prescindeixen de qualsevol tipus de matalàs. En el seu lloc, en el cas de l'E1, utilitzen una xarxa que originàriament serveix com a base antilliscant que es posa sota de les catifes perquè no es moguin. A l'E2, utilitzen una estora de plàstic, que en aquest cas s'acostuma a posar al terra de la cuina. Per tant, els dos centres utilitzen un material de plàstic, que no està pensat per aquest ús, però que actua com a antilliscant.

D'altra banda, l'espai dedicat al canvi de bolquer pels infants d'entre 2 i 3 anys és simple i comú en ambdues escoles. Es tracta d'una zona dins del canviador, en la qual trobem una cadira perquè l'adult sigui. En el cas de l'E2, és una cadira per a adults molt petita, amb rodes. A l'E1, és una cadira infantil de fusta. A la primera escola, tenen uns penjadors de fusta que fan servir per mantenir l'equilibri durant el canvi. A l'altra, no tenen cap element, ja que acostumen a recolzar-se de la mestra. Aquesta zona no està delimitada.

Pel que fa als elements dedicats a la neteja dels infants, només utilitzen tovallolletes. A més, també fan servir guants de làtex per l'adult. En tots els casos, el canviador es troba al mateix lloc: dins de la zona d'higiene.

En aquest espai, en els dos centres, també hi ha uns armariets per cada infant on es guarden els elements d'higiene personal (bolquer, crema, tovallolletes, tovallola, etc.), armaris d'emmagatzematge, una brossa especial per bolquers, una pica, vàters infantils i dispensador de paper. L'espai té vidres que permeten la visibilitat de la resta d'estança i tenen una porta corredissa. En tots els casos, és l'únic espai on es fan canvis de bolquer pels infants d'aquella estança.

5.2. Resultats de les entrevistes

A continuació es presenten els resultats de les entrevistes, realitzades a les directores dels centres on s'han dut a terme les observacions (D1 i D2). S'ha seguit el guió de l'entrevista semiestructurada, amb l'enregistrament en format àudio i la posterior transcripció. Els resultats s'exposen segons les dimensions establertes ([Taula 1](#)). Com s'ha comentat, la dimensió *concepció de la pràctica* s'afegeix posteriorment a l'entrevista, degut al pes que té en aquesta. Per a veure les transcripcions completes de les entrevistes consulteu l'[annex 16](#).

Accions de l'adult

Pel que fa a les accions de l'adult durant el canvi de bolquer, les entrevistades fan referència a gairebé totes les variables plantejades. En primer lloc, parlen de l'**anticipació**: “que els infants sàpiguin que després de cada situació en ve una altra. . . i això els doni la seguretat” (D1), “anem a canviar . . . no vols ara? . . . esperem una miqueta . . . perquè ell ho ha anat com... Paint, no?” (D2).

A més d'anticipar el canvi, D1 fa referència a **anticipar** els **moviments** que fas com a adult: “si tu el fas partícip . . . anticipes cada moviment . . . aixeca un peu, que et vaig a treure els pantalons”, i també **esperar** la seva resposta: “li dones el temps perquè l'aixequi [el peu], està generant confiança en les seves pròpies possibilitats”.

En aquest sentit, ambdues destaquen la importància de la mà de l'educadora i els **moviments**: “la manera de tocar . . . que siguin curoses, que siguin respectuoses amb el cos de l'infant” (D2), “dient-li: *potser tinc les mans fredes, et vaig a tocar a poc a poc*” (D1), i també de tenir en compte la **sensació tèrmica**. També ressalten la necessitat de **verbalitzar** “tot el que estàs fent” (D2), “dus el nom de les parts del cos, poses paraules de les seves necessitats: *estàs brut, estàs net*... Facilita molt més que vagi fent part del seu pensament . . . és un pas super important a l'hora de fer el control d'esfínters” (D1).

Quantes més paraules poses, menys risc tens de fer les coses malament. Si tu estàs en silenci, ja la ment se'n va . . . Però si tu estàs present i tu estàs parlant amb aquella criatura . . . tu no et mous del canvi . . . Llavors la manera que tens de que el cap no se'n vagi és posant paraules. (D2)

Després, les dues parlen de la rellevància de **mirar** als ulls: “el dia que a un infant li canvien el bolquer mirant-lo als ulls . . . aquell dia és un canvi total” (D1) i d'evitar **parlar** amb altres adults durant el canvi: “no t'estàs adonant de res del que està passant aquí, i està tractant *això* com si estiguessis fregant plats. I aquest és un dels errors més comuns, que més es cometen i que són els que hauríem d'erradicar més” (D1). Finalment, pel que fa a la **roba**, coincideixen amb la necessitat de treure els pantalons “de base” (D2). Es dona per fet, doncs, que també s'han de treure les sabates.

Concepció de la pràctica

Després, un dels resultats més rellevants en relació al rol de l'adult, és la concepció que tenen les entrevistades sobre aquest moment de la **vida quotidiana**: “És un moment de molta **intimitat** . . . moltes vegades no li donem el valor a aquesta acció de despullar i de tocar un cos” (D1); “el més

delicat. Dintre de que tot és delicat, perquè tot és corporal, però aquest és el que és més corporal” (D2).

Ambdues coincideixen en que és un àmbit que ha canviat molt. “Abans, un canvi de bolquer fet de qualsevol manera . . . un *puro cuerpo* allà posat” (D2), “*como si fueran paquetes* . . . posar un bolquer net i xim-pum” (D2), però “com que sempre s'ha fet així, doncs ja està bé” (D1). Una mirada i manera de fer que feia, fins i tot, treure a l'infant el valor de persona (D1). “Llavors no hi ha ni consciència, ni en tens tu, ni en té l'infant, ni res” (D2), en canvi, “a dia d'avui és sobretot un tema de benestar, de felicitat, de dret i de respecte cap a l'infant” (D1). Tot i així, D1 recorda que també és un **repte**: “sempre . . . s'han de seguir fent millores” , perquè “és un moment molt ple d'inèrcies” i “per molt que treballis, sempre hi ha coses que se t'escapen”.

D'altra banda, aquesta mirada “és un treball també com personal” (D1) i el moment es veu condicionat per “el tarannà de l'educadora” (D2): “Hi ha gent que d'aquells acords se n'ha fet una Bíblia . . . que acompanyen d'una manera que per mi és exquisita, i hi ha persones que per mi els queda camí per recórrer” (D1). A més, el canvi de percepció d'aquest moment “és un benefici total pels dos. A nivell de relació. . . i adult com a adult, i infant com a infant” (D1), ja que “el treball, sota pressió, amb un estrès brutal, això ha canviat totalment...” (D2), i “quan [les coses] es fan ben fetes, produeixen que vagis molt menys estressat, que puguis dedicar molt més temps al nen” (D1).

En definitiva, segons D1, el més important en relació al rol de l'adult és:

La mirada **respectuosa** . . . perquè per mi inclou moltes coses: inclou no només com mires, sinó com toques i com escoltes. La capacitat d'anticipació, de posar paraules i d'acompanyar, l'organització també de l'espai, del temps i del material... I com et deia, gairebé *a la par* de mirada respectuosa, l'empatia.

Accions de l'infant

En relació a aquesta dimensió, les entrevistades han fet referència a la significació pels infants d'un canvi de bolquer respectuós. D'una banda, parlen de la **col·laboració** i la confiança que genera deixar aquest espai:

Els fas participar: *et vaig a treure els pantalons, aixeca una cama, aixeca una altra...* Amb més temps, amb més dedicació... És un moment molt íntim, de molta confiança. Al final el que generes és confiança en el que t'està canviant, però també en ell mateix. (D1)

Ja que, “treure el bolquer és un tema maduratiu, però que també té darrere molta confiança, molta seguretat” (D1).

Després, també mencionen la consciència de l'infant durant aquest moment: “que no sigui sols l'educadora la que és conscient, sinó que també sigui conscient la pròpia criatura també de lo que s'està fent en el seu cos” (D2), “que digui: *òstia, com m'estan tractant, com m'estan respectant, com m'estan acompanyant*” (D1).

Aquesta consciència del que passa al seu cos, també genera que poc a poc “els infants puguin anar dient: *vull que em canviis*” (D2), “O s'apropin al canviador [quan necessiten un canvi de bolquer]” (E), “Exacte” (D2).

En definitiva, les entrevistades defensen que un bon acompanyament durant el canvi de bolquer “és un salt qualitatiu pels infants perquè els dóna valor de persona, perquè es senten observats, perquè es senten acompanyats, estimats” (D1), “per tots els infants, hauria de ser el millor moment del dia. Perquè probablement és l'únic moment en què tens l'educadora només per tu” (D1). A més, “és el primer pas per l'autonomia a l'hora de treure el bolquer” (D1).

Recursos temporals

Pel que fa a aquesta dimensió, d'una banda, D1 parla de la importància d' "una rutina, una organització i uns rituals", però una organització "en concepció -en mirada- d'infant":

Organitzar el temps, doncs això, el que ens hauria de donar és la calma, no? Que per mi és la clau de que funcioni una escola, una estança, un grup, la vida en general, hauria de passar perquè tot passi amb calma. I quan no hi ha una organització de temps ben feta, llavors no hi ha calma perquè hi ha presses. I quan hi ha presses, perds de vista l'important, que són els infants. (D1)

D2, en canvi, destaca més la **ubicació temporal**: "que no hi ha temps . . . per mi lo important que hem fet és que no existeixi aquest rellotge a l'hora de canviar", en comparació a fa uns anys: "abans canviaves per decret llei, es canviava tots els dies a les 11 i quart . . . es deia: "toca Higiene" . . . a les 11 i quart, tothom estava canviant bolquers".

Ambdues coincideixen en que el més important és que els infants puguin anticipar el que passarà, tenint en compte el **ritme vital**: "que els infants sàpiguen que després de cada situació en ve una altra. I això els doni la seguretat de saber: . . . ara em va a rentar les mans, això vol dir que després dino" (D1); i espaiar els canvis: "es van canviant a mesura que ho necessiten . . . ens anem combinant" (D2), "perquè a les onze i mitja fer vint canvis és una bestiesa" (D1).

En aquest sentit, en relació al **ritme**, a la pressa i la calma: "intensem molt que aquests moments de cures: rentar mans, canvi de bolquers, també els àpats... Siguin moments que no tinguin pressa" (D1), "et centres amb aquesta criatura, que pots parlar amb ella, que la pots canviar amb calma . . . més a poc a poc, és més calmat, dintre de les ràtios que tenim" (D2).

Fent referència al **temps** que hi **destinen**, diuen: "poder fer-ho lo més de qualitat possible sense tenir un temps però sabent que tampoc tenim mitja hora" (D2), "jo com a adult sóc per tu [infant], i tu ets per mi, i intentarem que duri el màxim que pugui, però aquest és el nostre moment" (D1). A més, ambdues mencionen la pedagogia Pikler/Lóczy: "realment en la nostra realitat i de ràtios, és molt més complicat. Però si són cinc minuts, que siguin els cinc millors minuts del dia d'aquell nen" (D1); "lo important és quedar-te amb la mirada Pikler i l'essència Pikler. No puc estar 20 minuts amb una criatura, però sí que en puc estar 10, de qualitat. Perquè també pots estar 10 minuts canviant-lo malament" (D2).

Recursos materials

Els espais dedicats al canvi de bolquer, arquitectonicament, els estableix el Departament d'Educació: "el marca molt el tema de la normativa" (D2), "qui ho construeix no és mestre, llavors, ho fan molt maco, però ho fan molt poc pràctic" (D1). Estan pensats, de fet, per posar-hi un altre material: "la colchoneta" cap en qualsevol lloc, però el canviador [Pikler] no" (D2).

En canvi, pel que fa al **tipus de canviador**, ambdues entrevistades defensen el canviador de baranes:

És molt imprescindible pel tema del moviment . . . Ha de permetre que comencin a aixecar-se, que comencin a... Primer a voltar... Quan encara no tenen capacitat per aguantar-se només amb un peu, i els demanes que aixequin un peu, amb els braços puguin mantenir l'equilibri. (D1)

Tot i això, és quelcom car: "*trescientos y pico cada cambiador, contando que tenemos un presupuesto de tres mil [a l'any]...*" (D2). Però, tal com menciona D1: "al final és una eina, i no és necessària, pots posar una nansa, perquè al final l'única cosa que vols és que el nen es pugui subjectar", i en realitat, el que és essencialment important és "la mirada i el respecte cap a la infància . . . jo el primer canviador Pikler que vaig comprar va ser quan la C . . . va entrar. . . no els he comprat perquè tocava, els he comprat quan eren les persones que..." (D1).

Un altre punt que es valora és la limitació: “per mi és important un espai tancat . . . Que a l'infant li doni la seguretat” (D1) i la preparació del **material** necessari: “vam pactar . . . has de tenir tot el que necessites per canviar aquell infant . . . per seguretat” (D2); “per no interrompre el moment i no haver d'agafar el nen despullat i treure'l d'allà” (D1).

En general, a partir dels 2 anys el canvi passa a ser a terra: “Fem 0-2 a dalt, 2-3 a baix. . . adaptat al que necessita l'infant. No a una edat, ni a un nivell, ni a la classe que et toca” (D1), “el moment el marca l'infant . . . moment evolutiu, no en quin moment temporal . . . en el moment que es posen dret per si mateixos i aguanten l'equilibri, comences a canviar dret” (D2). Es destaca la importància de l'espai: “al terra també vam definir com ho faríem. I és marcar un espai, hi ha una catifa, i en aquella catifa els canviem” (D2), “vam veure que necessiten on agafar-se. Normalment s'agafaven de la mestra. Doncs ho posem a prop d'això de fusta perquè ells s'agafen [penjador de fusta]” (D2).

Les dues directores estan a l'espera d'un canviador de baranes per terra. D'una banda, per una qüestió d'equilibri: “Llavors no és igual agafar-te d'una barana i tu aixeques [la cama], que agafar-te d'un pivote, saps? Que és “un poco”, a nivell d'equilibri...” (D2), de salut de l'adult: “permet que com a adult la teva postura a l'hora de canviar bolquer no hagi de ser tan *hiper* complicada com quan està a terra” (D1) i d'intimitat.

En aquest sentit, s'ha de tenir present la visibilitat del grup i la intimitat alhora:

El perfecte és que tu puguis estar canviant el bolquer a un infant i la resta del grup estigui jugant en la seva dinàmica. . . Però t'ha de permetre, a la vegada, que aquell moment sigui molt íntim. . . A dalt [canviador de baranes] és un moment molt més aïllat, perquè estàs allà dalt tu i ell. A baix, implica que passa un, entra l'altre... I això talla molt aquesta comunicació. (D1)

Jo els vaig demanar que tingués aquesta [paret], que tingués aquesta i que aquesta d'aquí fos opaca. D'acord? De manera que si tu estàs sola en l'estança, clar, tens vint allà, si tu et poses en el canviador, depèn de com et posis, no veus el que passa a l'estança. Però si tu et poses a la porta del canviador i això està opac i tu tens aquí un nen despullat, “en su intimidad” no? (D2).

Ambdues entrevistades coincideixen en la ubicació que plantegen per al canviador a terra, a la porta:

Així impedeixes que la resta d'infants vagin entrant al canviador i, per tant, estiguin tota l'estona interferint en aquest moment de relació. . . serà el mateix, però la intenció és que aquest espai ens ofereixi una mica més d'intimitat. A part, evidentment, l'alçada i el tipus de relació amb l'adult. (D1)

D'altra banda, pel que fa als **elements**, també comenten l'ús d'una cadira petita (D1), baixeta (D2), i ho relacionen amb la cura de la salut de l'adult; a més d'evitar portar joguines que distreguin l'infant (D2) i tenir l'infant el més a l'alçada dels ulls possible (D1). Finalment, D1 esmenta la importància de tenir aigua a prop i ambdues donen importància al vàter: “perquè hi ha infants que estan en aquest impàs. Que potser... Encara porta bolquers, però fan caca al vàter” (D2), “tenen interès pel lavabo, que el tinguin més a prop, que puguin estar més a prop de la situació en si” (D1).

6. Discussió

En aquest apartat es revisen els objectius específics de la recerca per verificar-ne l'assoliment mitjançant la comparació entre el marc teòric i els resultats obtinguts.

L'Adult

Durant el canvi de bolquer ens dediquem exclusivament al cos de l'infant, particularment exigent en aquesta etapa (Savio, 2011). Les entrevistades coincideixen en aquesta mirada corporal del moment, que sovint no se li dona el valor que té, però recorden que és el moment més delicat i íntim de la vida quotidiana. En aquest sentit, Hoyuelos (2012) considera que és un dels més difícils, que no és quelcom rutinari i sense importància, sinó un repte permanent. Així mateix ho expressa D1: un moment ple d'inèrcies que s'ha de revisar constantment. Inèrcies que ens porten a oblidar-nos que és algú que sent, que veu, que comprèn (Ferri, 2010), que ens porten fins i tot a treure-li el valor de persona (D1).

Amb relació a això, Schuhl (2022) enumera un seguit de violències subtils reproduïdes per l'adult durant el canvi de bolquer. A les observacions s'ha pogut veure que, en general, no se n'ha vist cap reflectida; sobretot en el sentit que l'educadora acostuma a estar plenament present en el canvi i a no parlar amb altres adults durant aquest.

Fabrés (2007) parla d'impregnar les rutines de l'escola bressol d'empatia i respecte. En aquesta línia, D1 esmenta que el més important en referència al rol de l'adult durant el canvi de bolquer és la mirada respectuosa i l'empatia, ja que per ella, aquesta és la base de tot. Després, tota la resta ja en forma part: com acompanyar, mirar, tocar, escoltar; anticipar, posar paraules; i organitzar el temps, l'espai i el material.

Tal i com coincideixen Hoyuelos (2014) i les docents entrevistades, tot i que les ràtios actuals condicionen molt aquest moment, no s'ha de perdre mai aquest espai de cura, calma i intimitat, acompanyar cada situació educativa amb professionalitat i respecte; i encara que el canvi només duri cinc minuts, que sigui temps de qualitat.

Acompanyar als infants requereix una gran sensibilitat (Fusté, 2003), reflectida en els gestos de l'educadora, que contenen molta informació (Tardós, 1991). Les observacions demostren que aquests moviments són suaus i curiosos, i les entrevistades esmenten que han de ser respectuosos amb el cos de l'infant i transmetre calma.

En aquest sentit, les entrevistades confirmen la importància que Tardos (1991) i Ugalde (2016) atorguen a l'anticipació i l'espera, que dona seguretat a l'infant i genera confiança en les seves possibilitats. De fet, s'han observat molts dels recursos plasmats a l'exemplificació d'Ugalde (2016), com esperar la resposta de l'infant, fer-li saber que necessita ser canviat, deixar-li escollir la manera en què es vol desplaçar fins al canviador, etc.

Com Ferri (2010), les docents parlen de la importància de treure les sabates i els pantalons, perquè no li quedin les cames immobilitzades i s'observa que en només un cas (de 20) no es fa.

Un altre punt clau per aquest acompanyament respectuós és verbalitzar el que fem durant el canvi de bolquer, "per no deixar que s'instal·li aquesta dolça violència" (Schuhl, 2010, p.17). En aquest sentit, ambdues entrevistades en fan referència, diuen que s'ha de posar paraules a tot el que està fent, a les parts del cos, a les seves necessitats, etc. Verbalitzar l'acció fa que estiguem presents en el moment, en canvi, si no ho fem, inevitablement comencem a pensar en altres coses. Pel que fa a les observacions, no s'han comptat les intervencions com en el cas de la investigació de Sagastui i Herrán (2019), però s'aprecia que, en general, les educadores verbalitzen la majoria de les accions que fan.

Pel que fa a la col·laboració de l'infant (Cartró i Pañella, 2007), les docents diuen que se l'ha de fer participi, esperar la seva resposta i donar-li temps. Les observacions demostren que l'educadora sol

convidar-lo a col·laborar, però a vegades no li deixa temps per fer-ho, i que l'infant es mostra bastant col·laborador. A més, és a partir d'aquesta col·laboració, amb paciència i calma, que la criatura va generant confiança en si mateix. Va adquirint aquesta seguretat i estima que se li transmet quan se'n té cura (Torras, 2020).

Finalment, cal destacar un resultat rellevant que s'ha obtingut amb relació al rol de l'adult i que condiciona molt aquest moment: la capacitat d'autocrítica i el tarannà de l'educadora. Ambdues entrevistades en fan referència, i també s'ha vist molt reflectit en les observacions, afectant els resultats globals. És a dir, tot i que siguin equips docents que han fet formacions amb relació a la vida quotidiana i al canvi de bolquer, cada educadora té la seva manera de fer. Així, veiem que els indicadors registrats, en general, demostren un canvi de bolquer conscient i respectuós amb l'infant, i que les excepcions estan associades a les mateixes educadores. Les variables en les quals s'ha fet més visible són: la col·laboració, la verbalització, la mirada, l'atenció, la ubicació temporal (canvi col·lectiu), el ritme del canvi i el temps destinat.

El Temps

En tercer lloc, els resultats remarquen que per fer un canvi conscient i respectuós és clau tenir en compte dues variables: el moment i el ritme.

Pel que fa a la primera, s'observa com el canvis responen generalment a una necessitat del moment i no a un canvi col·lectiu (Schuhl, 2022). A més, Perez (2017) legitima les observacions realitzades en relació amb la importància de tenir les necessitats bàsiques cobertes abans de fer el canvi.

El dia a dia a l'escola bressol es construeix al voltant d'un seguit de rutines de cura de les necessitats bàsiques dels infants (Savio, 2011), que haurien de servir per establir una relació de complicitat entre l'adult i l'infant (Fabrès, 2007). Aquesta idea l'expressa D1 quan parla de què el canvi de bolquer hauria de ser el millor moment del dia de l'infant perquè és l'única oportunitat d'estar a soles amb l'educadora.

D'altra banda, Ferri (2010) destaca la importància d'adaptar-nos al ritme i als inicis de moviment de l'infant, i de donar un temps d'espera. En aquest sentit, s'ha observat que tot i que l'educadora anticipa els moviments, sovint no espera la seva resposta ni dona aquest espai. Aquest fet s'exemplifica en l'observació de V (E2), en què l'educadora convida l'infant a posar-se les sabates, però no li deixa temps per fer-ho, un temps molt diferent del que necessitem les persones adultes (Fabrès, 2007). Així i tot, a l'entrevista, D2 menciona que cal donar-li el temps de fer l'acció per generar confiança en les seves pròpies possibilitats.

Seguint el fil del ritme, les entrevistades confirmen el que expressa Fabrès (2007), que la tendència (en el seu cas, antiga), de separar i desvaloritzar els moments de cura, fa que la quotidianitat es visqui amb pressa. Per això, cal organitzar el temps per prioritzar la calma i no perdre de vista l'important, que és l'infant (D2).

Les observacions han demostrat que es destinen entre 3 i 7 minuts per cada canvi, sent 7 minuts el més comú i seguint la recomanació de la Unitat de Programació "La vida quotidiana: el canvi de bolquers i el control d'esfínters" de la Generalitat de Catalunya (s.d.), que també parla de respectar el temps. En aquest sentit, les entrevistades afirmen que ha de durar el màxim temps possible, però sobretot, que ha de ser un temps de qualitat.

L'Espai

A l'últim, però no menys important, tot i que a la revisió teòrica es fa referència a com agafar a l'infant i com estirar-lo al canviador, la realitat de les observacions ha demostrat que tots els infants s'han desplaçat autònomament fins a l'espai, i la gran majoria han estat canviats drets.

Els infants d'1 a 2 anys al canviador de baranes, al qual pugen per l'escala, i els infants de 2 a 3 anys, a terra. Tot i això, les entrevistades coincideixen que el moment el marca l'infant i no la mestra, i és evolutiu: quan es posen drets per si mateixos i aguanten l'equilibri, tal com s'especifica també a la Unitat de Programació "La vida quotidiana: el canvi de bolquers i el control d'esfínters" de la Generalitat de Catalunya (s.d.).

Amb relació als materials que s'esmenten a la Unitat de Programació, s'ha observat l'ús del canviador de baranes, estora antilliscant, tovalloles, tovalloletes humides, guants i bolquers. Pel que fa a l'estora de goma que també esmenta Ferri (2010), als dos centres utilitzen un material de plàstic, que no està pensat per aquest ús, però que actua com a antilliscant. Cartró i Pañella (2007) parlen de l'eliminació dels mòbils penjats, així com D2 diu que les joguines queden fora del canvi, per tal que l'infant també sigui conscient del moment.

Tant a l'E1 com a l'E2, utilitzen el canviador Pikler pels infants de menys de dos anys, que permet moure's amb llibertat i decidir la postura del canvi (Perez, 2020). De fet, en diversos casos s'ha observat que les mestres pregunten a l'infant en quina postura vol canviar-se. D2 també parla del límit físic que ofereix aquest tipus de canviador, que dona seguretat, permet que l'infant pugui estar present i sigui conscient del que està passant (Perez, 2020).

Per fer el canvi de bolquer a terra, ambdues escoles compten amb una petita cadira, que permet tenir a la vista la resta dels infants i dedicar el temps necessari al canvi (Cartró i Pañella, 2007). A més, facilita que les mirades estiguin al mateix nivell (Generalitat de Catalunya, s.d.), que D1 comenta també a l'entrevista. D'altra banda, tot i que D2 esmenta que tenen una catifa per marcar l'espai, així com consta a la Unitat de Programació, a cap de les escoles s'observa una delimitació de l'espai del canvi a terra.

En tots els casos, el canviador és l'únic espai on es fan canvis de bolquer pels infants d'aquella estança, que com esmenta Ferri (2010), facilita la identificació de l'acció.

Cal destacar que ambdues entrevistades fan referència a un canviador de baranes específic per fer el canvi a terra, ja que permet un major equilibri, una postura més sana per l'adult i preserva la intimitat del moment del canvi.

Finalment, el mobiliari de pedagogia pikleriana, com el canviador de baranes que comercialitza Albera, acostuma a tenir un preu elevat. Tanmateix, ambdues directores reflexionen que, al cap i a la fi, no és una eina imprescindible i que es poden adaptar els espais i materials, com a l'E2 en la qual els infants es recolzen d'uns penjadors de fusta durant el canvi. Així doncs, el tipus de canviador no garanteix que el canvi sigui respectuós, i el més important és fer un treball personal d'autocrítica i saber adaptar l'essència de la pedagogia.

7. Conclusions

Al llarg d'aquest treball s'han intentat definir les bones pràctiques per un canvi de bolquer respectuós amb l'infant i el seu cos. Per fer-ho, s'han formulat una sèrie de preguntes, a les quals s'ha donat resposta gràcies a la revisió teòrica i a la participació de dos Centres d'Educació Infantil i Familiar de Sabadell.

Recuperant els objectius específics que han guiat la recerca, en primer lloc, cal *definir el paper de l'adult per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol*. Per començar, és imprescindible posar en valor i donar-li la importància que mereix; és un moment que implica presència, delicadesa i intimitat, i no un simple tràmit. Es tracta d'un repte permanent que cal anar revisant, ja que és un moment ple d'inèrcies molt arrelades. En general, cal acompanyar-lo amb empatia, respecte i sensibilitat. Per això, els moviments, que cal anticipar, han de ser suaus i curiosos. És important avisar del canvi a l'infant, i esperar sempre la seva aprovació. L'educadora ha de fer-lo partícip, convidar-lo a col·laborar i deixar-li temps per fer-ho. Així mateix, ha d'intentar verbalitzar tot

el que fa i estar plenament present durant el canvi. Finalment, ha de tenir en compte la sensació tèrmica de l'infant i treure-li les sabates i els pantalons per no privar-li el moviment.

En segon lloc, per donar resposta al segon objectiu específic, cal *definir els recursos materials i temporals per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol*. D'una banda, pel que fa als recursos materials, els resultats demostren la importància de l'espai per garantir un canvi que respecti l'infant. Aquest espai ha de permetre la llibertat de moviment i que l'infant pugui decidir la postura amb la qual se sent més còmode (dret o estirat). Ha de permetre que pugui col·laborar i que sigui conscient del que està passant. És important preparar tot el que necessitem abans de fer el canvi, per no interrompre el moment. A més, l'espai ha de facilitar que sigui un moment íntim que fomenti el vincle amb l'educadora, en el qual pugui haver-hi el màxim contacte visual. També ha de ser un espai segur i que doni seguretat a l'infant, en el qual pugui mantenir l'equilibri; a més, es recomana que sigui sempre el mateix lloc, per tal de poder identificar l'acció. L'espai òptim recomanable seria el canviador de baranes, de la pedagogia d'Emmi Pikler, que està dissenyat específicament per aquesta tasca i compleix amb tots els requisits estudiats. Tanmateix, no és imprescindible i un espai similar que compleixi les mateixes condicions pot servir.

D'altra banda, amb relació als aspectes temporals que condicionen la pràctica, el més important a destacar és que sigui un moment de calma. Per això, cal una organització del temps i de les rutines que permeti deslliurar-nos de la pressa. Els canvis, a més, han de respondre a una necessitat del moment, evitant així els canvis col·lectius. Durant el canvi, hem d'adaptar-nos al ritme de l'infant i deixar-li temps per col·laborar i viure el moment estant present. No hi ha una xifra per determinar el temps ideal per un canvi de bolquer, però aquest hauria de durar el màxim dins les possibilitats del moment, i sobretot, que sigui temps de qualitat.

En definitiva, el canvi de bolquer ha de fomentar el vincle, la calma i la llibertat de moviment.

Per concloure, i amb la finalitat de donar sentit a la recerca, es recupera l'objectiu general: *dissenyar un marc d'actuació de bones pràctiques per un canvi de bolquer respectuós dirigit a mestres d'Educació Infantil*. Aquest, recull els aspectes més rellevants amb relació al rol de l'adult, l'espai i el temps. Abans, però, cal aclarir que tot i que les ràtios i el pressupost de les escoles bressol poden condicionar la pràctica del canvi de bolquer, el respecte per l'infant hauria de ser el més important, sempre.

Així doncs, a la **Figura 3** s'exposa el [marc d'actuació](#), en format infografia, pensat per guiar el canvi de bolquer i no perdre mai de vista el respecte que tots els infants mereixen en tots els moments del dia.

Figura 3

Marc d'actuació de bones pràctiques per un canvi de bolquer respectuós

UN CANVI DE BOLQUER RESPECTUÓS

vinde, calma i llibertat de moviment

L'ADULT

- Està plenament present en el moment
- Anticipa i espera les reaccions de l'infant
- Els seus moviments són suaus i curosos
- Té en compte la sensació tèrmica
- Fa partícip l'infant i el convida a col·laborar
- Verbalitza tot el que fa
- Treu la roba que pugui limitar el moviment
- Acompanya amb empatia, respecte i sensibilitat
- Posa la pràctica en valor, es revisa i fa autocrítica

EL TEMPS

- Ens organitzem
- Atenem les necessitats del moment
- Evitem els canvis col·lectius
- Prioritzem la calma, fugim de la pressa
- Ens adaptem al ritme de l'infant
- Deixem espai per col·laborar
- Ha de ser el màxim possible i de qualitat

L'ESPAI

garantitza...

- La llibertat de moviment
- Que l'infant pugui decidir la postura (estirat o dret)
- La col·laboració i consciència del procés
- Un moment íntim
- El contacte visual
- La preparació prèvia
- La seguretat i equilibri
- Identificar l'acció

*Tardos, A. (1991). La mà de l'educadora. In-fan-ci-a, 58, 16-21.

Nina Riba Casas
TFG 2024 UAB

8. Limitacions i prospectiva

Pel que fa a les limitacions, com hem vist a les observacions i també esmenten les directores entrevistades, el canvi de bolquer és quelcom molt delicat i corporal, però el moment depèn molt de cada educadora. Per aquest motiu, els resultats s'han vist condicionats. A tall d'exemple, per analitzar el canvi de bolquer al nivell 2-3 a una de les escoles, he observat 3 canvis amb una educadora i 1 amb una altra. Per tant, els resultats d'aquesta variable es basaran generalment la manera de fer de la primera, i no seran gaire objectius. En definitiva, penso que s'hauria d'haver contemplat una mostra major, fent l'observació a més escoles.

Tanmateix, els instruments de registre d'informació de l'observació de la pràctica han mostrat alguna mancança. Alguns indicadors no estaven gaire ben formulats i m'han dificultat la interpretació dels resultats. D'altra banda, tot i que el guió de l'entrevista estava ben formulat, penso que l'hauria d'haver guiat més per tal d'obtenir tota la informació necessària per cadascuna de les variables que m'havia plantejat.

Tot i que en cap moment es va plantejar, pel fet de ser infants i més en una situació tan vulnerable, penso que documentar les observacions amb imatges o vídeos, hauria significat una millora significativa per la recerca. Per això, se suggereix aquesta opció per a futures investigacions.

En aquest sentit, es consideren futures línies de recerca amb relació a aquesta. D'una banda, quan es va escollir la mostra, es va considerar fixar-la a partir del moment que els infants han desenvolupat forces capacitats de moviment i comunicació. Tot i així, seria altament interessant estudiar el moment del canvi de bolquer, justament, en infants que encara no tenen aquest desenvolupament motriu i comunicatiu. Així, es podria observar, per exemple, aquesta llibertat de moviment que ofereix el canviador Pikler, podent-se anar aixecant progressivament i al seu ritme.

D'altra banda, aquest estudi s'ha focalitzat en una mostra molt concreta i homogènia, i també seria interessant replicar-lo en escoles on no s'ha fet aquest procés de canvi. I fins i tot, una línia també molt interessant en aquest sentit seria crear una formació per escoles a partir del present treball. Finalment, una mica menys relacionat, però també associat al control d'esfínters, seria rellevant estudiar el procés de deixar el bolquer, ja que també és un procés amb una tradició poc respectuosa amb l'infant.

9. Desenvolupament professional i competències

Pel que fa al meu desenvolupament professional, aquesta recerca m'ha fet més conscient de la importància dels moments de vida quotidiana a l'escola i de tots els aspectes que influeixen en el respecte a l'infant. Per tant, com a professional de la petita infància, serà imprescindible que no em deixi endur per la inèrcia i cuido cada detall, cada moment, per impregnar de respecte aquestes pràctiques. Ja que, recuperant una cita de la revisió teòrica, l'infant s'entén a ell mateix a través de la manera com se'l tracta (Savio, 2011). A més a més, gràcies a aquesta recerca, podré aportar el meu coneixement a les escoles on treballi en un futur, fent-les conscients de la rellevància del canvi de bolquer com a pràctica educativa. I per què no, contemplar la possibilitat de fer formacions a escoles infantils del primer cicle sobre el canvi de bolquer respectuós.

En últim lloc, aquest Treball de Final de Grau m'ha permès desenvolupar competències des d'un vessant acadèmic, social i personal. Per tal de valorar-les, m'he basat en el *Qüestionari d'avaluació del desenvolupament de les competències personals i prosocials* (Equip de Recerca Σ Compromís Educatiu, 2016).

Per començar, en l'àmbit acadèmic he mostrat un **domini dels continguts**, endinsant-me i reflexionant profundament en el tema de la recerca. He desenvolupat la capacitat d'**argumentació**, intentant en tot moment exposar amb claredat les idees, i el **pensament crític**, que m'ha permès observar, reflexionar i avaluar. Després, he desenvolupat **iniciativa** a l'hora d'escollir el tema en

qüestió, amb l'**entusiasme i passió** profunda que sento per la infància i tot el que l'engloba. En aquest sentit, el respecte absolut a l'infant (des d'un vessant corporal, afectiva, etc.) m'ha permès desenvolupar la **responsabilitat social**.

A través dels instruments de recollida de dades, l'observació de la pràctica i l'entrevista, he pogut desenvolupar les competències de caràcter social. D'una banda, a les observacions he sabut percebre i captar les accions i les emocions de les persones participants, desenvolupant així l'**empatia**. D'altra banda, amb l'entrevista he desenvolupat l'**escolta activa**, atenent amb respecte totes les aportacions.

Aquest treball ha significat un gran repte i una font d'aprenentatge en l'àmbit personal, que m'ha permès desenvolupar diverses competències. D'una banda, he millorat la meua **eficiència i constància**, amb la gestió i organització de les taques per complir els terminis establerts. També l'**autonomia**, afrontant les situacions que se m'han anat presentant, amb l'acompanyament de la tutora. En aquest sentit, he desenvolupat la **resiliència i adaptabilitat**, gestionant amb calma i optimisme els imprevistos que m'he pogut trobar.

Finalment, el TFG ha sigut per mi una càrrega de **valentia, control emocional i autoconfiança**. M'he arriscat, he afrontat la por d'equivocar-me, gestionant les meves emocions, i sobretot, he confiat en mi i en les meves capacitats.

10. Referències bibliogràfiques

- Albera. (s.d.). *Canviador Pikler®*. <https://alberamobles.cat/producte/canviador-pikler/>
- Albera. (s.d.). *Escaleta taula de canvi 3 graons*. <https://alberamobles.cat/producte/escaleta-3-graons/>
- Bisquerra, R. (coord.) (2004). *Metodología de la investigación educativa*. La Muralla.
- Blanch, S., Comes, P., Edo, M., Estrada, J., Gimeno, X., Morón, M., París, G. i Peire, T. (2016). *Qüestionari d'avaluació del desenvolupament de les competències personals i prosocials*. [Arxiu PDF].
- Canvi de bolquers. (30 de maig de 2015). <https://comtreballemelhabs.blogspot.com/2015/05/canvi-de-bolquers.html>
- Cartró, C. i Pañella, N. (2007). Un buen cambio en el cambio de pañales. *In-fan-cia*, 103, 8-9.
- Chokler, M. (2006). *Acceder al control de esfínteres*. Istituto per la Formazione e la Ricerca Applicata. <https://www.ifra.it/idee.php?id=28>
- Comitè d'Ètica en la Recerca de la UAB. (2024). *Recerca humana*. <https://www.uab.cat/web/investigacio-humana/presentacio-1345713929159.html>
- Ergokids. (s.d.). *Canviador Pikler®*. <https://ergokids.cat/botiga/calaixos-canviadors-mobles/canviador-pikler/>
- Fabrés, M. (2007). En el dia a dia res no és banal, res no és rutina. *In-fàn-ci-a*, 154, 14-17.
- Falk, J. i Vincze, M. (2005). Sobre el control dels esfínters. *In-fàn-ci-a*, 144, 34-38.
- Ferri, M.R. (2010). La importància del canvi de bolquers en els bebès. *Guix d'infantil*, 53, 20-22.
- Flick, U. (2015). *El diseño de la investigación cualitativa*. Morata.
- Fusté, S. (2003). Cuerpo y cotidianidad en la Escuela Infantil. *Entre líneas: Revista especializada en psicomotricidad*, 14, 23-31.
- Gassier, J. (2005). *Manual del desarrollo psicomotor del niño*. Masson.
- GEDI. Cooperativa d'iniciativa social. (2022). *Projecte de gestió del servei. Lot 1: EBM Joan Montllor, Calvet Estrella i CEIF Joaquim Blume*. [Arxiu PDF].
- GEDI. Cooperativa d'iniciativa social. (2022). *Projecte de gestió del servei. Lot 3: CEIF Andreu Castells, Arraona i Can Puiggener* [Arxiu PDF].
- Generalitat de Catalunya (s.d.). *Unitat de programació. La vida quotidiana: el canvi de bolquers i el control d'esfínters* [Arxiu PDF].
- Godall, T., López, C., Mas, M. i Rovira, D. (2023). Emmi Pikler y su influencia en psicomotricidad. A L. Martínez-Mínguez (coord.), *Psicomotricidad. Pikler, Lapierre, Aucouturier y UAB diferencias conectadas* (pp. 13-36). Graó.
- Hermex (2024). *Colchón cambiador rebordes elevados la unidad*. Hermex. Mobiliario, equipamiento y material escolar. <https://www.hermex.es/tienda/articulo/colchon-cambiador-rebordes-elevados-la-unidad>
- Hernández, R., Fernández, C. i Baptista, M.P. (2014). *Metodología de la investigación*. McGraw-Hill.

- Herrán, E. i Sagastui, J. (2019). Observación sistemática de la intervención educativa durante el cambio de pañal en un centro del Consorcio Haurreskolak. A I. Martínez (Ed.), *XXV jornadas de investigación en psicodidáctica* (pp. 57-68). Universidad del País Vasco.
- Hoyuelos, A. (2012). El cambio de pañal en la formación inicial y permanente. *In-fan-cia*, 136, 20-25.
- Hoyuelos, A. (2014). La pedagogia del moco. *In-fàn-ci-a*, 143, 18-19.
- Marín, M.C. (s.d.). *Intervenció per al desenvolupament afectiu de l'infant* [Arxiu PDF].
- Mertens, D. (2010). *Research and Evaluation in Education and Psychology*. SAGE Publications.
- Perez, R. (2022). *Acompañar el control de esfínteres con sensibilidad* [Arxiu PDF].
- Pikler-Lóczy Euskal Herriko Elkarte (s.d.). *El cambiador Pikler* [Arxiu PDF].
- Pikler, E. (1969). *Moverse en libertad. Desarrollo de la motricidad global*. Narcea.
- Porta, F. (2021). *La psicomotricitat com a eina de suport pel benestar infantil: estudi de cas amb infants que tenen germans amb alteracions en el seu desenvolupament* [Tesis doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona]. TDX.
- Rodríguez, D. i Valldeoriola, J. (2014). *Metodologia de la investigació* [Arxiu PDF]. <https://openaccess.uoc.edu/bitstream/10609/77607/2/Metodologia%20de%20la%20investigaci%C3%B3-M%C3%B2dul%201.pdf>
- Romina Perez Toldi (27 de novembre de 2020). *El cambiador Pikler* [Arxiu de Vídeo]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=cNwbit89IcA>
- Savio, D. (2011). Cura i aprenentatge. *In-fàn-ci-a*, 182, 15-22.
- Schuhl, C. (2010). La dolça violència de les pràctiques professionals. *Infància: educar de 0 a 6 anys*, 172, 13-17.
- Schuhl, C. (2022). *Violències subtils. Eines i estratègies a la primera infància*. Associació de Mestres Rosa Sensat.
- Tardos, A. (1991). La mà de l'educadora. *In-fàn-ci-a*, 58, 16-21.
- Tetaàporter (8 de novembre de 2017). *¿Problemas con el cambio de pañal? Una aproximación pikleriana*. <https://tetaaporter.com/2017/11/08/problemas-cambio-panal/>
- Torras, I. (2020). Les necessitats de la petita infància: els mil dies d'or. *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 74, 17-35.
- Tremoleda, A. (2019). Mans que esperen, paraules que acompanyen. *In-fàn-ci-a*, 220, 13-15.
- Ugalde, I. (2016). Mi viaje a EMMI. Reflexiones de un curso en Tumbaco, Ecuador. *RELAdEI*, 5 (3), 99-112.
- Wild, R. (2011). *Las etapas del desarrollo*. Herder.

11. Annexos

11.1. Annex 1: Mostra participant

Taula 1

Mostra participant

CEIF	Perfil		Núm.	Total
Arraona	Infant	1-2 anys	6	10
		2-3 anys	4	
	Adult	Direcció	1	5
		Educadora	4	
Joaquim Blume	Infant	1-2 anys	6	10
		2-3 anys	4	
	Adult	Direcció	1	5
		Educadora	4	

Taula 2

Codificació de la mostra

E1: Arraona			E2: Joaquim Blume		
Infants		Adults	Infants		Adults
1-2 anys	2-3 anys		1-2 anys	2-3 anys	
A	M	D1	A	V	D2
N	R	Foc	Q	T	Estels
M	Y	Terra	P	A	Ninos
L	A	Aire	B	J	Encaixos
T		Energia	A		Baldufes
R			A		

Nota. Els infants estan codificats segons les seves inicials.

Les directores segons el seu càrrec i escola.

Les educadores estan codificades amb un pseudònim, que correspon a l'estança que tutoritzen.

11.2. Annex 2: Instrument d'observació de la pràctica definitiu

Taula 1

Observació de la pràctica

Escola:		Nivell:	
Infant i codi:		Educador/a i codi:	
Accions de l'educador/a			
Anticipació al canvi	1	Agafa l'infant sense avisar-lo interrompent el que està fent	
	2	Avisa l'infant del canvi i l'agafa sense esperar la seva reacció	
	3	Avisa l'infant del canvi i espera la seva aprovació per agafar-lo, respectant el seu joc	
Anticipació i espera dels moviments	1	Realitza tots els moviments sense anticipar-los	
	2	Anticipa els moviments, però no espera l'aprovació de l'infant	
	3	Anticipa tots els moviments i espera la resposta de l'infant	
Col·laboració	1	No deixa espai a la col·laboració de l'infant	
	2	Convida l'infant a col·laborar, però no li deixa temps a fer-ho	
	3	Convida l'infant a col·laborar, li deixa temps i continua els seus moviments	
Verbalització de l'acció	1	No verbalitza cap acció	
	2	Verbalitza la majoria de les accions que fa	
	3	Verbalitza tot el que fa, sobretot amb relació al cos de l'infant	
Tipus de moviments	1	Realitza moviments bruscos i força els de l'infant	
	2	Realitza moviments suaus, però automàtics	
	3	Realitza moviments conscients, suaus i curosos	
Mirada	1	No mira l'infant	
	2	Intenta mantenir la mirada de l'infant durant el canvi	
	3	Manté la mirada de l'infant durant tot el canvi	
Neteja	1	Per netejar-lo, aixeca les cames amb brusquedat	
	2	Per netejar-lo, aixeca suaument les cames	
	3	Si està estirat, gira l'infant per netejar la part posterior	
Roba	1	El canvia amb els pantalons i les sabates posades	
	2	Treu les sabates, però no els pantalons	
	3	Treu les sabates i els pantalons	
Sensació tèrmica	1	No té gens en compte la sensació tèrmica durant el canvi	
	2	Té poc en compte la sensació tèrmica durant el canvi	
	3	Fa accions que demostren que té en compte la sensació tèrmica durant el canvi	

Atenció	1	Posa més atenció en la resta d'infants que no en l'infant a qui canvia
	2	Està present durant el canvi, però interactua amb algun altre infant mentrestant
	3	Està plenament present en el canvi de bolquer
Conversa	1	Parla amb altres adults durant tot el canvi
	2	Parla amb altres adults puntualment
	3	Durant el canvi només parla amb l'infant
Accions de l'infant		
Desplaçament	1	És desplaçat fins al canviador per l'adult
	2	Es desplaça sol fins a la zona del canviador i, si està alçat, l'adult el puja
	3	Es desplaça sol fins a la zona del canviador i, si està alçat, hi puja autònomament
Col·laboració	1	Es mostra passiu
	2	Es mostra bastant col·laborador
	3	Es mostra molt col·laborador
Expressió corporal	1	Es mostra inquiet
	2	Es mostra passiu
	3	Es mostra relaxat
Afectivitat	1	Mostra incomoditat amb relació a l'educadora
	2	No mostra relació afectiva amb l'educadora
	3	Fa gestos que demostren una relació afectiva sana
Aspectes temporals		
Ubicació temporal	1	Forma part d'un canvi de bolquer col·lectiu
	2	No forma part d'un canvi col·lectiu, però tampoc respon a una necessitat del moment
	3	Respon a una necessitat del moment
Ritme del canvi	1	El canvi es fa amb molta pressa per acabar ràpidament
	2	El canvi es fa a un ritme ràpid
	3	El canvi es fa amb molta calma, dedicant el temps necessari
Ritme vital	1	No s'han tingut en compte aspectes com la son o la gana abans del canvi
	2	S'han obviat aspectes com la son o la gana abans del canvi
	3	S'han tingut en compte aspectes com la son o la gana abans del canvi
Altres observacions		
Temps destinat:		
Postura:		

Tipus de canviador:
Altres:

11.3. Annex 3: Instrument d'observació de l'espai definitiu

Taula 1

Observació de l'espai

Escola:		
Nivell:		
Tipus de canviador:		
Ítems	Sí	No
Matalasset		
Matalasset amb costats arrodonits		
Estora antilliscant		
Pica a la vora		
Tovallolletes		
Esponges hipoal·lèrgèniques		
Gases		
Guants		
Escala		
Elements per distreure l'infant (mòbil, joguina, etc)		
És l'únic espai on es realitzen els canvis		
Altres observacions:		

11.4. Annex 4: Consentiment informat infants

UAB

Consentiment informat

(Mares, pares i/o tutors legals de participants menors de 18 anys)

Treball de final de Grau: El respecte pel cos de l'infant durant el canvi de bolquer

Si us plau, llegiu acuradament aquest document de consentiment abans de decidir si el vostre fill o filla participa en aquest estudi.

Objectiu de la investigació

El propòsit d'aquesta investigació és definir el paper de l'adult i els recursos materials i temporals per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol, amb l'objectiu de dissenyar un marc d'actuació de bones pràctiques per un canvi de bolquer respectuós dirigit a mestres d'Educació Infantil.

Implicacions de la participació en l'estudi

La seva participació consistirà en estar present durant el canvi de bolquer, com a moment quotidià a l'escola bressol. Com a investigadora observaré aquest moment per tal d'aprofundir en els meus objectius d'investigació.

Durada

L'observació tindrà una durada aproximada de 15 minuts, mentre duri el canvi de bolquer.

Riscos i beneficis

No hi ha riscos de cap tipus en la seva participació.

Compensació

En aquest cas no està prevista cap compensació per participar-hi.

Confidencialitat

Si decidiu autoritzar la participació del vostre fill o filla, la seva identitat es mantindrà confidencial i només els membres de l'equip de recerca tindran accés a les dades del projecte. Si s'haguessin de presentar casos d'estudi, es farien servir sempre pseudònims.

Els investigadors principals mantindran en un lloc segur aquest consentiment informat i el destruiran al cap de 5 anys un cop finalitzada la investigació. Quan l'estudi s'hagi completat i se n'hagin analitzat les dades, tota la base de dades serà anonimitzada i posada a disposició de la resta dels investigadors interessats.

Voluntarietat de la participació

La participació del vostre fill o filla en aquest estudi és completament voluntària. No hi ha cap penalització per no participar-hi.

UAB

Dret a retirar-se de l'estudi

El vostre fill té el dret a retirar-se de l'estudi en qualsevol moment sense donar explicacions i sense conseqüències negatives; només ens ho ha de comunicar per qualsevol mitjà. A banda d'això, si així ho desitja, podeu exercir els seus drets reconeguts pel Reglament europeu de protecció de dades personals adreçant-se a Nina Riba (nina.riba@autonoma.cat) amb la sol·licitud i una fotocòpia del DNI. Les sol·licituds per exercir els drets estan disponibles a la web de l'Oficina de Protecció de Dades de la UAB (<https://www.uab.cat/web/coneix-la-uab/itineraris/proteccio-de-dades/drets-de-les-persones-interessades-1345764799916.html>).

També teniu dret a presentar reclamacions davant l'Autoritat Catalana de Protecció de Dades (<https://apdcat.gencat.cat/ca/contacte>), i sempre que ho considereu necessari podeu contactar amb el delegat de protecció de dades de la UAB (proteccio.dades@uab.cat).

En qualsevol cas rebreu una resposta per escrit de l'acció realitzada en el termini establert legalment.

Ús de testimonis del fill o filla

- ☐ Estic d'acord que es faci una observació del meu fill o filla amb objectius de recerca.
- ☐ Autoritzo que es facin citacions literals de les seves intervencions sense mencionar-ne el nom.

Persona de contacte en cas de dubte o consulta sobre l'estudi

En cas de dubte o consulta pots contactar amb:

Nina Riba Casas nina.riba@autonoma.cat

Consentiment

- ☐ He llegit la informació sobre el projecte de recerca i he tingut l'oportunitat de fer preguntes, les quals se m'han respost satisfactòriament.
- ☐ Entenc que la informació anonimitzada (sense identificadors personals) d'aquest projecte serà posada a disposició d'altres investigadors un temps després d'haver finalitzat el projecte.
- ☐ Estic d'acord d'autoritzar la participació voluntària del meu fill o filla i he rebut una còpia d'aquest consentiment.

Nom i cognoms del tutor/de la tutora legal de/d'

Signatura _____ Data: _____

Investigador/a:

Signatura _____ Data: _____

11.5. Annex 5: Guió de l'entrevista definitiu

Taula 1

Guió d'entrevista

ENTREVISTA EQUIP DIRECTIU		
Pregunta	Ítems	Objectiu
1. A la vostra escola heu fet tot un procés al voltant de la pràctica educativa del canvi de bolquer. Per què va sorgir? Podries explicar-me com ha sigut? Què ha estat el més fàcil? I el més difícil?	Referents Formacions Canvis de les instal·lacions	General
2. Si penses en la concepció que es tenia abans i ho compares amb la vostra situació actual... Com penses que han viscut els infants aquest canvi de mirada? Com ho heu viscut les educadores?	Autonomia Col·laboració Afectivitat Llibertat de moviment	General
3. Quins factors creus que són importants en relació al rol de l'adult durant el canvi de bolquer?	Anticipació i espera Col·laboració Verbalització Moviments Mirada Neteja Roba Sensació tèrmica Atenció Conversa	Objectiu específic 1: Definir el paper de l'adult per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'E.B.
4. Com creus que ha de ser l'espai on es realitza el canvi? Quins criteris vas seguir per dissenyar els que teniu a l'escola?	Pikler/baranes Escala Matalasset (costats) Pica Productes per l'higiene Més d'un espai Moviment Desplaçament	Objectiu específic 2: Definir els recursos materials i temporals per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'E.B.
5. Què penses que és important tenir en compte en la gestió del temps?	Calma Donar valor a la pràctica Ritme del canvi Canvis col·lectius Ritme vital Temps destinat	Objectiu específic 2: Definir els recursos materials i temporals per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'E.B.
6. Si creus que ens hem deixat alguna cosa... T'agradaria afegir quelcom?	Lliure	General

11.6. Annex 6: Consentiment informat entrevista escanejats

UAB

Consentiment informat

Treball de final de Grau: El respecte pel cos durant el canvi de bolquer

Si us plau, llegeix acuradament aquest document de consentiment abans de decidir-te a participar en aquest estudi.

Objectiu de la investigació

El propòsit d'aquesta investigació és definir el paper de l'adult i els recursos materials i temporals per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol, amb l'objectiu de dissenyar un marc d'actuació de bones pràctiques per un canvi de bolquer respectuós dirigit a mestres d'Educació Infantil.

Implicacions de la participació

Durant l'entrevista, hauràs de respondre algunes preguntes respecte el procés de canvi al voltant de la pràctica educativa del canvi de bolquer que heu fet a la vostra escola. També parlarem dels aspectes importants en relació al rol de l'adult i als recursos materials i temporals.

Durada

L'entrevista té una durada màxima d'una hora aproximadament.

Riscos i beneficis

No hi ha riscos de cap tipus en la teva participació.

Compensació

En aquest cas no està prevista cap compensació per participar-hi.

Confidencialitat

Si decideixes participar-hi, la teva identitat es mantindrà confidencial i només els membres de l'equip de recerca tindran accés a les dades del projecte. Si fos el cas que s'haguessin de presentar casos d'estudi, es farien servir sempre pseudònims.

Els investigadors mantindran aquest consentiment informat en un lloc segur i el destruiran al cap de 5 anys un cop finalitzada la investigació. Quan l'estudi s'hagi completat i se n'hagin analitzat les dades, tota la base de dades serà anonimitzada i posada a disposició de la resta dels investigadors interessats.

Voluntarietat de la participació

La participació en aquest estudi és completament voluntària. No hi ha cap penalització per no participar-hi.

Dret a retirar-te de l'estudi

Tens el dret a retirar-te de l'estudi en qualsevol moment sense donar explicacions i sense conseqüències negatives; només ens ho has de comunicar per qualsevol mitjà. A banda d'això, si així ho desitges, pots exercir els teus drets reconeguts pel Reglament europeu de protecció de dades

UAB

personals adreçant-te a Nina Riba (nina.riba@autonoma.cat) amb la teva sol·licitud i una fotocòpia del DNI. Les sol·licituds per exercir els teus drets estan disponibles a la web de l'Oficina de Protecció de Dades de la UAB (<https://www.uab.cat/web/coneix-la-uab/itineraris/proteccio-de-dades/drets-de-les-persones-interessades-1345764799916.html>).

També tens dret a presentar reclamacions davant l'Autoritat Catalana de Protecció de Dades (<https://apdcat.gencat.cat/ca/contacte>), i sempre que ho consideris necessari pots contactar amb el delegat de protecció de dades de la UAB (proteccio.dades@uab.cat).

En qualsevol cas rebràs una resposta per escrit de l'acció realitzada en el termini establert legalment.

Enregistraments i ús de testimonis

- ☒ Estic d'acord que s'enregistri (àudio) l'entrevista amb objectius de recerca.
- ☒ Autoritzo que es facin citacions literals de les meves intervencions sense mencionar el meu nom i que es reproduïxin en àudio i vídeo intervencions meves sense mencionar el meu nom.
- ☒ Autoritzo l'ús de les meves intervencions d'àudio per a finalitats de divulgació científica, sempre que s'articulin mecanismes per preservar la meua privacitat.

Persona de contacte

En cas de dubte o consulta pots contactar amb:

Nina Riba Casas

nina.riba@autonoma.cat

Consentiment

- He llegit la informació sobre el projecte de recerca i he tingut l'oportunitat de fer preguntes, les quals se m'han respost satisfactòriament.
- Entenc que la informació anonimitzada (sense identificadors personals) d'aquest projecte serà posada a disposició d'altres investigadors un temps després d'haver finalitzat el projecte.
- Estic d'acord a participar-hi i he rebut una còpia d'aquest consentiment.

Nom i cognoms del participant LIDIA FERRER DOMINGUEZ

Signatura Data: 05/04/24

Investigador/a: Nina Riba Casas

Signatura Data: 5/4/2024

UAB

personals adreçant-te a Nina Riba (nina.riba@autonoma.cat) amb la teva sol·licitud i una fotocòpia del DNI. Les sol·licituds per exercir els teus drets estan disponibles a la web de l'Oficina de Protecció de Dades de la UAB (<https://www.uab.cat/web/concix-la-uab/itineraris/proteccio-de-dades/drets-de-les-persones-interessades-1345764799916.html>).

També tens dret a presentar reclamacions davant l'Autoritat Catalana de Protecció de Dades (<https://apdcat.gencat.cat/ca/contacte>), i sempre que ho consideris necessari pots contactar amb el delegat de protecció de dades de la UAB (proteccio.dades@uab.cat).

En qualsevol cas rebràs una resposta per escrit de l'acció realitzada en el termini establert legalment.

Enregistraments i ús de testimonis

- ☒ Estic d'acord que s'enregistri (àudio) l'entrevista amb objectius de recerca.
- ☒ Autoritzo que es facin citacions literals de les meves intervencions sense mencionar el meu nom i que es reproduïxin en àudio i vídeo intervencions meves sense mencionar el meu nom.
- ☒ Autoritzo l'ús de les meves intervencions d'àudio per a finalitats de divulgació científica, sempre que s'articulin mecanismes per preservar la meua privacitat.

Persona de contacte

En cas de dubte o consulta pots contactar amb:

Nina Riba Casas

nina.riba@autonoma.cat

Consentiment

- He llegit la informació sobre el projecte de recerca i he tingut l'oportunitat de fer preguntes, les quals se m'han respost satisfactòriament.
- Entenc que la informació anonimitzada (sense identificadors personals) d'aquest projecte serà posada a disposició d'altres investigadors un temps després d'haver finalitzat el projecte.
- Estic d'acord a participar-hi i he rebut una còpia d'aquest consentiment.

Nom i cognoms del participant

MAR PEROT MARTIN

Signatura

Data:

03/05/24

Investigador/a: Nina Riba Casas

Signatura

Data:

3/5/2024

11.7. Annex 7: Composició jutges

Taula 1

Jutges contactats i perfil

Recerca	Educació 0-3	Pedagogia respectuosa
Carolina Nieva Francesc Porta Maria del Carmen Gonzalez	Maite Mas Andrea Castellà	Romina Pérez Mar Moya Teresa Godall Montserrat Anton

11.8. Annex 8: Primer correu enviat als jutges

Bon dia, *jutge X*,

Soc la Nina Riba Casas, estudiant d'Educació Infantil a la Universitat Autònoma de Barcelona. Actualment, estic realitzant el meu Treball de Final de Grau **"El respecte pel cos durant el canvi de bolquer"**, tutoritzat per **Lurdes Martínez-Mínguez**.

Em poso en contacte perquè necessito la teva col·laboració. Per fer la investigació he dissenyat uns instruments de recollida de dades que han de ser validats per un equip d'experts abans d'utilitzar-los. Aquests responen als objectius de l'estudi, que detallo a continuació:

- Objectiu general: Dissenyar un marc d'actuació de bones pràctiques per un canvi de bolquer respectuós dirigit a mestres d'Educació Infantil.
- Objectius específics:
 - Definir el paper de l'adult per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol.
 - Definir els recursos materials i temporals per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol.

Es tracta de dues taules d'observació: una s'utilitzarà per analitzar el moment del canvi de bolquer en dos grups d'infants de dues escoles bressol, i l'altra per analitzar l'espai on es du a terme. D'altra banda, també he dissenyat una entrevista, que es realitzarà a les directores d'aquests centres. Són escoles que han fet un procés d'anàlisi, formació i canvi en relació amb aquest moment de la vida quotidiana.

Així doncs, adjunto un document Word (perquè es pugui editar) amb les taules esmentades. Veuràs que es fa referència als següents criteris per valorar-les:

- Univocitat: l'ítem és clar i ofereix una única interpretació (SÍ: unívoc, NO: no unívoc).
- Pertinença: l'ítem és adequat en relació amb l'objecte d'estudi (SÍ: pertinent, NO: no pertinent).
- Importància: l'ítem és rellevant per l'estudi en qüestió (1: gens important, 5: molt important).

Finalment, m'agradaria agrair-t'ho per endavant. La teva participació és molt valuosa perquè la meua investigació avanci. Gràcies.

Agraeixo que em reenviïs el document emplenat abans del dilluns 18 de març. Si no estàs disposat/da a participar, et demano que contestis aquest correu avisant-me.

Cordialment,

Nina Riba Casas

11.9. Annex 9: Segon correu enviat als jutges

Gràcies als comentaris d'un dels jutges contactats, es refà el document per fer-lo més entenedor i pràctic, i es torna a contactar amb els jutges reenviant els instruments. A continuació el correu corresponent:

Bona tarda,

T'escric perquè he hagut de fer alguna modificació al document. Si us plau, elimina l'anterior i emplena només el document que t'adjunto en aquest correu, abans de dilluns **18 de març**.

Reitero el meu agraïment,

Nina

11.10. Annex 10: Validació dels jutges

Taula 1

Jutges que han validat els instruments amb codi de colors

Recerca	Educació 0-3	Pedagogia respectuosa
Francesc Porta Carolina Nieva	Maite Mas Andrea Castellà	Montserrat Anton

Taula 2

Validació dels jutges: observació de la pràctica.

Escola:			Validació									
Infant i codi:		Educador/a i codi:	Univocitat		Pertinença		Importància					
Accions de l'educador/a			Sí	No	Sí	No	1	2	3	4	5	
Anticipació al canvi	1	Agafa l'infant sense avisar-lo interrompent el que està fent										
	2	Avisa l'infant del canvi i l'agafa sense esperar la seva reacció										
	3	Avisa l'infant del canvi i espera la seva aprovació per agafar-lo										
Anticipació i espera dels moviments	1	Realitza tots els moviments sense anticipar-los										
	2	Anticipa els moviments, però no espera l'aprovació de l'infant										
	3	Anticipa tots els moviments i espera la resposta de l'infant										
Col·laboració	1	No deixa espai a la col·laboració de l'infant										
	2	Convida l'infant a col·laborar, però no li deixa temps a fer-ho										
	3	Convida l'infant a col·laborar, li deixa temps i continua els seus moviments										
Verbalització de l'acció	1	No verbalitza cap acció										
	2	Verbalitza la majoria de les accions que fa										
	3	Verbalitza tot el que fa, sobretot amb relació al cos de l'infant										

Tipus de moviments	1	Realitza moviments bruscos i força els de l'infant									
	2	Realitza moviments suaus, però automàtics									
	3	Realitza moviments suaus i curiosos									
Mirada	1	No mira l'infant									
	2	Intenta mantenir la mirada de l'infant durant el canvi									
	3	Manté la mirada de l'infant durant tot el canvi									
Neteja	1	Per netejar-lo, aixeca les cames amb brusquedat, que agafa amb una sola mà									
	2	Per netejar-lo, aixeca suaument les cames, que agafa amb una sola mà									
	3	Gira l'infant per netejar la part posterior									
Roba	1	El canvia amb els pantalons i les sabates posades									
	2	Treu les sabates, però no els pantalons									
	3	Treu les sabates i els pantalons									
Conversa	1	Parla amb altres adults durant tot el canvi									
	2	Parla amb altres adults puntualment									
	3	Durant el canvi només parla amb l'infant									

Comentaris jutges:

Francesc Porta: A tipus de moviments, no acabo de veure clar el concepte automàtic. Que ho faci automàtic implica que no pot ser suau i curós? → S'accepta, ja que tot i que es tracta d'un concepte que apareix al marc teòric (Tardos, 1991), pot portar a confusió.

El primer i el segon del tema neteja, jo els redactaria una mica diferent, com “agafant-les...” → S’accepta, ja que dificulta la comprensió de la variable.

Andrea Castellà: En primer lloc volia dir que m'agrada molt que es faci una investigació sobre aquest tema. A la meua llar d'infants entenem el control d'esfínters com un procés que va des del naixement fins els 6 anys i per tant, és un procés que hem d'acompanyar sempre des del canvi de bolquers i des del respecte cap els infants. Fa 3 anys ens vam replantejar a la llar d'infants tot aquest acompanyament que oferim als infants i per això trobo tan interessant aquesta investigació, perquè posa en valor aquest aprenentatge i procés que fan els infants. Em sembla tot molt adequat i els ítems molt ben trobats. Però sí que he trobat a faltar una cosa. Amb aquesta graella d'observació es dona per fet que el canvi de bolquer es fa estirat però, si es parla de respecte cap al cos de l'infant, potser un punt inicial seria oferir-li la possibilitat de fer aquest canvi estirat o dret davant d'un mirall (si és pipi). Això els permetrà tenir encara més possibilitats de moviments, de decisió cap al seu cos i de coneixença cap a un mateix, ja que estirat no poden col·laborar

tant en aquest canvi. I a més, crec que es podria encabir en l'últim objectiu específic del teu treball. → S'accepta, per tal de poder registrar totes les opcions possibles en la observació. Se suposa que fa referència a la variable neteja.

Podria estar bé també afegir com a últim ítem: "Parla amb els altres infants durant el canvi" perquè de vegades, si hi ha una persona sola fent els canvis de bolquers (que no hauria de ser així), està més pendent d'evitar conflictes entre la resta d'infants que estan jugant que no pas del canvi de bolquers → S'accepta, ja que aquesta variable té sentit dins la recerca i l'enriqueix.

Una altra cosa que he trobat a faltar és la sensació tèrmica. És a dir, si l'educador/a té en compte la temperatura de les seves mans per fer el canvi de bolquers i perquè l'infant es senti confortable. → S'accepta, ja que aquesta variable té sentit dins la recerca i l'enriqueix.

Maite Mas: veig que hi ha molts ítems iguals, doncs en un és positiu i en l'altre negatiu, es podria agrupar en una sola pregunta (els he marcat en color verd) i ja no he fet la valoració específica. (Ha marcat Verbalització de l'acció (1 i 2), tipus de moviments (1, 2 i 3), mirada (1 i 2) i neteja (1 i 2) → No s'accepta, ja que els indicadors que esmenta es consideren correctes.

Montserrat Anton: Ben identificats els ítems que acompanyen el canvi de bolquers però caldria afinar en la redacció d'alguns: Anticipació i espera dels moviments → No s'accepta, ja que són clars. Neteja → S'accepta, ja que pot portar a confusió. Roba → No s'accepta, ja que són clars.

Accions de l'infant			Univocitat		Pertinença		Importància				
			Sí	No	Sí	No	1	2	3	4	5
Desplaçament	1	És desplaçat fins al canviador per l'adult									
	2	Es desplaça sol fins a la zona del canviador i l'adult el puja									
	3	Es desplaça sol fins a la zona del canviador i hi puja autònomament									
Col·laboració	1	Es mostra passiu									
	2	Es mostra bastant col·laborador									
	3	Es mostra molt col·laborador									
Expressió corporal	1	Es mostra nerviós									
	2	Es mostra neutre									
	3	Es mostra relaxat									
Afectivitat	1	Mostra incomoditat amb relació a l'educadora									
	2	No mostra relació afectiva amb l'educadora									
	3	Fa gestos que demostren una relació afectiva sana									

Comentaris jutges:

Andrea Castellà: Es dona per fet que el canviador està alçat. En el nostre cas fem el canvi al terra (preparam l'espai de canvi de bolquers d'una manera concreta) perquè ells sols hi puguin accedir autònomament i també puguin aixecar-se quan necessitin sense l'ajuda de l'adult, intentant que siguin el màxim d'autònoms possible en aquest moment. També crec que estaria dins dels objectius que et plantejes. → S'accepta, per tal de poder registrar totes les opcions possibles en la observació

Maite Mas: la pregunta 3 en quan al desplaçament, cada vegada hi ha més escoles que canvien a terra i no a sobre un canviador alçat. → S'accepta, per tal de poder registrar totes les opcions possibles en la observació

No sé si posaria la paraula nerviós en un ítem (alterat...) → No s'accepta, ja que es canvia per "inquiet"

Montserrat Anton: Desplaçament: si l'edat de l'infant ho permet → No s'accepta, ja que tenint en compte la mostra, es dona per fet que ja es saben desplaçar autònomament

Expressió corporal: potser "inquiet", millor que nerviós?, potser "passiu" millor que neutre? → S'accepta, ja que aquests adjectius són més descriptius

Aspectes temporals			Univocitat		Pertinença		Importància				
			Sí	No	Sí	No	1	2	3	4	5
Ubicació temporal	1	Forma part d'un canvi de bolquer col·lectiu									
	2	No forma part d'un canvi col·lectiu, però no tampoc respon a una necessitat del moment									
	3	Respon a una necessitat del moment									
Ritme del canvi	1	El canvi es fa amb molta pressa per acabar ràpidament									
	2	El canvi es fa a un ritme ràpid									
	3	El canvi es fa amb molta calma, dedicant el temps necessari									
Ritme vital	1	No s'han tingut en compte aspectes com la son o la gana abans del canvi									
	2	S'han obviat aspectes com la son o la gana abans del canvi									
	3	S'han tingut en compte aspectes com la son o la gana abans del canvi									

Comentaris jutges:

Andrea Castellà: Potser podries concretar una mica més a què et refereixes amb el canvi de bolquers col·lectiu perquè pot generar una mica d'univocitat. → No s'accepta, ja que és un concepte al que es fa referència al marc teòric (Schuhl, 2022).

Com a proposta, potser estaria bé també plantejar un parell de coses més: 1. S'ha tingut en compte el joc en el que està immers l'infant. És a dir, si el canvi de bolquers s'ha fet tallant el seu joc o s'ha respectat que pugui acabar les seves accions? → S'accepta, ja que té sentit dins la recerca.

2. L'adult el convida a fer aquest canvi preguntant-li si el vol fer? → No s'accepta, es considera que no hauria de ser l'infant qui ho decideix, i així consta al marc teòric (Ugalde, 2016).

Maite Mas: "No s'han tingut en compte aspectes com la son o la gana abans del canvi" (no sé que ben bé mesura) → No s'accepta, ja que es pretén observar si el moment del canvi es veu condicionat pel de menjar o dormir.

Montserrat Anton: “No forma part d'un canvi col·lectiu però no tampoc respon a una necessitat del moment”. Dificultat per entendre el redactat → S'accepta, ja que hi ha un error de redacció.

Altres observacions:		Univocitat		Pertinença		Importància				
		Sí	No	Sí	No	1	2	3	4	5
Temps destinat										
Postura										
Tipus de canviador										
Altres										

Comentaris jutges:

Andrea Castellà: Potser en la casella sobre el tipus de canviador, aniria el que comentava abans sobre el canviador alçat, al terra, amb escales...

Una altra cosa també interessant a reflexionar (i per mi molt important) quan parlem de control d'esfínters i acompanyament respectuós en el canvi de bolquers, és la roba que porten els infants. → No s'accepta, ja que la roba que porten no forma part del rol de l'educadora, la trien les famílies.

Tot el que t'he posat son propostes per a reflexionar i per veure si et poden servir per al teu treball (m'agrada molt aquest tema), però em sembla un molt bon instrument!!!!

Montserrat Anton: INDISPENSABLE CONCRETAR L'EDAT DELS INFANTS!!!!!! Si s'acota, tots els ítems són únics, pertinents i amb una màxima importància → No s'accepta, ja que l'edat dels infants ja es concreta a la mostra.

Nota. Amb marcatge vermell, els comentaris que no s'accepten amb la justificació corresponent. Amb marcatge verd, els que s'accepten.

Taula 2

Validació dels jutges: Observació de l'espai.

Escola:			Validació								
Nivell:			Univocitat		Pertinença		Importància				
Ítems	Sí	No	Sí	No	Sí	No	1	2	3	4	5
Matalasset											
Matalasset amb costats arrodonits											
Estora antilliscant											
Pica a la vora											
Tovallolletes											
Esponges hipoal·lèrgiques											
Guants											
Escala											
Elements per distreure l'infant (mòbil, joguina, etc)											
És l'únic espai on es realitzen els canvis											
Tipus de canviador:											
Altres observacions:											
Comentaris jutges: Andrea Castellà: Jo també em trobo moltes famílies que demanen el canvi de bolquers amb gasses i aigua. Potser no és generalitzat però en el nostre cas, també ho hem de tenir a l'abast. → S'accepta, per tal de poder registrar totes les opcions possibles en la observació En la graella de dalt, he afegit algun comentari que també podria encabir-se en aquesta graella. Però aquest, també em sembla un molt bon instrument. Maite Mas: No acabo d'entendre aquests ítems, potser és millor que es faci una petita descripció de l'espai i el mobiliari que s'utilitza per al canvi dels bolquers. → No s'accepta, ja que aquest instrument permet fixar-se en uns ítems en concret i no perdre'n cap detall. Montserrat Anton: "Tipus de canviador", Jo aquest ítem el posaria el 1r del bloc. → S'accepta, ja que es considera més adient.											

Taula 3

Validació dels jutges: guió d'entrevista

ENTREVISTA EQUIP DIRECTIU	Validació								
Escola:	Univocitat		Pertinença		Importància				
Pregunta	Sí	No	Sí	No	1	2	3	4	5
1. A la vostra escola heu fet tot un procés al voltant de la pràctica educativa del canvi de bolquer. Per què va sorgir? Podries explicar-me com ha sigut?									
2. Si penses en la concepció que es tenia abans i ho compares amb la vostra situació actual... Com penses que han viscut els infants aquest canvi de mirada? Com ho heu viscut les educadores?									
3. Quins factors creus que són importants amb relació al rol de l'adult durant el canvi de bolquer?									
4. Com creus que ha de ser l'espai on es realitza el canvi? Quins criteris vas seguir per dissenyar els que teniu a l'escola?									
5. Què penses que és important tenir en compte en la gestió del temps?									
6. Si creus que ens hem deixat alguna cosa... T'agradaria afegir alguna cosa?									
Comentaris jutges: Francesc Porta: Com et vaig dir considero que si hi ha més d'una pregunta, seria millor validar-les per separat. Tot i això ho he fet conjuntament. La pregunta número 5 la reescriuria, ja que el redactat no em convenç i és molt general. → No s'accepta, tal com consta al corresponent apartat, s'opta per preguntes especialment obertes per no condicionar la resposta. Tot i així, s'esmenten uns ítems per guiar el discurs. Carolina Nieva: Després de la 1ª pregunta, li podries preguntar si van haver-hi aspectes que van ser favorables per fer aquesta pràctica i quins aspectes van ser els més difícils de canviar. → S'accepta, ja que pot fer enriquir resposta. Andrea Castellà: Felicitats, està tot molt ben pensat i adequat a l'estudi!									

11.11. Annex 11: Instruments validats amb correccions

Taula 1

Correccions dels jutges: observació de la pràctica

Escola:		
Infant i codi:		Educador/ i codi:
Accions de l'educador/a		
Anticipació al canvi	1	Agafa l'infant sense avisar-lo interrompent el que està fent
	2	Avisa l'infant del canvi i l'agafa sense esperar la seva reacció
	3	Avisa l'infant del canvi i espera la seva aprovació per agafar-lo, respectant el seu joc
Anticipació i espera dels moviments	1	Realitza tots els moviments sense anticipar-los
	2	Anticipa els moviments, però no espera l'aprovació de l'infant
	3	Anticipa tots els moviments i espera la resposta de l'infant
Col·laboració	1	No deixa espai a la col·laboració de l'infant
	2	Convida l'infant a col·laborar, però no li deixa temps a fer-ho
	3	Convida l'infant a col·laborar, li deixa temps i continua els seus moviments
Verbalització de l'acció	1	No verbalitza cap acció
	2	Verbalitza la majoria de les accions que fa
	3	Verbalitza tot el que fa, sobretot amb relació al cos de l'infant
Tipus de moviments	1	Realitza moviments bruscos i força els de l'infant
	2	Realitza moviments suaus, però automàtics
	3	Realitza moviments conscients, suaus i curosos
Mirada	1	No mira l'infant
	2	Intenta mantenir la mirada de l'infant durant el canvi
	3	Manté la mirada de l'infant durant tot el canvi
Neteja	1	Per netejar-lo, aixeca les cames amb brusquedat, que agafa amb una sola mà
	2	Per netejar-lo, aixeca suaument les cames, que agafa amb una sola mà
	3	Si està estirat, gira l'infant per netejar la part posterior
Roba	1	El canvia amb els pantalons i les sabates posades
	2	Treu les sabates, però no els pantalons

	3	Treu les sabates i els pantalons
Sensació tèrmica	1	No té gens en compte la sensació tèrmica durant el canvi
	2	Té poc en compte la sensació tèrmica durant el canvi
	3	Fa accions que demostren que té en compte la sensació tèrmica durant el canvi
Atenció	1	Posa més atenció en la resta d'infants que no en l'infant a qui canvia
	2	Està present durant el canvi, però interactua amb algun altre infant mentrestant
	3	Està plenament present en el canvi de bolquer
Conversa	1	Parla amb altres adults durant tot el canvi
	2	Parla amb altres adults puntualment
	3	Durant el canvi només parla amb l'infant
Accions de l'infant		
Desplaçament	1	És desplaçat fins al canviador per l'adult
	2	Es desplaça sol fins a la zona del canviador i, si està alçat, l'adult el puja
	3	Es desplaça sol fins a la zona del canviador i, si està alçat, hi puja autònomament
Col·laboració	1	Es mostra passiu
	2	Es mostra bastant col·laborador
	3	Es mostra molt col·laborador
Expressió corporal	1	Es mostra nerviós inquiet
	2	Es mostra neutre passiu
	3	Es mostra relaxat
Afectivitat	1	Mostra incomoditat amb relació a l'educadora
	2	No mostra relació afectiva amb l'educadora
	3	Fa gestos que demostren una relació afectiva sana
Aspectes temporals		
Ubicació temporal	1	Forma part d'un canvi de bolquer col·lectiu
	2	No forma part d'un canvi col·lectiu, però no tampoc respon a una necessitat del moment
	3	Respon a una necessitat del moment
Ritme del canvi	1	El canvi es fa amb molta pressa per acabar ràpidament
	2	El canvi es fa a un ritme ràpid

	3	El canvi es fa amb molta calma, dedicant el temps necessari
Ritme vital	1	No s'han tingut en compte aspectes com la son o la gana abans del canvi
	2	S'han obviat aspectes com la son o la gana abans del canvi
	3	S'han tingut en compte aspectes com la son o la gana abans del canvi
Altres observacions:		
Temps destinat		
Postura		
Tipus de canviador		
Altres		

Taula 2

Correccions dels jutges: observació de l'espai

Escola:		Nivell:	
Tipus de canviador:			
Ítems	Sí	No	
Matalasset			
Matalasset amb costats arrodonits			
Estora antilliscant			
Pica a la vora			
Tovallolletes			
Esponges hipoal·lergèniques			
Gases			
Guants			
Escala			
Elements per distreure l'infant (mòbil, joguina, etc)			
És l'únic espai on es realitzen els canvis			
Altres observacions:			

Taula 3.

Correccions dels jutges: guió d'entrevista

ENTREVISTA EQUIP DIRECTIU
Pregunta
1. A la vostra escola heu fet tot un procés al voltant de la pràctica educativa del canvi de bolquer. Per què va sorgir? Podries explicar-me com ha sigut? Què ha estat el més fàcil? I el més difícil?
2. Si penses en la concepció que es tenia abans i ho compares amb la vostra situació actual... Com penses que han viscut els infants aquest canvi de mirada? Com ho heu viscut les educadores?
3. Quins factors creus que són importants en relació al rol de l'adult durant el canvi de bolquer?
4. Com creus que ha de ser l'espai on es realitza el canvi? Quins criteris vas seguir per dissenyar els que teniu a l'escola?
5. Què penses que és important tenir en compte en la gestió del temps?
6. Si creus que ens hem deixat alguna cosa... T'agradaria afegir quelcom?

11.12. Annex 12: Taula procés d'anàlisi

Taula 1

Anàlisi de la informació

Objectiu específic	Dimensió	Variable	Indicadors	
			Observació	Entrevista
Definir el paper de l'adult per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol	Accions de l'adult	Anticipació del canvi	Avisa a l'infant del canvi i espera la seva aprovació per agafar-lo, respectant el joc	Pregunta 3: Quins factors creus que són importants en relació al rol de l'adult durant el canvi de bolquer?
		Anticipació i espera dels moviments	Anticipa tots els moviments i espera la resposta de l'infant	
		Col·laboració	Convida a l'infant a col·laborar, li deixa temps i continua els seus moviments	
		Verbalització de l'acció	Verbalitza tot el que fa, sobretot en relació al cos de l'infant	
		Tipus de moviments	Realitza moviments conscients, suaus i curosos	
		Mirada	Manté la mirada de l'infant durant tot el canvi	
		Neteja	Si està estirat, gira l'infant per netejar la part posterior	
		Roba	Treu les sabates i els pantalons	
		Sensació tèrmica	Fa accions que demostrin que té en compte la sensació tèrmica	
		Atenció	Està plenament present en el canvi	
		Conversa	Durant el canvi només parla amb l'infant	
	Concepció del canvi de bolquer	Vida quotidiana		Pregunta 1: A la vostra escola heu fet tot un procés al voltant de la pràctica educativa del canvi de bolquer. Per què
		Rutina		

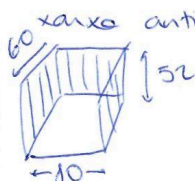
		Moment de relació		va sorgir? Podries explicar-me com ha sigut? Què ha estat el més fàcil? I el més difícil? Pregunta 2, 3, 4 i 5.
		Repte		
	Accions de l'infant	Desplaçament	Es desplaça sol fins la zona del canviador i hi puja autònomament	Pregunta 2: Si penses en la concepció que es tenia abans i ho compares amb la vostra situació actual... Com penses que han viscut els infants aquest canvi de mirada? Com ho heu viscut les educadores?
		Col·laboració	Es mostra molt col·laborador	
		Expressió corporal	Es mostra relaxat	
		Afectivitat	Fa gestos que demostren una relació afectiva sana	
		Postura	Postura	
Definir els recursos materials i temporals per unes bones pràctiques en el canvi de bolquer a l'escola bressol	Recursos temporals	Ubicació temporal	Respon a una necessitat del moment	Pregunta 5: Què penses que és important tenir en compte en la gestió del temps?
		Ritme del canvi	El canvi es fa amb molta calma, dedicant el temps necessari	
		Ritme vital	S'han tingut en compte aspectes com la son o la gana abans del canvi	
		Temps destinat	Temps destinat	
	Recursos materials	Tipus de canviador	De baranes, Pikler, a terra, tarima	Pregunta 4: Com creus que ha de ser l'espai on es realitza el canvi? Quins criteris vas seguir per dissenyar els que teniu a l'escola?
		Elements del canviador	Cadira, escala, matalasset, amb costats arrodonits, estora antilliscant, escala	
		Material per la higiene	Tovallolletes, esponges, guants, gases, pica	
		Característiques	Elements per distreure l'infant, únic espai	

11.13. Annex 13: Instruments d'observació de la pràctica

Per consultar els instruments originals d'observació de la pràctica, accediu al següent enllaç:

[☐ Instruments d'observació de la pràctica](#)

11.14. Annex 14: Instruments d'observació de l'espai

Escola: <u>Arraona</u>		
Nivell: <u>teue 1-2</u>		
Tipus de canviador: <u>Pikler + escala guardade</u>		
Ítems	Sí	No
Matalasset		X
Matalasset amb costats arrodonits		X
Estora antilliscant		X
Pica a la vora	X	
Tovallolletes	X	
Esponges hipoal·lèrgiques		X
Gases		X
Guants	X	
Escala	X	
Elements per distreure l'infant (mòbil, joguina, etc)		X
És l'únic espai on es realitzen els canvis	X	
Altres observacions: 		

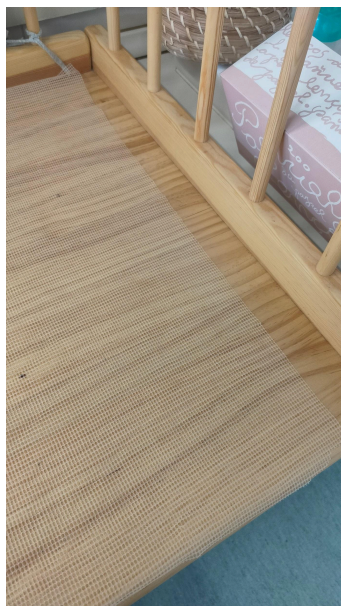
Escola: <u>JB</u>		
Nivell: <u>estels 1-2</u>		
Tipus de canviador: <u>Pikler (escala dins)</u>		
Ítems	Sí	No
Matalasset		X
Matalasset amb costats arrodonits		X
Estora antilliscant	X	
Pica a la vora	X	
Tovallolletes	X	
Esponges hipoal·lèrgiques		X
Gases		X
Guants	X	
Escala	X	
Elements per distreure l'infant (mòbil, joguina, etc)		X
És l'únic espai on es realitzen els canvis	X	
Altres observacions: catifa estel mine teue (com teue hidràulic) 		

Escola: <u>Arraona</u>		
Nivell: <u>aie 2-3</u>		
Tipus de canviador: <u>teue</u>		
Ítems	Sí	No
Matalasset		X
Matalasset amb costats arrodonits		X
Estora antilliscant		X
Pica a la vora	X	
Tovallolletes	X	
Esponges hipoal·lèrgiques		X
Gases		X
Guants	X	
Escala		X
Elements per distreure l'infant (mòbil, joguina, etc)		X
És l'únic espai on es realitzen els canvis	X	
Altres observacions: mirade no mateixa alçada no hi ha res específic zona que infants saben però no hi ha res. cadira fusta x adult		

Escola: <u>JB</u>		
Nivell: <u>enxaixos 2-3</u>		
Tipus de canviador: <u>teue</u>		
Ítems	Sí	No
Matalasset		X
Matalasset amb costats arrodonits		X
Estora antilliscant		X
Pica a la vora	X	
Tovallolletes	X	
Esponges hipoal·lèrgiques		X
Gases		X
Guants	X	
Escala		X
Elements per distreure l'infant (mòbil, joguina, etc)		X
És l'únic espai on es realitzen els canvis	X	
Altres observacions: cadira petita amb rodes penjadors de fusta on s'ajupen res a teue.		

11.15. Annex 15: Imatges dels espais

Escola 1 - Nivell 1-2:

Escola 1 - Nivell 2-3:

El respecte pel cos de l'infant durant el canvi de bolquer

Escola 2 - Nivell 1-2:

Escola 2 - Nivell 2-3:

11.16. Annex 16: Transcripció de les entrevistes

Transcripció de l'entrevista a D1, directora del Centre d'Educació Infantil i Familiar Arraona

D1: *Vale*, doncs tu diràs.

E (entrevistadora): *Bueno*, si vols acabar amb el que deies.

D1: Ah, *vale*. *Bueno*, sí, et deia que el canvi de bolquers per mi és un moment de molta intimitat perquè bàsicament es treu la roba d'un infant i es toca la pell. Per mi és una cosa “*super*” important, es despulla a algú altre i crec que moltes vegades no li donem el valor a aquesta acció de despullar i de tocar un cos. Crec que li donem molt de valor a que a nosaltres ens toquin, però en aquell moment empatitzem molt poc amb que estem tocant el cos a l'infant. Llavors, crec que és un dels moments de vida quotidiana en el que més enfocament posem a l'hora de fer millores i sempre, tot i així, s'han de seguir fent millores. Doncs perquè a vegades la inèrcia d'anar amb presses, la inèrcia de no mirar exactament què és el que necessita l'infant, és un moment molt ple d'inèrcies i... Doncs això. Crec que el dia a l'Escola Bressol està en molts moments molt plens de pressa, encara que ho treballem molt, perquè l'organització del temps intentem que sigui el màxim per evitar presses, i sobretot, com a equip, intentem molt que aquests moments de cures: rentar mans, canvi de bolquers, també els àpats... Siguin moments que no tinguin pressa. Però moltes vegades aquesta dinàmica, per exemple, com avui, d'estar fins molt tard al pati, implica que quan entres del pati, llavors, es carrega moltíssim de pressa. Llavors, aquesta és una d'aquelles coses que s'ha d'anar reformulant com a equip, “cada X”. Nosaltres, a la reunió d'equip, quan entrem en aquesta dinàmica de “fa bon temps”, ells estan més nerviosos, sortim fora ja molta estona, llavors entrem en la dinàmica... I després, tot el matí, entrem en aquestes dinàmiques, i s'ha d'anar recol·locant i reformulant.

El canvi de bolquers, sobretot especialment a 0-2, és on està més treballat. El fet de tenir el canviador de baranes a dalt, proporciona moltes més possibilitats de moviment, moltes més possibilitats amb l'infant. A 2-3, quan l'infant ja comença a... Nosaltres ens ho posem -no sé si els hi has estat preguntant a elles- però nosaltres fem 0-2 a dalt, 2-3 a baix. Com a normalitat, però salvant les excepcions. Si hi ha un infant d'1-2, per exemple, que comença a mostrar interès per estar a baix i pel lavabo, llavors es fa el canvi a baix. Igual que si hi ha un nen de 2-3 que mostra interès en canviar-se a dalt, es canvia a dalt. Vull dir que... Intentem que sigui adaptat al que necessita l'infant. No a una edat, ni a un nivell, ni a la classe que et toca.

Llavors, a dalt és un moment molt més aïllat, perquè estàs allà dalt tu i ell. A baix -s'hauria d'intentar fer, però moltes vegades és difícil-, implica que passa un, entra l'altre... I això talla molt aquesta comunicació. Però a nivell de moviments sobretot és el que et deia, no? Des dels lactants fins als mitjans d'1-2, és quan l'explosió de moviment és màxima, i és quan és més important fer-ho bé i correctament, i acompanyar-lo bé, perquè al final el poder fer un bon acompanyament del canvi de bolquers és el primer pas per l'autonomia a l'hora de treure el bolquer, no? Si tu el fas partícip i poses paraules de tot, anticipes cada moviment, li dius el nom de les parts del cos, poses paraules de les seves necessitats (“estàs brut”, “estàs net”...)... Facilita molt més que vagi fent part del seu pensament, i és una facilitat també alhora, és un pas “super” important a l'hora de fer el control d'esfínters. Per això intentem que sigui aquest camí d'acompanyament. Baixar a baix quan ja sembla que comencen a estar preparats i tenen interès pel lavabo, que el tinguin més a prop, que puguin estar més a prop de la situació en si, que puguin veure també els companys que també hi són... Però sobretot per mi la clau està allà. Quan comences allà i ja els fas participar: “et vaig a treure els pantalons”, “aixeca una cama”, “aixeca una altra”... Amb més temps, amb més dedicació... És un moment molt íntim, de molta confiança. Al final el que generes és confiança en el que t'està canviant, però també en ell mateix, no? Tu li dius a algú: “aixeca un peu, que et vaig a treure el pantaló”, i li dones el temps perquè l'aixequi, està generant confiança en les seves pròpies possibilitats. I al final treure el bolquer és un tema maduratiu, però que també té darrere molta confiança, molta seguretat.

E: I també el fet de fer-se conscient del que està passant, no? S'ha fet, no? Com que es deixen fer: "no sé què m'estan fent, però és un rato i ara passarà".

D1: S'ha fet! Sí, sí, s'ha fet. Jo faig algunes formacions de canvi de bolquers. Al Blume els hi estem fent aquest any formació de canvi de bolquers, perquè és un tema que m'agrada molt. I vaig tenir la sort d'estar treballant en una escola que tenia molt arrelament piklerià, i va ser una de les primeres escoles d'aquí, o sigui de Catalunya, que va fer servir els canviadors de barana, perquè també treballaven molt amb Lóczy. Llavors, d'allò em va quedar molt impregnat aquell moment. Perquè segueixo considerant que tot i així, tot i treballar com nosaltres ho treballem... Que aquest any ho hem treballat moltíssim, hem tingut una formadora molt potent, com és l'Eva Sargatal.

E: La conec, sí.

D1: Ens ha fet formació sobre el paper de l'adult. Hem treballat molt el canvi de bolquers perquè consideravem que era la nostra necessitat més gran com a equip. I com que ara estem pendants que a 2-3 ens han de portar uns canviadors de baranes, però per terra, més alts... Ha vingut a veure si els teníem per poder documentar-ho.

Llavors, ho hem treballat moltíssim, perquè és un d'aquells moments en què per molt que treballis, sempre hi ha coses que se t'escapen. I a més, entre tu i jo, té molt a veure també amb el perfil de professional que ets, amb l'importància que li donis. Jo com a directora, quan he de contractar persones per treballar a l'escola, prefereixo escoltar-les parlar i sentir el que són, que no veure el currículum. Aquesta mirada jo crec que no s'aprèn. La mirada i el respecte cap a la infància jo crec que no s'aprèn. Pots afinar-la, pots dir: "vaig a intentar fer-ho millor", però intrínsecament crec que està en la manera de persona que ets.

E: Sí, a vegades per molt canviador Pikler, per molta escala, per molt no sé què... Si no tens tu integrat el respecte...

D1: Jo el primer canviador Pikler que vaig comprar, va ser quan la Cristina, de lactants, va entrar a lactants. Jo confio en l'equip en general, és el meu equip, però sé que la Cristina és d'aquestes persones que té aquesta mirada. Fem juntes molta formació, s'interessa molt per allò que podria fer millor, "per què aquest nen fa això"... S'interessa molt en general, i vam dir: "vale, comprem un canviador de baranes". Se'l van emportar a 1-2 quan ella va passar, i quan la Mireia va començar a lactants vaig comprar un canviador de baranes. Vull dir, no els he comprat perquè tocava. Els he comprat quan eren les persones que... i a base d'anar-ho veient, hem comprat tots els d'1-2. Però per mi és, no sé, el canviador de baranes al final és una eina, i no és necessària, pots posar una nansa, perquè al final l'única cosa que vols és que el nen es pugui subjectar.

Doncs això, un equip fix educatiu de 15 persones, més les persones que venen a l'estona del migdia, que venen a fer suport. No totes les persones del meu equip estan en el mateix punt, i a més, amb la teva mirada ho has pogut veure perfectament. Hi ha persones que acompanyen d'una manera que per mi és exquisita, i hi ha persones que per mi els queda camí per recórrer. I per això no deixem de treballar-ho, perquè per mi és un imprescindible, no? El canvi de bolquers i l'hora del dinar, per mi són els dos imprescindibles de la nostra vida quotidiana. La resta, joc i demés, doncs cadascú es gestiona més o menys com vol. Però el canvi de bolquers i l'estona dels àpats, per mi, és d'aquelles coses que no hauríem de deixar de treballar, perquè són dos moments super importants. El canvi de bolquer per la intimitat que suposa i pel gest que suposa a estar tocant el cos d'un altre, i l'hora dels àpats, perquè per mi la salut alimentària i aprendre a menjar bé, d'una forma equilibrada, sense que t'omplin la panxa, sinó seguint una mica la sacietat; per mi és algo super imprescindible i que també porta cua. Ha portat cua, i nosaltres també hem hagut de fer molta feina.

Llavors, això, doncs ja ho hauràs vist, cada un està en un punt diferent. Hi ha situacions que s'han d'acompanyar millor, hi ha gent que ho fa millor, hi ha gent que n'és més conscient, hi ha gent que té una mirada concreta.. I hi ha gent que li costa més tenir-la. Hi ha gent que té una conversa i hi ha

gent que li costa més tenir-la. Llavors, el més important és saber on tens cada cosa i saber després cada cosa com has d'actuar ben bé.

E: Molt bé. Bé, vaig a llegir les preguntes, però la majoria ja...

D1: Tu diga'm, jo m'enrotllaria com una persiana, tranquil·la.

E: La primera és: vau fer un canvi, un procés al voltant de la pràctica educativa del canvi de bolquers.... Per què va sorgir? Que m'expliquis una mica com va ser el procés i què ha sigut més fàcil, què ha sigut més difícil... Una mica com ha sigut el procés, no?

D1: Sí, aviam, el tema del canvi de bolquers, evidentment, no només aquí, sinó a tot arreu, és un tema que s'ha anat reformulant, no?, amb el temps. Nosaltres ja fa temps, ja deu fer quatre cursos, que amb l'entrada de persones noves a l'equip... Jo, per exemple, fa cinc cursos que vaig venir, la Cristina fa cinc cursos que va venir... Amb l'entrada de persones noves vam portar una manera de fer diferent, no? Jo ho portava d'una altra escola, una altra experiència, i vam voler... Bueno, per mi era super imprescindible que l'escola tingués aquesta mirada.

Jo, per exemple, faig, com t'he dit, algunes formacions de canvi de bolquers a altres escoles, però aquí, a la meua escola, no l'he fet mai perquè és el meu equip i costa molt més entrar-hi des de dins, no? Llavors, el curs passat vam començar a fer una formació sobre el paper de l'adult en els moments de cura, i també en els moments de joc, i aquest curs vam fer la segona part d'aquesta formació i una de les coses que ens vam plantejar és -un tema que suposo que potser esteu treballant molt-, que són les situacions d'aprenentatge. Llavors, volíem una situació d'aprenentatge d'un moment de cura i vam acordar com a equip fer canvi de bolquers perquè era més difícil, i som així de "xules", i vam decidir que enlloc de fer una estona que tinguéssim molt més consensuada, volíem fer una que no tinguéssim tant de consens i que sabéssim que hi havia moltes més dificultats. I hem estat aquest curs treballant la situació d'aprenentatge, sobretot més la part metodològica, que és on està la "xixa" realment. I l'hem estat treballant en la formació que hem fet amb l'Eva Sargatal. I així ens hem estat fins ara al desembre. Llavors, ara en el que estem és: en tot allò que hem estat treballant, intentem afinar-ho.

Hi ha gent que d'aquells acords se n'ha fet una Bíblia, i ho té claríssim, i el que et deia, hi ha gent que necessita més acompanyament per aquestes coses. I també aquest és el meu paper, acompanyar aquelles situacions en què encara es podrien fer millors, i sobre tot acompanyar les situacions d'ara, com et deia. Fa bon temps, estem més estona al pati, i és fantàstic perquè sóc molt d'espais exteriors... Però anar entrant a poc a poc i anar fent alguns canvis i algunes neteges perquè no se'ns acumuli tot. Perquè a les onze i mitja fer vint canvis és una bestiesa. Llavors, aquest és el camí en què estem. I l'important és que ens queda camí per fer, però en som conscients.

E: Molt bé. Si penses en la concepció que es tenia abans, en general, amb el canvi de bolquer, i ho compares amb la situació actual, com penses que han viscut els infants aquest canvi de mirada? I com ho heu viscut les educadores?

D1: Bueno, penso que... Una mica, rescatant l'essència del que et deia, crec que mai s'ha tingut en compte, i encara en molts moments no es té en compte, que tenim molta tendència a treure a l'infant el valor de persona. Moltes vegades sembla que no siguin una persona. Es parla com si no escoltessin, se'ls toca com si no sentissin, no se'ls escolta prou, no se'ls mira prou, no se'ls dona aquest valor... En molts sentits. Doncs això, sembla que siguin un ésser inferior o algú que, bueno... Se l'estima, què mono, què "guai"... Però tots aquells sentiments i emocions que com a adults arrosseguem, sembla que sempre pensem que no els ha de tenir un infant igual.

E: Com si... "Encara no".

D1: Exacte. I el canvi de bolquer, és simplement que "com que t'he de canviar", doncs ja està, no et suposa res. I jo quan faig formació, poso sempre un símil, que és molt important, és quan... Nosaltres

com a dones hem d'anar, per exemple, al ginecòleg, i et toca un ginecòleg d'aquells que ni t'està mirant, i t'està "hurgando". I jo, sempre, quan surto d'aquesta situació penso "quina santa merda" que t'hagi tocat algú així, saps? Perquè potser no ho saps, no? I potser als infants, doncs és com... Com que sempre s'ha fet així, doncs ja està bé així. Però el dia que a un infant li canvien el bolquer mirant-lo als ulls i dient-li "potser tinc les mans fredes", "et vaig a tocar a poc a poc"... Aquell dia és un canvi total, no? Per mi, el canvi de bolquers, per tots els infants, hauria de ser el millor moment del dia. Perquè probablement és l'únic moment en què tens l'educadora només per tu, és l'únic moment en què l'educadora t'està fixant la mirada, en què té una conversa, en què... Encara que siguin cinc (minuts), eh? Jo els dic, és que no cal que sigui com quan veus un vídeo Lóczy, que estan 20 minuts amb un canvi de bolquer, perquè realment en la nostra realitat i de ràtios, és molt més complicat. Però si són cinc minuts, que siguin els cinc millors minuts del dia d'aquell nen, no? Que digui: "òstia, com m'estan tractant, com m'estan respectant, com m'estan acompanyant", no? I per mi la base d'això està en l'empatia. I cap a l'infant hi ha una manca d'empatia molt gran. L'infant plora, no? -i això és una de les coses que a mi més em rebenta de les Escoles Bressol- Plora un infant, no passa res. "Òstia", a mi o a tu... Jo tinc un dia de plorar, i vens tu i em dius: "no passa res", i encara em poso pitjor, perquè dius: "qui ets tu per venir-me a dir a mi si no em passa res", no? En canvi, amb els infants els fem constantment això. Ploren? Els distreus amb una cosa perquè no plori, no? És millor el nen que, des de nadó, que guai que és quan un infant només menja i dorm, però no plora. Que guai. Que estiguin "lo máximo callados" que puguin, no? Llavors, és una cultura, és un tema cultural, sempre ha sigut així. Aquests missatges estan al darrere sempre de tot, no? "Que bo és" perquè no plora, "que no sé què" perquè no plora, no? Llavors, crec que tot això, s'ha traslladat al canvi de bolquers, s'ha traslladat en donar-los de menjar sense mirar-los a la cara... I dir que "t'has de menjar tot això", i posar un avió, i distreure constantment. Llavors, quan hem començat a incorporar aquesta situació de dir: "en aquest moment, jo com a adult sóc per tu, i tu ets per mi, i intentarem que duri el màxim que pugui, però aquest és el nostre moment"... Jo crec que és un salt qualitatiu pels infants perquè els dóna valor de persona, perquè es senten observats, perquè es senten acompanyats, estimats. I crec que per mi, ja no com a directora, sinó com a educadora, l'objectiu final de la meva escola -evidentment que hi ha un munt d'eixos, competències, tot el que tu vulguis-, però que el benestar i la felicitat de l'infant hauria de ser el màxim, no? I crec que fer el canvi de bolquers com es fa a dia d'avui és sobretot un tema de benestar, de felicitat, de dret i de respecte cap a l'infant. Són les quatre paraules que utilitzaria: dret, respecte i benestar. I si ho fas en un moment de calma... Jo he viscut aquí situacions de canvi de bolquers, de dir: "és que se t'està caient la bava", de lo bé que estan fetes. I de nosaltres, crec que quan es fan ben fetes, produeixen que vagis molt menys estressat, que puguis dedicar molt més temps al nen, que puguis observar moltes més coses a nivell observable i avaluable, no? A nivell de capacitats, a nivell d'autonomia, moltes més coses perquè estàs en el que estàs, no? Si estàs canviant bolquers però alhora estàs parlant amb la teva (educadora de) suport d'una altra cosa, no t'estàs adonant de res del que està passant aquí. I estàs tractant "això" com si estiguessis fregant plats. I aquest és un dels errors més comuns, que més es cometen i que són els que hauríem d'erradicar més.

Però tot ben fet, és a dir, tot ben fet i en la mesura, eh? Que jo no t'estic dient en la mesura perfecte el canvi de bolquers, però quan estàs parlant-li a un infant i quan saps que estàs amb ell, crec que és un benefici total pels dos. A nivell de relació, l'un amb l'altre, i adult com a adult, i infant com a infant.

E: "Chapeau". Aquestes són ja més específiques. Quins factors creus que són més importants en relació al rol de l'adult? Ja ho hem anat dient una mica, però...

D1: Per mi, en quan a factors, el primer és la mirada respectuosa. Per mi és el factor 1. Pots tenir una organització del teu espai brutal, però si tens una mirada que no està enfocada en respecte a l'infant com a tal, no té lloc. Vull dir, ja ho hauríem perdut tot, no? Això, la mirada respectuosa. Perquè per mi inclou moltes coses: inclou no només com mires, sinó com toques i com escoltes. La capacitat

d'anticipació, de posar paraules i d'acompanyar, l'organització també de l'espai, del temps i del material... I com et deia, gairebé "a la par" de mirada respectuosa, l'empatia.

E: T'has avançat. Com creus que ha de ser l'espai on es realitza el canvi i quins criteris vas seguir per dissenyar els que teniu a l'escola?

D1: A mi m'hauria agradat poder dissenyar molt millor els espais, però normalment la mala sort que tenim a les Escoles Bressol és que qui les construeix no és mestre. Llavors ho fan molt maco, però ho fan molt poc pràctic, no? I nosaltres encara tenim prou sort perquè allà on estan els canviadors queda a la vista de la resta de l'estança. Per no desaparèixer per la resta del grup, no? El perfecte és que tu puguis estar canviant el bolquer a un infant i la resta del grup estigui jugant en la seva dinàmica, i que no es posin nerviosos perquè tu marxis. Perquè si la resta es posa nerviós, llavors estaran constantment interferint en el teu moment de canvi i ja no serà aquella relació que volíem.

Llavors crec que l'espai, sobretot, ha de permetre la visibilitat de tu cap a la resta del grup i de la resta del grup cap a tu. Però t'ha de permetre, a la vegada, que aquell moment sigui molt íntim. Crec que ha de ser, evidentment, un espai que et permeti tenir l'infant el més a l'alçada dels ulls possible, que la relació sigui d'ulls a ulls. Nosaltres la fem d'ulls a ulls, com a molt coll-ulls, però que la diferència pugui ser la que hi ha entre nosaltres ara mateix, molt poca.

Per mi, tenir un canviador de baranes a 0-2 és molt imprescindible pel tema del moviment, no? Perquè ha de permetre que comencin a aixecar-se, que comencin a... Primer a voltar... Quan encara no tenen capacitat per aguantar-se només amb un peu, i els demanes que aixequin un peu, amb els braços puguin mantenir l'equilibri.

Crec que ha de ser un espai que, evidentment, tingui aigua a prop. Nosaltres, com a punt de partida, deixem sempre el canviador preparat abans. És a dir, ens n'anem a canviar l'infant amb tot el que necessitem preparat, no? La roba de recanvi, les tovallolletes, tot, per no interrompre el moment i no haver d'agafar el nen despullat i treure'l d'allà perquè m'he deixat agafar un bolquer. Normalment és com hauria de ser. I bàsicament això. Per mi, el que és més imprescindible, sobretot, és el tema de la visibilitat i el tema de l'alçada.

Per mi és important un espai tancat, en aquest sentit, no? Que a l'infant li doni la seguretat. Els infants, en realitat, si tu els posessis a canviar en una taula tota llarga, probablement s'estarien movent per tota la taula, no? Això dificultaria molt el canvi. Però, a part, el tenir una limitació també els dona més seguretat. Estan allà recollits perquè és aquest tros que tu abarques com a educadora, per mi és el més imprescindible.

E: I el que has dit abans... No sé si podries especificar una mica el que has dit de 2-3. M'has dit que esteu esperant, com un vestidor, podria ser.

D1: Bueno, és el canviador de baranes tal com has vist a 1-2, però per terra.

E: Però, els tres costats tancats?

D1: Nosaltres n'hem fet dos. És per fer el canvi de bolquers, com el fem a baix, drets, a 2-3, però perquè pugui estar més a l'alçada de la mestra. Llavors, l'hem fet a mida. Hem agafat la mitjana d'alçada d'un nen de 2-3, i llavors, hem aixecat aquest canviador de baranes. Va a sobre d'una estructura de fusta, em sembla que el nostre és de 36 centímetres. Llavors, el canviador queda a aquesta alçada més o menys. L'infant queda aquí de peu i nosaltres que canviem a la cadira petita. Per tant, permet la relació i permet que com a adult la teva postura a l'hora de canviar bolquer no hagi de ser tan "hiper" complicada quan està a terra. A ells els hi proporciona, els de 2-3... No tots els de 2-3 tenen l'equilibri igual de consuetat. Hi ha molts que han d'agafar-se al teu cos quan els estàs canviant i els hi demanes treure un pantaló.

Llavors, estem esperant aquest canviador que l'hem reformulat a partir de la formació amb l'Eva. I que hem estat bastant de temps perquè hem estat prenent mides, mirant com ens anava millor,

mirant com ens hi cabia, mirant on el posaríem... Llavors, la idea, a 2-3, és que el canvi de bolquers es farà just a la porta del canviador. Així impedeixes que la resta d'infants vagin entrant al canviador i per tant estiguin tota l'estona interferint en aquest moment de relació. El que busquem és que el canvi a terra també sigui el més íntim possible. Per nosaltres ha de ser un salt qualitatiu. Bàsicament, el canvi serà el mateix, però la intenció és que aquest espai ens ofereixi una mica més d'intimitat. A part, evidentment, l'alçada i el tipus de relació amb l'adult.

E: I l'última. Què creus que és important tenir en compte en la gestió del temps?

D1: La gestió del temps és "la clave". La vida quotidiana i la gestió del temps, hauria d'anar com a punt número 1. La gestió del temps a nivell organitzatiu, en un dia a l'escola, és bastant clau. Sobretot per una necessitat de l'infant. De que hi hagi una rutina, una organització i uns rituals, com diuen a molts llocs. I una anticipació, que els infants sàpiguen que després de cada situació en ve una altra. I això els doni la seguretat de saber: "ostres, ara em van a canviar el bolquer" o "ara em va a rentar les mans", "això vol dir que després dino", "això vol dir que després dormo". I nosaltres que tenim la possibilitat d'anar veient cada any, doncs al setembre els infants no tenen gens integrada la vida de l'escola, però ben aviat, quan portem una repetició setmanal de cada dia el mateix... Acaben de dinar, ja saben on se'n van a dormir, ja saben cada cosa que va. Llavors això és un tema d'organització del temps. Com a equip, organitzar el temps és super important. Precisament perquè no passin aquestes coses de les presses. Tenir una organització del temps, dels espais també, però organitzar tot el que ha de passar i organitzar-ho en concepció -en mirada- de l'infant, no tant de l'adult. Perquè com a adults estirar fora al pati una hora i mitja està bé, perquè evidentment no hi ha tant d'estrès com a dins de l'estança, perquè ara ja comença a fer calor, perquè estic amb un altre adult, per què tal... Però com a adults hauríem de tenir la capacitat de deixar de mirar com a adults i mirar des dels ulls de l'infant, de si necessita realment tanta estona. Fora del pati tampoc hi ha la possibilitat de joc que hi ha a dins de les estances. Llavors hi ha moltes vegades que aquestes coses que ens atropellen una mica. Però organitzar el temps a l'escola des del matí que arribem fins a la tarda, que marxem, és imprescindible. Hi ha estones que les tenim super ben organitzades a nivell de temps: els àpats, no només el dinar, sinó el del matí de la fruita i el de la tarda, el berenar. Aquestes estones estan super ben organitzades a nivell temporal. I organitzar el temps, doncs això, el que ens hauria de donar és la calma, no? Que per mi és la clau de que funcioni una escola, una estança, un grup, la vida en general, hauria de passar perquè tot passi amb calma. I quan no hi ha una organització de temps ben feta, llavors no hi ha calma perquè hi ha presses. I quan hi ha presses, perds de vista l'important, que són els infants.

E: Molt bé. Si creus que t'has deixat alguna cosa, si vols afegir alguna cosa...

D1: He parlat com una persiana, jaja. No, no, jo... Bé, no té res a veure amb això, eh? Però crec que és super interessant que algú faci el que estàs fent. Crec que una de les coses que falta a les universitats és mirada i cultura d'infància del 0-3. Jo estic movent-me ara en un munt d'espais per intentar buscar una reformulació dels estudis universitaris. Jo sóc carn de 0-3, no em mouré de 0-3 perquè m'encanta, m'apassiona i cada dia més, a més a més. Però crec que, que sigui una de les carreres amb la nota de tall més baixa fa que molta gent que no sap què fer, acabi aquí. Llavors ens trobem amb molts professionals que estan aquí i no saben per què, o estan aquí per una concepció tan fàcil com "me gustan los niños". A mi m'agrada molt l'hamburguesa i no treballo al McDonald's, és un exemple. Fa molts anys que vaig estudiar, però jo a la carrera no vaig tenir ni un sol input del 0-3. Si no hagués parat a fer les pràctiques en una Escola Bressol, no sé què estaria fent a dia d'avui. Però molta gent... Nosaltres som una escola que acollim molta gent de pràctiques i creiem moltíssim en la gent de pràctiques. Ara mateix, de l'equip que has conegut tu, un 50% són estudiants de pràctiques que s'han quedat a treballar amb nosaltres. La Raquel, l'Àfrica, la Mireia, la Sara, la Mar, són estudiants de pràctiques perquè quan venen tens claríssim que és el perfil de persona que vols al teu equip perquè ja ho veus, no? Aquell "ADN", aquell... Ha de ser una persona com tu, que tinguis l'interès per posar-te allà, que tinguis interès per burxar allà. Si no, la majoria de gent que ve fa unes intervencions que no tenen res a veure amb el nostre funcionament. Venen molts tutors de

pràctiques que no tenen ni idea del que passa a les escoles Bressol perquè volen fer unes activitats dirigides. Bueno, que hi ha una falta de cultura molt gran cap al món del 0-3, que és un món educatiu però és un món totalment diferent. És que fins i tot és un salt de cara a les escoles. Aquí som un petit món que ens volem donar molta importància educativa però encara no ens la donen. Encara som un servei molt assistencial, encara venim de moltes coses. Com a treballadores encara arrosseguem aquella visió que ets només una cuidadora. Ningú sap que aquí a l'escola es treballen competències, eixos, un munt de coses... Que es fan avaluacions... Ni tan sols les famílies, de vegades. Llavors, per mi, el fet que hi hagi algú, una persona, en tot arreu, on sigui, que tingui interès... Ja no només en el 0-3, sinó en algo tan específic, i que per mi és tan important com és el canvi de bolquers... Quan li he dit a la Mireia, m'ha dit: "després li podria preguntar coses??" Saps? Ho vivim molt així, perquè és molt guai, crec que és super important.

I és una d'aquelles coses que crec que algun dia, no sé de què depèn, que canviïn la mirada de les universitats, però... Bé, i cicles... Cicles encara pitjor. Però sí, hi ha molta gent que... Hi ha molta gent com a alumna, però sobretot hi ha molta gent com a docent, a la docència. Amb la Mar ho parlem moltes vegades, hi ha molt poca visió del 0-3.

E: La Mar és l'única que ens va parlar del respecte, del cos de l'infant, i ens deia coses que la gent... Saps? El discurs que ella ens feia no l'hem vist, no l'hem vist. I la resta era això, activitats dirigides per infants de 0 a 1 any. Què vols dir activitats??

D1: Nosaltres la paraula activitat aquí a l'escola intentem ni utilitzar-la. Aquí hi ha propostes de joc, però nosaltres a les famílies els diem: "aquí no en fem d'activitats, aquí els nens juguen, el fil conductor de l'escola és el joc. I si tu vols una escola on es facin activitats, o si esperes que et traiem una cosa de fanc pel dia del pare, o un àlbum a final de trimestre, no és l'escola". I nosaltres el dilluns, el dia 15, fem la jornada de portes obertes i venen famílies a preguntar-nos si fem anglès o informàtica. És que ja no saps ni com contestar, saps?

Fins als 3 anys, probablement, és el moment en què s'acaben les obligacions. S'acaba l'època sense obligacions. Quan marxen a I3, allà, sí que juguen però ja hi ha un munt d'obligacions. Per tant, el nostre espai és un espai de joc i de llibertat i d'activisme, no? Parlem moltes vegades en molts espais, l'activisme aquest, que els nens han de fer, fer, fer... Doncs això, que encara hi ha moltíssima necessitat de posar la paraula *activitat*... Mira, per a mi, que hi hagi estudiants que la utilitzin em sembla fins i tot normal, no? Però a mi el que em supera moltíssim és quan vénen estudiants i vénen els referents de pràctiques, i et diuen: "vindrà l'estudiant i haurà de fer una intervenció". I venen i els dius: "aquesta intervenció que proposes..." No sé, va venir una noia que tocava el violí i volia tocar el violí a l'estança. I dic, bueno, que ella sigui, si vol, i toqui el violí, però jo no faré seure la resta d'infants a mirar-la, saps? I la tutora no ho entenia. I venen i proposen sempre, doncs això, no? Que siguin de "fer", que els nens siguin i facin. És que hi ha un munt de coses més importants. És que a la nostra vida quotidiana no entra el violí, saps? La majoria d'activitats que es feien anys enrere, ara ja ho has vist, que el dia flueix entre el joc i els moment de cura.

E: Bueno, és que són profes que són pedagogs, entesos, no sé què... Però que no han estat mai a una escola.

D1: Sí, clar. Però jo crec que, no sé a què depèn, eh?, però s'hauria de fer totalment, que des de primer del grau, hi hagués una assignatura, encara que sigui una, eh?... Començar per una, però que fos de 0-3. És igual, com tu vulguis. Des del punt de vista que puguis, des del paper de l'adult, el que tu vulguis, però hauria de ser imprescindible. I si no, almenys, que tinguessis la possibilitat de poder triar una optativa des de primer, perquè potser hi ha molta gent que estudia infantil que sap que no li interessarà mai l'edat de 0-3. Tot i que crec que el paper de l'adult seria el mateix, a l'edat de 0-3 que a 3-6, però bueno.

E: Però per molt que no t'interessi, crec que hi has de passar, perquè és com la base.

D1: Sí, sí, sí, clar, penso que és una manera totalment diferent d'acompanyar, però crec que si no vals per aquí, pots valdre per un altre nivell, perquè hi ha moltes coses de la mirada d'aquí que potser després ningú te les exigeix, saps? Però bueno, jo crec que sí que seria imprescindible, i és una d'aquelles coses que amb el grup que estem treballant en... Aportar una proposta de nou Decret al Parlament, als partits polítics, per baixar ràtios, i un dels punts que es posa, a part de baixar ràtios i parella educativa, és la reformulació dels estudis. Que, bueno, el que vol és una mica més de tall, que potser també seria molt important que la gent que arribi aquí sigui vàlida. Perquè realment, jo no sé com és ara, però quan jo vaig estudiar, et tries la carrera, si volies, estirada, eh? Perquè no calia que fessis gaire cosa, llavors... Doncs això, has de fer un filtre molt gran a l'hora de contractar gent, perquè hi ha gent que podria estar aquí o a Mercadona.

E: I a Bressol encara es contracta, però amb les llistes arriba cada professional que dius: "Què fas aquí?"

D1: Sí, jo tinc companys a l'escola i ho diuen, que arriba gent que no... No hi pinta res, bàsicament. Nosaltres no, perquè a més a més, nosaltres tenim la sort... Bueno, dic nosaltres, perquè les contractacions les faig jo directament, però a les escoles Bressol que són dins de la gestió directa o a Barcelona, que són de llistes... Igual, eh? T'arriba, doncs, una loteria. Sí, crec que és un món, en general, com que no hi ha cultura d'infància com a tal... Com que els drets dels infants ho tenen en una convenció, però ens els passem per alt molt sovint, doncs segueix passant el que segueix passant. I per això et dic que m'agrada molt que estiguis fent això. Que algú ho faci, és super important.

E: Molt bé. *Bueno*, és que ens podríem passar hores aquí.

D1: Sí, sí, perfectament, jaja. M'apuntaré, Nina, al teu telèfon per trucar-te quan tingui el (canviador de 2-3).

Entrevista a D2, directora del Centre d'Educació Infantil i Familiar Joaquim Blume

E: Doncs això, jo estic fent el meu TFG sobre el respecte pel cos de l'infant durant el canvi de bolquer. Llavors he triat... Tu ves fent, eh? Em pots interrompre les vegades que vulguis. He triat dues escoles, l'altra me la vas recomanar tu, va ser amb la Lídia, super bé. I llavors això, vaig fer les observacions i després l'entrevista amb la persona de l'equip directiu. Llavors, la primera pregunta seria: a la vostra escola heu fet un procés al voltant de la pràctica educativa del canvi de bolquer. Per què va sorgir? Em podries explicar una mica com ha sigut el procés i què ha estat més fàcil i què ha estat més difícil.

D2: A veure, el tema del canvi de bolquer és com... Dintre de tota la pràctica quotidiana, el canvi de bolquer ho vam deixar com per l'últim. Primer havíem d'endreçar moltes coses. Al final, tot això és un procés. No pots començar a fer una transformació com la que hem fet en un mes, pim pam. Això s'ha de fer com amb molt temps. I això requereix que ho vagis fent com per fases. El tema del canvi de bolquer era com el més delicat. Dintre de que tot és delicat, perquè tot és corporal, però aquest és el que és més corporal, perquè té una implicació molt més corporal que la resta. Llavors necessitàvem fer com un recorregut. El primer que vam fer va ser una reflexió sobre la vida quotidiana. Nosaltres fèiem propostes fora de les estances, fins i tot la nomenclatura. Deies "classes", no deies "estances", deies "aules", deies "alumnes"... Tota aquesta nomenclatura que ha anat canviant a mesura que tu vas reflexionant i veus que a 0-3 tot això no funciona. Un cop vam fer aquesta primera transformació, aquest primer canvi de mirada que va ser en espais i materials, bàsicament, el curs 15-16, que va ser el curs que jo vaig entrar, aquest va ser exclusivament espais i materials. No ens vam fixar en res més. Però era com l'inici. Tu canvies i quan tu canvies, els espais, la praxis també canvia. Mica en mica va canviant. Si tu tens taules i cadires, al final la pràctica serà que els infants seguïn. Si tu treus taules i cadires, la pràctica serà que els infants juguin sense seure i sense fitxes i "movidas" d'aquestes. A partir d'aquí ens vam fixar en moments concrets de la vida quotidiana. Ens vam fixar sobretot en l'estona del dinar. Com fèiem tot aquest moment del dinar? Pensa que aquí dinàvem en un menjador totes les estances, menys bebès, menjaven junts. Llavors

era com un macro menjador, molt soroll, molts adults que feien més soroll que els propis infants. Imagina't mestres xerrant. Si ara hi ha dos-tres per cada (línia), imagina't tota aquesta gent caminant, transitant pel menjador. Era com molt...

E: Caos.

D2: Sí. Llavors vam fer com aquest primer pas, que va ser centrar-nos en el moment del dinar i endreçar el moment del dinar. Venia una persona que ens observava durant el matí, que ens gravava com ho fèiem cadascuna. Llavors a les tardes el que fèiem era mirar aquell vídeo i veure com ho fèiem. I veure què no ens agradava de la nostra pròpia pràctica, què volíem canviar... I vam estar dos cursos. En dos cursos vam mirar el menjar, l'àpat del migdia, que al final el de la tarda, per retruc, estava "en el saco". Vam fer el menjar, vam fer l'aigua: com s'oferia l'aigua als infants. Perquè aquí l'Ajuntament, si et fixes als canviadors, hi ha com uns "pivotes de madera", i aquesta és la proposta de l'Ajuntament per l'aigua. I gots de plàstic que anaven allà. En teoria, lo que es primava era l'autonomia de l'infant. Entenent l'autonomia com que agafa el got i el sap agafar. Però no que "bebe agua cuando tiene sed", que és diferent. Llavors, el canviador es tancava. Llavors, l'autonomia... On queda si jo tinc set i em tens el canviador tancat? Llavors, nosaltres vam donar la volta també a aquest pas, i vam dir: "no, l'aigua ha d'estar fora perquè els infants puguin accedir quan vulguin". I si al menjador fem servir tot de vidre, no té sentit per beure l'aigua gots de plàstic. I vam fer el pas al vidre i a les gerres d'aigua tal com estan posades. A que AQUÍ es dona i la mestra dona l'aigua i els infants saben que aquí està l'aigua. I si jo tinc set, tot i que no parli, si jo m'apropo, jo sé... A vegades és una mirada, que tu veus que mira i dius... "Quiere agua". I a 2-3 com va canviant. Com la gerra baixa, com els infants ja ho fan de manera autònoma, sí que es veu quan volen i tal.

La fruita, igual. No es donava fruita al matí. Vam veure que hi havia infants que esmorzaven molt d'hora i que tenien gana a mig matí, i llavors vam introduir el tema de la fruita. I la fruita, igual. Era d'allò de dir, vale: "yo la corto y la ofrezco"... O la deixo perquè no tots els infants tenen gana al mateix moment. Quan tot això va estar com molt establert, vam fer el descans, que era com acompanyavem l'estona de dormir. Perquè ens angoixava molt, hi havia molta pràctica que passava com la línia del que és ser mestra a maternar. Perquè al final tu ets la persona que es vincula i que corporalment, és evident que el teu cos està en contacte amb aquesta criatura. Però hi ha pràctiques que són de maternar, però que ho fa amb la mare, al final. Que un infant et fiqui la mà i remeni aquí als pits... Tot això són coses que són amb la mare, no amb tu. I tu has d'acompanyar els infants en el moment del descans com una educadora, no com una mare. Això no vol dir no que agafis els infants, que els abraçis... Això no vol dir res d'això. Però no vol dir que traspassis aquesta línia que és de la família, i que pertoca a la família, que no és un dret teu, és un dret de la família. I que també és molt corporal.

Vam fer tot això i llavors va tocar canvi de bolquer. El canvi de bolquer, a mesura que la vida quotidiana va anar canviant i va sent el centre, com l'eix de tot el que fèiem a l'escola, el canvi de bolquer va canviar sense voler.

E: Comença a "chirriar", no?

D2: Exacte. Per què? Perquè abans canviaves per decret llei, es canviava tots els dies a les 11 i quart, tot el món. Què passava? El reforç també era una bogeria. Perquè tothom necessitava ajuda. Que aquesta també és una paraula que dius... Necessitava ajuda en aquell moment. I a més, es deia: "toca Higiene". I ja li posaven aquest nom. Tenia aquest nom horrorós posat. I a les 11 i quart, tothom estava canviant bolquers. "Todo el mundo". I a més era... És tot. La manera de dir: "Està canviant bolquers". Llavors, tot això ho vam revertir i vam dir... Si el menjador, per nosaltres, i per elles, que són les que estan al final amb les criatures, era un moment molt angoixant. El menjador va ser un moment molt angoixant, que jo recordo quan jo vaig entrar... Ningú volia el menjador. De fet, era un moment com desagraït, que et toqués menjador. I et pagaven, eh? A part, vull dir, ho cobraves a part. Però hi havia gent que deia... De lo estressant que era també per ella, no? Vale, doncs, això va deixar de passar i va ser com el moment "guay", perquè era el moment de tu poder estar. I amb el canvi de

bolquer va passar igual. Això era super estressant, canviar-los tots, “los chiquillos”, junts, no? “Como si fueran paquetes”.

Quan això va canviar i vam anar canviant a mesura que... Aquest infant, veig que té més pipi, el canvio, no? Aquest infant que ha fet caca, evidentment, això es canviava, però després vam començar a fer.. sortim, que vagin al jardí, i jo vaig entrant amb dos, tres, que és lo que vas observar l'altre dia, no? Dos, tres, que estiguin per aquí, hi ha alguns que no “quieren salir”, vale, doncs aprofites aquests que es volen quedar i tal i llavors et centres amb aquesta criatura, que pots parlar amb ella, que la pots canviar amb calma.

Llavors vam començar a fer tot això, vam introduir els canviadors Pikler. Això va portar com una prèvia, llegir una mica, vale, de Pikler, llegir una mica uns quants articles, la Lúcia de l'Arraona, “nos pasó unos cuantos artículos”, i vam llegir una miqueta, no? Ja la mirada era bastant... va ser fàcil, però perquè era com, estava com molt... com molt estructurat, i tothom ho tenia molt clar. Quan va venir la Lúcia, que és la persona que ens va acompanyar per poder acabar de fer el pas, clar, ella em deia, quan va venir i va estar aquí, em deia, és que jo poc us puc aportar, perquè, clar, ja ho fan, elles ja ho fan...

A 2-3 hi havia una mica de dificultat en el canvi dret a terra, val, i estem en aquest punt, que ara estem esperant a veure si aconseguim poder comprar un canviador Pikler de peu, perquè l'empresa no ens va deixar comprar-lo, i llavors estem a veure si acabem de fer, doncs, de poder aconseguir, poder comprar aquest canviador i començar a fer alguna observació a la Arraona de com canvia en dret, val, perquè és, hi ha unes quantes persones de 2-3 que li feia com una mica de por. En la formació em va sortir moltes vegades que, sobretot en les nenes, no? El fet que fisiològicament són diferents, que no quedés caca, que... Les famílies, és veritat que les famílies, després, és que es queixen molt, perquè diuen, no, és que vaig arribar i tenia caca a la vulva, i no sé què, i és veritat que això també a elles les condiciona, perquè com a educadora també et condiciona, perquè clar, tu dius: “ai, mi, esta madre vendrá otra vez, me volverá a decir, que no sé que”, i llavors, elles sabien algunes que li feia una mica de cosa, de no acabar de netejar bé, era aquí, el punt aquest, i estem més o menys, estem en aquest punt. Més o menys.

E: Bueno, més o menys, has anat tocant una mica tot..

D2: Sí, sí, perquè, sense voler, sí.

E: Però, si penses en la concepció que es tenia abans, i ho compares amb la vostra situació actual, com penses que han viscut els infants aquest canvi de mirada, i com ho han viscut les educadores?

D2: Els infants pobres jo crec que s'acostumen i llavors el que li donis ja estarà bé, no? També és veritat que quan tu comences aquesta transformació els infants van passant, no? I no són els mateixos amb els que vas començar, però sí que, com a concepte, l'infant, clar que ha guanyat, és evident. Abans, un canvi de bolquer fet de qualsevol manera, parlant amb la companya, xerrant, perquè tot això ho hem deixat com establert, si estic canviant, no estic xerrant, no? Llavors, aquest canvi d'estar xerrant amb l'altra mentre canviavem, perquè en canviavem dos o tres a la vegada, i llavors és com aquella criatura, “un puro cuerpo” allà posat, pujant “las patas para arriba”, saps? Quan tot això es va fent com ho fem ara, és evident que, al final, qui guanya són els infants.

Per què? Perquè és més a poc a poc, és més calmat, dintre de les ràtios que tenim, perquè tenim unes ràtios brutals, però malgrat la ràtio, hi ha aquell moment de poder posar-te amb aquell infant, no? Sobretot aquí [lactants], perquè allà [2-3] hi ha molts que van al lavabo sols i és una altra història, però aquí, aquí sí que tens aquell moment, i sí que el canvi és amb calma, amb bebès, donar temps de canviar-lo, de treure pantalons, de fer-ho, saps?, i sí, sí, sí, i per nosaltres, molt, molt, tant com pels infants. En el sentit del treball, sota pressió, amb un estrès brutal, això ha canviat totalment. Ja et dic que era l'estona que més elles, més patien. El moment del canvi, perquè era, imagina't, quan tu estàs en una estança amb 20 infants i has de canviar, imagina't que encara, a principi de curs, que

tots tenen un bolquer, no? Posa't a canviar tu i una companya, 20 entre les 11:15 i les 11:45, que venen les famílies. Pim pam, pim pam, pim pam, pim pam. Saps? Llavors no hi ha ni consciència, ni en tens tu, ni en té l'infant, ni res.

I tu aquí tampoc pots ni verbalitzar l'infant, a mirar les cames,.. res, res.

E: "Limpiar y..." següent.

D2: Exacte, posar un bolquer net i xim-pum, i ja està, i això era.

I ja està, ara clar, ara ja no és així. I ara no tothom està canviat al moment d'anar a dinar, perquè no cal, perquè si aquesta criatura té el bolquer sec i no ha calgut, doncs quan acabi, ja està. Vull dir que tot això també ens ho hem tret, perquè és un treball també com personal, no? I clar, és que no, és que no canvio, NO, quan faci falta el canvi, també fas que ara eh.. que també els infants puguin anar dient vull que em canviis, sí?

E: O s'apropin al canviador, jo ho vaig veure.

D2: Exacte, exacte, vigilant, no? Amb preguntar, vols que et canviï? Perquè tu pots dir que no, si diuen que no. No? Però sí que amb aquesta cosa de dir, anem a canviar, veig que tens caca, no vols ara? No, vale, doncs esperem una miqueta, i quan acabi amb ell, llavors et canviaré a tu, perquè al final també tu has de dir, clar, hi ha infants que no es canviarien mai, i llavors tu has de dir, sí, tu has de dir, és que t'he hagut de canviar, t'he deixat una miqueta, t'he deixat pel final, però ara ja t'he de canviar. No hi ha cap infant que es posi histèric perquè no vol que el canviïn.

Aquest és el camí. Clar, quan fas les coses així també és més fàcil de cara a un infant que tinguis amb NEE. Un TEA, clar, tot això és molt més fàcil per TEA. Perquè tu ja ho fas així, amb calma, vols que et canviï? No, no, no, vale, esperem, vale? I el deixes pel últim, però el tens allà, donant voltes. No sé si vas estar a dos, tres, el Romeo, a "pilotes", és un TEA bastant... bastant "heavy", que la Cristina està... I aquí aquest nen, clar, de primeres no vol que el canviis, i llavors ell està jugant. I tu li vas... Vale, Romeo, queda no sé qui, ara quan acabi vens i et canviem, vale? I llavors va dient que no, però ja sap que quan aquell marxa, ell... ja va. Però perquè ell ho ha anat com... païnt, no? Durant una estona, que ara tocarà allò que no m'agrada, però... que tocarà allò, saps? O sigui que al final, jo crec que és un.. Bueno, crec no. Ha estat un guany per a tothom, ja t'ho asseguro.

E: Molt bé. Aquestes comencen a ser com més específiques, la primera és com... quin creus que són... Quins factors creus que són importants en relació al rol de l'adult durant el canvi de bolquer?

D2: En l'adult que acompanya aquest moment, primer... que no tingui pressa, aquest és important. És veritat que dintre de l'estructura, d'aquesta estructura que... no? Que tens temps per fer-ho i que ho pots fer així, el tarannà de l'educadora, també marca com és el moment. Hi ha tarannàs d'educadores que diuen, bueno, tinc aquest marge de temps i no tinc pressa, i com que no tinc pressa vaig fent, no? Hi ha altres tarannàs que és, tot i que tinguis aquest temps, vas com més accelerada perquè sí. Perquè hi ha gent que és més accelerada i ja està. I que... van com per feina i llavors dius però si estàs fins a les 5, calma. No tenim pressa, estem fins a les 5. Aquí jo sempre dic que si dormen a la una, a la una i mitja, que m'és igual. Però si estem aquí, o sigui, és igual. Vull dir, no hi ha pressa.

No sé, la manera de tocar, que això també és, no? El que siguin curoses, que siguin respectuoses amb el cos de l'infant, no? Com toquem a les criatures també això fa molt, no? La manera que tens d'agafar-lo, com li dius que toca canviar el bolquer, que vingui... Clar, tot això també condiciona que la criatura estigui... no? Des de bebès. Que tu verbalitzis tot el que estàs fent, no? Que sembla com... Però és super important que la persona que estigui acompanyant també sigui capaç de verbalitzar tot això, no? Des de bebès. Bueno, aquí encara més. Quant més petit, més verbalitzat, no? Posar paraules. Sí, tot el que sigui, posar paraules. Quantes més paraules poses, menys risc tens de fer les coses malament.

Si tu estàs en silenci, ja la ment se'n va, perquè estàs en silenci, la ment se'n va i tu estàs canviant i llavors... Però si tu estàs present i tu estàs parlant amb aquella criatura, connectes, la mires als ulls i vas parlant, tu no et mous del canvi, no? Amb aquella criatura. I el teu cap està allà. En el moment que no poses paraules, el cap se'n va, perquè és així. I pensarà, jo què sé.. en “que tengo el coche que se me ha roto, en que me he enfadado con mi padre, o yo que sé, lo que sea, no?” Llavors la manera que tens de que el cap no se'n vagi és posant paraules.

No cal que l'hi expliquis la teva vida, a la criatura, que no li interessa, però sí el que estàs fent.

E: El que estàs fent.

D2: Totalment.

E: I llavors, en relació a l'espai, com creus que ha de ser i quins criteris vau seguir per dissenyar els que teniu a l'escola?

D2: L'espai del canviador és que en les municipals el marca molt el tema de la normativa. I la normativa diu que el canviador ha de tenir x metres quadrats, que ha de tenir x vàters, x piques, i això ho marca tot la normativa. Dins d'aquesta normativa, tu fas això, que on van els vasos no els poses, i que el tema del canvi de bolquer, aquí no hi havia un espai pel canviador. De fet, el canviador Pikler l'hem posat allà perquè el vam fer a mida. I hi cap. Però hi ha a escoles on no pots posar el canviador Pikler en el canviador que t'han marcat, no?

E: Com la “colchoneta” no?

D2: Exacte, la “colchoneta”. Clar, la “colchoneta” cap en qualsevol lloc, però el canviador no. Nosaltres vam tenir sort perquè el canviador té prou espai com perquè hi càpiga. Després a l'espai nosaltres ja vam pactar que a l'espai quan tu canvies la zona on canvies tu has de tenir tot el que necessites per canviar aquell infant. O sigui, quan elles pugen un infant al canviador o posen l'escala i l'infant l'acompanyen a que pugi, ja tenen tot allà. La roba, el bolquer, no sé què, tot el que necessiten. Perquè això, l'infant allà i tu buscant, remenant coses. Primer per seguretat i segon per això mateix, pot ser que s'agafi i tal però... Per tant, també ha de ser un espai en el que tu puguis tenir totes aquestes coses personals de l'infant per poder-lo canviar. I sense distraccions. Nosaltres no és que no deixem que els infants portin res, però sí que quan tenen algun objecte d'aferrament, el que sigui, durant la familiarització i tot això, li deixes. Perquè si vol estar amb el nino, està amb el nino. Però sí que és veritat que a vegades quan tenen alguna joguina i la volen portar, li diem anem a canviar tal, i llavors tu li dius: et deixo la joguina aquí, ara la recuperem. Llavors li deixes al costat i normalment és raro un nen que s'aferri, com no sigui un infant que tingui alguna dificultat i li deixes. Però a la resta sí que li donem la cosa de que ho deixi per poder... perquè no estigui jugant. I que ell també sigui conscient del canvi. Que no sigui sols l'educadora la que és conscient, sinó que també sigui conscient la pròpia criatura també de lo que s'està fent en el seu cos. Al final també és com un aprenentatge.

Jo li dic a alguna mare quan ve i... “va dale un beso a mama”.. Al final és que l'acostumes a que tot lo que es fa al seu cos, com que tot és normal, i no. Hem d'aprendre a lo que en fan, a lo que és normal o lo que jo considero que és normal i lo que no. I una manera és que en siguin conscients. Si estan amb una joguina no poden ser tan conscients.

E: I el que m'has explicat, si pots explicar una mica més el que has dit del canviador Pikler a 2-3, això que esteu pensant de fer un canviador de baranes però a terra... Vaig veure que ara s'agafen dels penjadors que tenen a la seva alçada...

D2: La cosa és que quan ja... Nosaltres lo que hem deixat establert és com en quin moment... Perquè ha estat un procés que vam decidir en quin moment passa de canviar estirat a canviar dret. El moment el marca l'infant. O sigui, no el marca l'estança. Vol dir, vale, si està aquí, cambio estirado, y si está aquí, cambio de pie. No. Per què? Perquè si jo vaig a canviar, que jo sóc la directora i no hi sóc

normalment, jo no necessito que una mestra em digui, aquest el canvi dret. No. Jo veient l'infant, sé que aquest infant es canvia dret. Per què? Perquè ja hem acordat en quin moment es fa. En quin moment evolutiu, no en quin moment temporal. Això és, en el moment que es posen drets per si mateixos i aguanten l'equilibri, comences a canviar dret. Aquest és el moment. Val? Llavors aquí sempre hi ha canviador Pikler, el de baranes. Sí? I ells s'agafen de la barana. Perquè també corporalment són més petits.

Què passa? Que quan passen a 2-3 en el primer trimestre encara s'han de canviar sobre del canviador. Però sense canviador de baranes. Perquè no en tenim. Llavors el que fem allà és durant el primer trimestre els canvis sobre del canviador, amb la tovallola, que tenen una tovallola cada infant. I a partir de que ja està passant la familiarització, sí, una miqueta, no? I passa una mica més el primer trimestre, comencem a canviar al terra. Al terra també vam definir com ho fariem. I és marcar un espai, hi ha una catifa, i en aquella catifa els canviem. Tu t'asseus, hi ha una cadira que és baixeta, tu t'asseus, perquè també s'ha de cuidar també la.. És que nosaltres l'esquena, sinó... I llavors per també cuidar l'esquena. Llavors vam decidir fer-ho a partir d'aquest moment, que veiem que l'infant s'aguanta dret i llavors comencem a canviar. Què passa? Que vam veure que necessiten on agafar-se. Normalment s'agafaven de la mestra. Tu et posaves i ells s'agafaven. I llavors vam dir, vale, doncs ho posem a prop d'això de fusta perquè ells s'agafin. És el lloc ideal? No, evident. Evident. I llavors el que vam fer és demanar un pressupost d'un canviador de baranes al terra. No sé si vas veure el d'Arraona. El de Arraona "se les desmuntó". És un canviador, res. Imagina't. És una plataforma petita. És una plataforma. Llavors aquesta plataforma té una barana aquí i una aquí.

E: Dos costats.

D2: Sí, dos costats. Llavors tu poses l'infant dret. Però això és un esglaó. Tu t'asseus a la cadira, de rodes. Tu t'asseus aquí i canvis. Que a nivell d'esquena clar, a ti te queda... I tu estàs aquí i te queda ideal per poder canviar. I aquest és el canviador de terra. Que nosaltres hem fet servir coses diferents. Pues hem fet servir una plataforma que nos la encontramos de madera y la forramos y utilizamos la plataforma esta. Després aquesta plataforma es va posar molt lletja "y habían estancias que no tenían" i vam dir, vale, agafem una catifa d'aquelles de l'Ikea i delimitem que aquí es fa el canvi. Llavors els infants saben que quan venim a la catifa és perquè la mestra ja m'ha dit "anem a canviar que tens caca", i ja venim aquí. I després l'impàs fins al vàter i estar a prop del vàter, perquè hi ha infants que estan en aquest impàs. Que potser... Encara porta bolquers, però fan caca al vàter en comptes de tenir-ho aquí i després ho tens tot aquí. La idea és tenir això.

E: I la necessitat de passar d'aquí a aquí és per la comoditat de l'adult?

D2: És el mateix al final. Seria la mateixa, però en comptes "de agarrarse en estos pivotes que hay aquí, que lo vemos como un poco..." Aquí s'agafa de la barana. Llavors no és igual agafar-te d'una barana i tu aixeques, que agafar-te d'un pivote, saps? Que és un poco, a nivell d'equilibri... I clar, aquest està fet... Ja et passaré una imatge.

E: Sí, els he vist.

D2: Aquest és ideal. I a la Lídia a l'Arraona n'hi van fer un, però se'ls ha desmuntat. Jo tenia un pressupost d'Albera. Albera es dedica a fer mobles d'escola. I me'n van fer un, perquè jo els vaig demanar que la plataforma tingués... Van venir, els d'Albera. Jo els vaig explicar.

Aquí hi ha un calaixet que es posa a dins, un esglaó, per si hi ha nens més baixos o el que sigui. Jo els vaig demanar que tingués aquesta (paret), que tingués aquesta (paret) i que aquesta d'aquí fos opaca. D'acord? De manera que si tu estàs sola en l'estança, clar, tens vint allà, si tu et poses en el canviador, depèn de com et posis, no veus el que passa a l'estança. Però si tu et poses a la porta del canviador i això està opac i tu tens aquí un nen despullat, en su intimidad no? No passa res perquè està opaco, s'agafa, pero tu veus el que pasa a l'estança. I vaig demanar un presupost, pero claro trescientos y pico cada cambiador contando que tenemos un presupuesto de tres mil... vull dir el

presupuesto del año.. adiós. Llavors la idea és poder comprar ni que sigui un, llojarle al AFI para que nos regale otro i ja està i un altre any pues fer la mateixa. Aquesta és la idea.

E: Llavors en relació, última, en relació a la gestió del temps què creus que és important tenir en compte a l'hora del canvi de bolquer?

D2: Que no hi ha temps. És que el problema... El problema que teníem abans és que hi havia un temps... A les estances no hi ha rellotges. Sí que és cert "decir que vivimos sin reloj todo el día no es verdad", perquè tu necessites saber a quina hora... Perquè a les 11:45 venen les famílies a buscar uns infants i tu has de gestionar el temps com adult. Però l'infant no ha de tenir aquesta concepció del temps de rellotge, ha de tenir la concepció en el sentit d'ara toca això, després allò... Perquè jo la meua rutina ja sé com és i sé que em tocarà lo altre però no en concepte de les hores. Llavors per mi lo important que hem fet és que no existeixi aquest rellotge a l'hora de canviar.

Això vol dir que cadascú canvia, quan? Que és el que dèiem abans. Durant el matí es van canviant a mesura que ho necessiten. Perquè una criatura que ha començat a l'acollida no és igual que qui ha vingut a les 9:30. O aquest acaba d'arribar, quan el canviaràs? No sé si em preguntes això.

E: Bueno és en general el temps... També en el moment d'un canvi.

D2: En el moment del canvi tampoc hi ha un temps... És cert que no som Pikler, "que no estamos en Bucarest y no tenemos media hora para cambiar cada niño, no lo tienes". Pensar que podem fer Pikler en tota la seva essència és irreal. Jo crec que tampoc ens hem de situar aquí.

Jo els dic a elles, amb els recursos que tenim nosaltres el que fem no és adoptar una metodologia, perquè no podem. El que fem és adaptar. És amb aquesta mirada, que jo crec que lo important és quedar-te amb la mirada Pikler i l'essència Pikler, però en la praxis. I dintre d'això, jo no puc estar 20 minuts amb una criatura, però sí que en puc estar 10, de qualitat. Perquè també pots estar 10 minuts canviant-lo malament. Sí, com ho fèiem abans, que si li aixequés els peus, li neteges la caca, no sé què, se li passa la caca, li has de treure els pantalons... Clar, ara, des d'un inici, tu ja ho prepares tot. Tu ja li treus els pantalons, ja no es taca, perquè tu ja els treus de base... Vale, traiem pantalons, ho deixes allà, canvies... Al final triges igual, només que lo altre ha anat més ràpid. Llavors jo crec que el temps és poder fer-ho lo més de qualitat possible sense tenir un temps però sabent que tampoc tenim mitja hora.

E: Amb calma, però...

D2: Ja ens agradaria. A més que ens anem combinant. La Sandra ara... N'entren tres i ella els va canviant, quan ella surti entrarà la Paula i en va canviant dos... Llavors és diferent, la gestió del temps perquè no ets tu que has de canviar d'aquí a aquí, sinó que ho fan... No sé si amb això t'ajudo.

E: Sí, sí, sí. Bé, ja està, si creus que ens hem deixat alguna cosa o si vols afegir alguna cosa...

D2: No sé, jo crec que amb les famílies encara que fem molts discursos i que ho expliquem costa molt d'entendre, el tema del canviador, la metodologia. A vegades diuen clar és que "de pie..". Hem de fer pedagogia. De tant en tant enviem alguna càpsula en forma de vídeo curt d'instagram per exemple en aquest sentit. Perquè no tothom llegeix, però en canvi sí que és més fàcil que vegin un vídeo curt d'algú mitjanament influent de l'entorn de la criança respectuosa. Envies alguna coseta petita d'un canvi de bolquer...

E: D'Instagram.

D2: Sí, i ho miren. Ajuda a entendre que canviar un bolquer no només és netejar la caca, el pipí. Que té un impacte a nivell corporal i que quan som adults arrosseguem coses.. "de mal tocado, mal cambiado".

E: El tema de les famílies no? És un tema.

D2: Jo crec que sí. Costa i és allò que ja ho fan.. doncs bé. I t'ho diuen eh, en casa pim pam. De totes maneres també jo trobo que a nivell de societat, o a mi em passa a casa... Explico que estem fent una formació per canviar bolquers i em responen: "pa cambiar un pañal? Qué me estás contando.. que has estado tres meses". Costa molt d'entendre lo que hi ha darrere.

E: Jo quan explico que faig el TFG del canvi de bolquer es riuen de mi.

D2: Sí... Li dius a la gent i és veritat que es banalitza... Diuen: "en serio el cambiador tiene que tener esta forma para cambiar pañales?" Passa amb moltes coses que estan relacionades amb la petita infància, no és només amb això, hi han moltes coses.

E: I a nivell de les escoles bressol tampoc està molt... O sigui sí que n'hi ha moltes que estan fent el canvi però també n'hi ha moltes que... Jo vaig estar fent les pràctiques del "Practicum IV" a una escola bressol on no tenen cap... O sigui 2-3 estirats, amb canviador arrodonit...

D2: De fet a vegades quan comparteixes amb altres escoles i tal. El tema del dormir per exemple, nosaltres no despertem. Si no volen dormir nosaltres tenim un espai que els que no volen dormir i no volen descansar... Perquè a vegades els dius: "no vols dormir, doncs descansa". Et quedes estirat una estoneta... I et diuen que no. "Estos salen fuera y juegan". Llavors et diuen i això com ho fas? No, no, com ho fas tu! Que no vulgui dormir i que el facis dormir! O que estigui dormint i el despertis... Intenta despertar-lo, que no hi ha manera de despertar-lo. Quan em pregunten això... "És que això és molt difícil!" No. Molt difícil és lo teu. Vols dormir, dorm. No vols dormir? Doncs apa adéu, no? I la família s'espera o entren i l'agafen (el seu pare o la seva mare) i se l'emporten mig dormint, pues vale, però nosaltres no ho fem. És molt més fàcil perquè ells es van despertant. "¿Qué requiere? Que haya una persona". És l'única cosa, perquè no pot estar sol que "en zero coma te la lia parda". Per això estem com en moments diferents...

E: Depèn una mica del tarannà de l'escola i de les ganes...

D2: Sí, sí. Total. Nosaltres també tela eh... Perquè aquí al 2015, mare meva... Anem a veure què fem amb el percal que tenim aquí...

E: Doncs ja estaria jo crec. Moltíssimes gràcies.

D2: De res, de res. Aquí seguim, sempre hi ha feina. Sempre hem d'estar-nos plantejant... Això com ho podem fer millor? Pels infants, per nosaltres, per la família... Llavors sempre tens alguna cosa. Ara amb el tema del joc hi ha dubtes, perquè en el moment que una mestra no sap què posar... Que ha fet una carrera et ve i et diu: "es que se aburren con todo", és que no sé que posar... Ja t'està dient que no està entenent quina és la necessitat d'aquell moment evolutiu i a partir de la necessitat aquell joc que aflora i tu l'acompanyes, però si no entens la necessitat... A vegades posen coses que s'ho han currat moltíssim però tu veus que no funcionarà, que s'ho posaran a la boca... Que era molt maco estèticament però no. A vegades també és Instagram, veuen totes aquestes coses tan atractives que dins la teva realitat, tu sola amb 20 és un suïcidi. Posar "el rosa con el rosa y el rojo con el rojo". Molt maco però no. Perquè es posen un "pompón" aquí y luego hay que sacárselo... Que luego se lo comen que... Els posen dintre d'altres històries.. Per què? Perquè la necessitat no és aquesta, t'ho estan dient.

E: Exacte. Que potser no cal que ja aprenguin que el rosa con el rosa y el rojo con el rojo, potser estan en un altre moment.

D2: Claro. El que necessiten és ficar i treure. "Dale algo pa que meta aquí dentro y ya está, da igual piedras que pompones".

El curs vinent en principi ens centrarem en el joc i fent situacions d'aprenentatge que... Bf, que pesat que és, cada vegada que hi ha un canvi de llei jo... Perdemos el norte. Perquè ara tot, tot, tot són les situacions d'aprenentatge i és com... "Un sinsentido". Perquè t'estan dient que la vida quotidiana, que has de seguir el ritme dels infants i no sé què però a la vegada t'estan dient que al migdia...

Venga, que te pongas con esto a la hora. Perquè a mi a vegades m'ho han dit: “És que elles acaben a la 1”. No, no, no t'equivoquis. No acaben a la 1. Acaben quan s'adormen, però és que no s'adormen a la 1... a la 1, a la 1:15 a la 1:20... Llavors què fem? Prioritzem fer situacions d'aprenentatge o prioritzem acompanyar als infants? Que és el que m'estàs dient? “En eso estamos...”. Bueno, Nina, que vagi molt bé...

E: Moltes gràcies Mar.